

# SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

Hacettepe Journal of Sport Sciences

2018, Cilt 29, Sayı 3 / 2018, Volume 29, Issue 3

Basım Tarihi (Publishing Date) / Yeri: 21 Aralık (December) 2018 / Ankara

ISSN 1300-3119

Yayın hakkı © 2018 Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

H.J.S.S. is published quarterly

Spor Bilimleri Dergisi yılda 4 kez yayımlanan hakemli süreli bir yayındır.

<http://www.sbd.hacettepe.edu.tr>

## H.Ü. Spor Bilimleri Fakültesi

**Adına Sahibi** : A. Haydar DEMİREL

*Owner*

**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü** : Ayşe KİN İŞLER

*Editor*

**Yardımcı Yayın Yönetmenleri** : Serdar ARITAN

*Associated Editors*

F. Hülya AŞCI

Tolga AYDOĞ

Nefise BULGU

A. Haydar DEMİREL

Tahir HAZİR

Deniz HÜNÜK

Ayda KARACA

Ziya KORUÇ

Ş. Nazan KOŞAR

Tennur YERLİSU LAPA

H. Hüsrev TURNAGÖL

## Bilimsel Danışma Kurulu:

Caner AÇIKADA

Reha ALPAR

Gazanfer DOĞU

Gıyasetin DEMİRHAN

M. Nedim DORAL

Robert C. EKLUND

Atilla ERDEMLİ

Emin ERGEN

Adnan ERKUŞ

Selahattin GELBAL

Hakan GÜR

Zafer HAŞÇELİK

M. Levent İNCE

Çetin İŞLEĞEN

Suat KARAKÜÇÜK

Oğuz KARAMIZRAK

Hasan KASAP

Canan KOCA

Feza KORKUSUZ

S. Sadi KURDAK

Magnus LINDWALL

Hisashi NAİTO

Kamil ÖZER

Xavier SANCHEZ

Veysel SÖNMEZ

Şefik TIRYAKI

Fatih YAŞAR

İbrahim YILDIRAN

**Yayın Koordinatörü** : Süleyman BULUT

*Publishing Coordinator*

**Yazım Kontrol Grubu** : Nihat Ş. ÖZGÖREN, Muhammed M. ATAKAN,  
Editing Scout Özgür Y. AKYAR, Evrim ÜNVER, M. Gören KÖSE

**Ağ Sistemi Yöneticisi** : Y. Ergün ACAR

*Webmaster*

**Dağıtım/Destek Ofisi** : Ç. Burakcan ÖZBEK

*Distribution/Support Office*

**Yayının Türü** : Yaygın

*Type of Publication*

**Dizgi Sayfa Düzeni, Baskı** : Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi 06100,  
Graphic Layout-Printing Sıhhiye, Ankara  
Tel : 0 312 310 9790

**Yayın İdare Merkezi** : Süleyman BULUT

*Corresponding Address*

: Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi  
Beytepe, Ankara, Türkiye

Tel: 0312 297 6890 Fax: 0312 299 2167 e-posta: [sbd.hacettepe@gmail.com](mailto:sbd.hacettepe@gmail.com)

## SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ YAZIM KURALLARI

Spor Bilimleri Dergisi'nde görgül araştırmalar ve derleme türü yazılara (en son literatürü kapsamlı bir şekilde içeren yazılar, meta analiz çalışmaları, model önerileri, olgu sınımları ve tartışmaları v.b.) yer verilmektedir. Tüm yazılar aşağıda verilen yazım kurallarına ve web sayfamızda verilen makale şablonuna uygun olarak hazırlanmalıdır.

### Genel Kurallar

1. Yazılarda ifade edilen düşüncelerden yazarları sorumludur.
2. SBD'de yayımlanan yazılardan ancak kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Yazının içeriğinde olabilecek çarpıtmalardan alıntı yapan ve yayımlayan kişi ya da kuruluşlar yasalar karşısında sorumludur.
3. Yayına kabul edilen çalışmaların yazar(lar)ından, her birinin ıslak imzasının olduğu *Yazım Hakkı Formu*'nu posta yoluyla Yayın Koordinatörlüğüne göndermeleri istenir.
4. Yayın kurulu, yazıda gerekli gördüğü kelimeleri değiştirebilir.
5. **Makale Şablonuna** uygun hazırlanmayan çalışmalar değerlendirilmeye alınmaz ve genel kurallara uymayan yazılar yayımlanmaz.
6. SBD'de yayımlanan yazılar için herhangi bir ücret ödenmez.
7. Yayımlanan her araştırma verisinin beş yıl süre ile araştırmacı tarafından saklanması zorunludur. Gerek yayın politikamız, gerekse uluslararası yayın kuruluşlarının kuralları gereğince çalışmaların verileri ve analiz programları gerekli görüldüğünde yazarlardan istenebilir.
8. Makalenin yayımlandığı sayı, makaledeki her yazar için iki adet olacak şekilde, yazışma adresinde adı geçen yazara posta yoluyla gönderilir.
9. Yazılara verilecek kabul ya da ret yanıtı bilimsel danışma kurulunun inceleme süresine göre değişebilir.
10. Yazar(lar), çalışmanın orijinal olduğunu, başka bir dergiye yayımlanmak üzere gönderilmediğini, daha önce yayımlanmamış olduğunu, Helsinki Bildirge'sinde insan ve hayvan çalışmaları için önerilen ilkelere uyulduğunu, kullanılan ölçek, anket, envanter, test vb. ölçüm araçlarının kullanımı için sahibinden izin alma konusunda tüm sorumluluğu aldıklarını ve yazılarda ifade edilen düşüncelerden kendilerinin sorumlu olduğunu kabul etmekte ve çalışmanın yayım haklarını Spor Bilimleri Dergisine vermektedirler.

Dergiye gönderilecek çalışmalar, A4 (özel boyut: 19,5x27,5 mm) sayfa düzeninde olmalıdır. Yazılar tek sütun halinde yazılmalıdır. Sayfa düzeni yapılırken her kenardan **2.5 cm boşluk** bırakılmalıdır. Yazı karakteri "**Times New Roman**" olmalı ve **yazılar 12 punto** büyüklüğünde **1.5 satır** aralığı kullanılarak iki yana yaslanmış formatta (justify) düzenlenmelidir. Sayfa numaraları sayfanın altında ve ortada olmalıdır. Sayfa üst bilgi (header) ve alt bilgi (footer) olmamalıdır. Başlıklar arasında iki satır aralığı bulunmalıdır. **Tablolar 9-11 punto ve tek satır aralığında** olmalıdır.

Metin uzunluğu **25 sayfa**yı geçmemelidir. Çalışmalarda olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır. Çalışmalar; öz, anahtar kelimeler, ana metin, yazar notları, yazışma adresi ve kaynaklar bölümlerini içermelidir.

**I. Başlık:** Makalenin başlığı **14 punto** büyüklüğünde, büyük harf ve sola yaslı biçimde yazılmalı, kısa ve konu hakkında bilgi verici olmalıdır. Türkçe başlığın uzunluğu **20 kelimeyi geçmemelidir**. Türkçe yazılmış makalelerde **Türkçe** başlığın altına **İngilizce**, İngilizce yazılmış makalelerde İngilizce başlığın altına **Türkçe** başlığa yer verilmelidir. Yazar(lar)'ın açık adı küçük harf, soyadı büyük harf olmak üzere ve sola yaslı olarak verilmelidir. Yazar(lar)'ın çalıştığı kurumun açık adı belirtilmelidir.

**II. Öz ve anahtar kelimeler:** Türkçe ve İngilizce olmak üzere her iki dilde, 'Öz' ve 'Abstract' başlıkları altında 250 kelimeyi geçmeyecek şekilde tek paragraf halinde, iki yana yaslı olarak yazılmalıdır. Türkçe özün altında 'Anahtar Kelimeler' ve İngilizce özün altında 'Key Words' başlığı altında 3-5 anahtar kelime bulunmalıdır. Öz bölümünde, amaç, denekler ya da araştırma grubu, veri toplama araçları, işlem yolu, verilerin analizi, kısaca bulgular ve kısa bir sonuca ilişkin bilgiler yer almaz.

**III. Ana metin:** Araştırma makalelerinde metin, sırası ile giriş, yöntem, bulgular, tartışma, sonuç ve öneriler, kaynaklar, varsa ekler bölümlerini içermelidir. Derleme türü makalelerde, makalenin içeriğine göre bu sıra izlenmeyebilir.

**Giriş:** Yapılan araştırma ile ilgili olarak, literatürdeki yaklaşım ve bulgular ile araştırmanın amacını kapsamalıdır.

**Yöntem:** Denekler, araştırma grubu ya da örneklem, veri toplama araçları, işlem yolu ve verilerin analizi başlıklarını içerecek şekilde dört başlık altında toplanmalıdır.

**Bulgular:** Araştırma denencelerini test etmede ya da problem/lerin istatistik analizlerinde kullanılan değerlere (ortalama, standart sapma vb.) her değışkene göre ayrı ayrı yer verilmelidir. Tablo ve şekiller metin içinde verilmelidir.

**Tartışma:** Araştırma bulgularının literatür ışığında açıklanmasını ve tartışılmasını içermelidir.

**Sonuç ve Öneriler:** Araştırmadan elde edilen sonuçlar ve geleceğe dönük öneriler kısaca verilmelidir.

**Yazar notları:** Eğer araştırma bir tez çalışmasının özeti ise ya da araştırmayı destekleyen kurum(lar) var ise bu bölümde belirtilmelidir. Ayrıca araştırmacının araştırmaya katkıları nedeni ile teşekkür etmek istediğı kişiler de bu sayfada belirtilmelidir.

**Yazışma adresi:** Yazar(lar) ile bağlantı kurulabilecek adres, telefon numarası, e-mail adresi ve varsa faks numarası bu bölümde yer almalıdır.

**Kaynaklar:** Kaynak gösterimi ile ilgili, Spor Bilimleri Dergisi web sayfasından yazım kuralları incelenerek detaylı bilgi edinilebilir.

**Ekler:** Yazar tarafından uygun görüldüğünde, araştırmada kullanılan ölçekler gibi ek bilgileri içerebilir.

**Tablolar:** Tablolar, metin akışı içinde olmalıdır. Tablo yazısı ve tablo numarası, tablonun üstünde ve sola dayalı olarak verilmeli, tablo başlığı tablo numarasının yanından itibaren yazılmalıdır. Tablo başlığında, yalnızca birinci kelimenin ilk harfi büyük olmalı, diğer kelimeler küçük harfle başlamalı ve devam etmelidir. Tablolar word programında hazırlanmalı, tablolarda dikey çizgiler olmamalı ve yatay çizgilerin nerelerde olması gerektiğı konusunda web sayfasında bulunan makale şablonuna bakılmalıdır. Tablo, içeriğine göre 9-11 punto olarak hazırlanabilir. Tablo içeriğinde satır aralarına boşluk verilmemelidir.

**Şekil ve Grafikler:** Şekil başlıkları ve şekiller, metin akışı içinde olmalıdır. Şekil numaraları ve başlıkları şekillerin altında yer almalıdır. Şekil başlıklarında yalnızca ilk kelimenin baş harfi büyük olmalı diğer kelimeler tamamen küçük harf olmalıdır.

"**Makale Şablonu**" web sitemizden indirilip, çalışmanız makale şablonuna göre düzenlenmelidir.

Detaylı bilgiye yayın koordinatörlüğü ile iletişime geçilerek (sbd.hacettepe@gmail.com) ya da web sitemizden (<http://www.sbd.hacettepe.edu.tr>) ulaşılabilir.

## İÇİNDEKİLER/CONTENTS

|  |     |
|--|-----|
| <b>Genç Sporcu Takım Sargınlığı Ölçeği'nin (GSTSÖ) Psikometrik Özellikleri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması</b><br>Psychometric Properties of the Youth Sport Environment Questionnaire (YSEQ): Validity and Reliability Study<br><i>Umut SEZER, Serdar KOCAEKŞİ</i> .....  | 105 |
| <b>Uluslararası Politika Belgeleri Kapsamında Spor ve Toplumsal Cinsiyet Politikaları</b><br>Sport and Gender Policies within the Scope of International Policy Documents<br><i>Pınar ÖZTÜRK, Canan KOCA</i> .....   | 115 |
| <b>On Haftalık Psikolojik Beceri Antrenman Programının Genç Futbolcuların Kaygı, Özsaygı, Güdülenme, Dikkat ve Şut İsbet Oranı Üzerine Etkisi</b><br>Effect of 10 Weeks Psychological Skill Training on Anxiety, Motivation, Self-Esteem, Attention and Shot Performance of Youth Soccer Players<br><i>Osman URFA, F. Hülya AŞÇI</i> ..... | 131 |
| <b>Veri Madenciliği ve Spor Alanındaki Uygulamaları</b><br>Data Mining and Its Applications in Sports<br><i>Talha MURATHAN, Sebahattin DEVECİOĞLU</i> .....  | 147 |

## EDİTÖRDEN

Değerli okurlarımız

Spor Bilimleri Dergisinin 2018 yılı üçüncü sayısı ile sizlerle birlikte olmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Bu sayımızda yine birbirinden güzel üç araştırma makalesi ve bir derleme makalesi ile karşınızdayız. Birinci makalede "Genç sporcu takım sargınlığı ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği" çalışılmıştır. İkinci makalemiz bir derleme çalışması, makalede "Uluslararası Politika Belgeleri Kapsamında Spor ve Toplumsal Cinsiyet Politikaları" incelenmiştir. Üçüncü makalede "Psikolojik Beceri Antrenmanının Genç Futbolculara Etkisi" incelenirken, son makalede "Veri madenciliği ve spor alanındaki uygulamaları" incelenmiştir.

Tüm makaleleri keyifle okuyacağınızı umuyor, iyi çalışmalar diliyoruz.

**Ayşe KİN İŞLER**  
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

# Genç Sporcu Takım Sarginlığı Ölçeği'nin (GSTSÖ) Psikometrik Özellikleri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

## Psychometric Properties of the Youth Sport Environment Questionnaire (YSEQ): Validity and Reliability Study

Araştırma Makalesi

**'Umut SEZER, 'Serdar KOCAEKŞİ**  
1 Anadolu Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

### öz

Bu çalışmanın amacı, Genç Sporcu Takım Sarginlığı Ölçeği'nin (GSTSÖ) (Youth Sport Environment Questionnaire) Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesidir. GSTSÖ, genç sporcuların takım sarginlığı algılarını değerlendirmek üzere geliştirilmiş bir ölçme aracıdır. Çalışmaya futbol, basketbol ve voleybol takım sporlarında mücadele eden 70 kadın ( $\bar{x}$ : 14.70±1.09) ve 180 erkek ( $\bar{x}$ : 15.41±1.15) olmak üzere 250 genç sporcu ( $\bar{x}$ : 15.10±1.16) katılmıştır. GSTSÖ, 9'lu likert tipinde değerlendirilen, 2 alt boyut (sosyal sarginlık, görev sarginlığı) ve 18 maddeden oluşmaktadır. Verilerin analizinde, doğrulayıcı faktör analizi (DFA), Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı, düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, Ortalama Açıklanan Varyans (AVE) değeri ve Birleşik Güvenirlik (CR) katsayısı kullanılmıştır. Ölçeğin dilsel eşdeğerliği ve okunabilirlik düzeyi incelenmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliğine ilişkin bulgular, orijinal ölçekteki iki faktörlü yapıyı destekler niteliktedir ( $\chi^2/sd=2.36$ , RMSEA=0.074, SRMR=0.06, NNFI=0.909, GFI=0.893,

### ABSTRACT

The purpose of this study was to adapt into Turkish and examine the psychometric properties of the Turkish version of the Youth Sport Environment Questionnaire (YSEQ). The YSEQ is designed to assess youth athletes' perceptions of team cohesion. A total of 250 youth athletes ( $\bar{x}$ : 15.10±1.16) from a variety of team sports (football, basketball and volleyball), 70 female ( $\bar{x}$ : 14.70±1.09) and 180 male ( $\bar{x}$ : 15.41±1.15) participated in this study. The YSEQ consists of 18 items that are scored on 9-point Likert scale and two subscales (social cohesion and task cohesion). Confirmatory factor analysis (CFA), Cronbach's Alpha, Corrected item-total correlations, Average Variance Extracted (AVE) and Composite Reliability (CR) were used to test validity and reliability of the scale. Linguistic equivalence and readability of the YSEQ were examined. Results of the CFA provided support the hypothesized two-factor structure as in the original YSEQ ( $\chi^2/sd=2.36$ , RMSEA=0.074, SRMR=0.06, NNFI=0.909, GFI=0.893, CFI=0.923). The YSEQ yield-

CFI=0.923). Ölçeğe ilişkin iç tutarlık düzeyinin yüksek (Cronbach's  $\alpha > .87$ ), yakınsak ve ayrışım geçerliklerinin yeterli düzeyde olduğu ortaya çıkmış, dilsel eşdeğerliği sağladığı görülmüştür. Sonuç olarak, GSTSÖ'nün, genç sporcuların takım sargınlığı algılarını değerlendirmek üzere, orijinal ölçekteki gibi iyi ve yeterli düzeyde psikometrik özelliklere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

#### Anahtar Kelimeler

*Takım sargınlığı, Genç sporcular*

#### Key Words

*Team cohesion, Youth athletes*

## GİRİŞ

Grup sargınlığı kavramı, spor bilimleri alanında sıklıkla araştırma konusu olan ve spor psikologlarının yanı sıra sosyal psikoloji alanındaki uzmanların da (Gill, 1986; Bollen ve Hoyle, 1990) belirttiği üzere grup ile ilgili süreçler göz önüne alındığında en önemli grup özelliklerinden biridir. Bir başka ifadeyle, takım dinamiklerini üzerinde çeşitli etkiler yaratan ve grup süreçlerini pekiştirme özelliği ile yüksek işlevli grupların gelişimi ve bu gelişimin sürekliliğini koruyan bir mekanizmadır (Mohiyeddini ve LeBlanc, 2013).

Sargınlık kelimesinin anlamı sezgisel olarak değerlendirildiğinde yani sözlük anlamı dâhilinde düşünüldüğünde "*ayrılmamak, birliklilik, bütünlük*" gibi anlamlara gelmektedir. Carron, Widmeyer ve Brawley (1985), spor ve egzersiz psikolojisi alanında sargınlık üzerine yapılan en sistematik araştırmaları yürüten uzmanlar olmakla birlikte, sargınlık olgusunu kavramsal ve kuramsal bir çerçeveye ortaya koyarak incelemeye çalışmışlardır. Carron (1982) sargınlık kavramını, "*amaç ve hedeflerin peşindeyken grubun bir bütün halinde ve birlikte kalma eğiliminde yansıyan, dinamik bir süreç*" olarak tanımlamış (Carron, 1982; Carron ve diğ., 1998; Gill, 2000; Eys ve diğ., 2015), sonrasında sargınlık kavramının tanımı içerisinde duygusal bir boyutun da olması gerektiği düşünüldüğünden tanım, "*araçsal hedeflerin ve/veya üyelerin duygusal gereksinimlerinin tatmini peşindeyken grubun bir bütün halinde ve birlikte kalma eğiliminde yansıyan, dinamik bir süreç*" olarak yeniden düzenlenmiştir (Carron ve diğ., 1998; Loughhead ve Bloom, 2013).

ed high internal consistency (Cronbach's  $\alpha > .87$ ), adequate test results in convergent and discriminant validity, and achieved linguistic equivalence. In conclusion, the Turkish version of the YSEQ retains good and adequate psychometric properties of the original scale in assessing perceptions of team cohesion in youth sport.

Genç sporcu grupları üzerinde gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde, spor psikologları ve sosyal bilimcilerin takım sargınlığına yönelik gitgide daha fazla araştırma yapma ihtiyacı hissettikleri dikkat çekmektedir (Senécal ve diğ., 2008; Bruner ve Spink, 2007; Bosselut ve diğ., 2012; Paradis ve Loughhead, 2012; Eys ve diğ., 2013). Gençlik spor deneyimleri bireylere fiziksel gelişimin yanı sıra bilişsel, duygusal ve sosyal anlamda da kendini aşma fırsatları tanımaktadır. Bu noktada uzmanlar, gençleri mümkün olduğu kadar spora katılım bağlamında teşvik ederek genç gruplara yönelik bu gelişim mekanizmalarını maksimize etmeye çalışmaktadırlar (Wood, 2008). Özellikle genç sporcularda spora katılım ile birlikte takımdaki diğer sporcularla yakın bir bağlılık geliştirme çabası söz konusudur. Bu yakın bağlılık, gençlerin spora katılım motivasyonunu arttıran belirgin bir unsur haline almaktadır. Bu yakın bağlılık kapsamında ortaya çıkan grup özelliklerinden biri olan sargınlık, alanyazında genel itibarı ile yetişkinlerin dâhil olduğu gruplar (18 - 30 yaş aralığı) bağlamında incelenmiş, sargınlığın kavramsal boyutuna yönelik tartışmalar ise yine yetişkinler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu durumda ortaya çıkan önemli bir varsayım söz konusudur; sargınlığı ölçmek üzere geliştirilen ölçme araçları, sadece geliştirildiği hedef yaş aralığına değil aynı zamanda diğer yaş gruplarına da uygulanabilir durumdadır. Rubin ve diğerlerinin (2006), çocukların büyümeleri ile arkadaşlık anlayışlarında değişimler gerçekleşeceğini ve akran deneyimlerinin çeşitlenip karmaşık bir hal alacağını

öne sürmektedirler. Bu sebeple grup düzeyinde, sarginlığın gençlerde ve yetişkinlerde farklı şekillerde algılanacağı ifade edilirken, sarginlığı ölçmek üzere geliştirilen envanterlerin farklı yaş gruplarında geçerli bir faktöriyel yapı sunmadığı öne sürülmüştür (Schutz ve diğ., 1994).

Alanyazın incelendiğinde, genç sporcu grupları üzerinde gerçekleştirilen kısıtlı sayıda sarginlık araştırmasının olduğu görülmektedir. Schutz ve diğerleri (1994) tarafından Grup Sarginlığı Envanteri'nin (Carron ve diğ., 1985) faktör geçerliliğini sınamak amacıyla liselerde öğrenim gören genç sporcular üzerinde gerçekleştirilen araştırmada, GSE'nin ilgili örneklem için yeterli düzeyde faktöriyel bir yapı sunmadığını ve örneklemden toplanan verilerin GSE'nin dört faktörlü yapısını desteklemediğini belirtmişlerdir. Bu noktada Eys ve diğerleri (2009) tarafından genç sporcu gruplarına yönelik geçerli, güvenilir ve amacına uygun bir sarginlık ölçeği geliştirilmiştir. Genç Sporcu Takım Sarginlığı Ölçeği (*Youth Sport Environment Questionnaire*) olarak adlandırılan bu ölçek içerisinde görev sarginlığı ve sosyal sarginlık olmak üzere iki faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Sosyal sarginlık, bir gruptaki sosyal etkileşimleri geliştirmek ve bu etkileşimlerin sürekliliğini sağlamak üzere etkin motivasyon düzeyi olarak ifade edilebilir (Carless ve De Paola, 2000). Sarginlığın sosyal yönü, takım içindeki sporcuların birbirleriyle kurmuş oldukları güçlü ilişkiler ve bu ilişkiler neticesinde destek, cesaretlendirme ve kabul görme gibi sosyal etkileşimlerde bulunmaları ile oluşmaktadır (Pescosolido ve Saavedra, 2012). Görev sarginlığı ise grubun hedef ve amaçlarını gerçekleştirmek üzere gruptaki bireylerin edindiği genel yönelimi ifade etmektedir (Jenkins ve Alderman, 2011). Bu genel yönelim, bireylerin, grubun amaç ve hedeflerine yönelik yakınlık, bağlılık ve benzerlik algıları doğrultusunda ortaya çıkmaktadır (Paradis ve Loughhead, 2010).

Bu araştırma kapsamında, Eys ve diğerleri (2009) tarafından geliştirilen Genç Sporcu Takım Sarginlığı Ölçeği Türkçeye uyarlanarak, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması amaçlanmıştır.

## YÖNTEM

### Örneklem

Araştırmaya Eskişehir ilinde ikamet eden, genç yaş kategorisinde futbol, basketbol ve voleybol gibi takım sporlarıyla uğraşmakta olan 180 erkek ( $\bar{x}$ : 15.41±1.15) ve 70 kadın ( $\bar{x}$ : 14.70±1.09) sporcu olmak üzere 250 genç sporcu ( $\bar{x}$ : 15.10±1.16) katılmıştır.

### Veri Toplama Araçları

#### Genç Sporcu Takım Sarginlığı Ölçeği (GSTSÖ)

Bu araştırmada, genç sporcuların takım sarginlığı düzeylerini değerlendirmek üzere Eys ve diğ. (2009) tarafından geliştirilen Genç Sporcu Takım Sarginlığı Ölçeği (*Youth Sport Environment Questionnaire*) kullanılmıştır. GSTSÖ, genç sporcuların takım sarginlığı düzeylerini görev ve sosyal boyut olmak üzere iki boyut bağlamında değerlendirmektedir. Ölçek, görev ve sosyal boyutlarında yer alan sekizer madde ve geçersiz yanıtları belirlemek üzere aldatici 2 olumsuz madde olmak üzere 18 maddeden oluşmaktadır. GSTSÖ, dokuzlu likert tipinde bir ölçektir (1-Hiç katılmıyorum, 9-Kesinlikle Katılıyorum) ve puanlaması ölçeğin alt boyutlarını oluşturan maddelerin toplanması ile yapılmaktadır.

### Çeviri Aşaması

GSTSÖ'nün çeviri aşamasında, Brislin (1986)'in, çeviri-geri çeviri yöntemine ilişkin olarak önerdiği çeviri adımları izlenmiştir. Ölçeğin orijinal İngilizce formu, spor bilimleri alanından akademik düzeyde İngilizce yetkinliğine sahip üç akademisyen ve dil bilimleri alanında uzman iki akademisyene gönderilerek Türkçe'ye çevrilmiştir. Beş uzmandan temin edilen Türkçe çeviriler, değerlendirilerek tek bir form haline getirilmiştir. Türkçe'ye çevrilen ölçeğin geri çevirisi dil bilimleri alanından üç farklı uzmana yaptırılmış ve bu işlemde sonra elde edilen İngilizce maddeler orijinal ölçek maddeleri ile karşılaştırılarak olası hatalar ve farklılıklar belirlenmiştir. Bu aşamadan sonra elde edilen birbirleriyle aynı çeviriler, Türkçe ölçeğe son halini vermiştir. GSTSÖ'nün elde edilen Türkçe formu, spor

psikolojisi alanından üç akademisyene gönderilerek uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşü dikkate alınarak hatalar ve farklılıklar giderilmiş ve ardından orijinal ölçek ile Türkçe ölçek arasındaki uyum bir kez daha kontrol edilmiştir. Bu aşamadan sonra ortaya çıkan GSTSÖ'nün nihai Türkçe formu, Türkçe alanında yetkinliğe sahip bir uzmana gönderilerek ölçekteki cümlelerin dil bilgisi kontrolleri yapılmıştır.

Dil bilgisi kontrollerinin ardından ölçeğin okunabilirliği değerlendirilmiştir. Ateşman (1997) okunabilirliği, okuyan kişi tarafından bir metnin kolay ya da güç anlaşılması olarak ifade etmiştir. Ölçeğin okunabilirliğini değerlendirmek üzere Flesch tarafından geliştirilen ve Türkçe için uyarlamasını Ateşman'ın yaptığı okunabilirlik formülü kullanılmıştır. Sözcük ve cümle uzunluklarını temel alan bir yaklaşımla geliştirilen formülün uygulanması sonucunda elde edilen okunabilirlik sayısı, 1-29: çok zor, 30-49: zor, 50-69: orta güçlükte, 70-89: kolay ve 90-100: çok kolay şeklinde değerlendirilmektedir. Formülün uygulanışı şu şekildedir (Ateşman, 1997):

$$\text{Okunabilirlik} = 198.825 - 40.175 * A - 2.610 * B$$

*A=Ortalama kelime uzunluğu*

*B=Ortalama cümle uzunluğu*

Bu formüle göre gerekli hesaplamalar yapıldığında, GSTSÖ'nin okunabilirlik sayısı **56.632** çıkmaktadır. Bu sonuca göre ölçeğe ilişkin okunabilirlik düzeyi orta güçlükte olarak değerlendirilmektedir.

### Verilerin Toplanması

Genç sporcuların takım sargınlığı ve kolektif yeterlik inançlarının incelendiği bu çalışmanın evren ve örneklemini 18 yaşın altındaki sporcular oluşturmaktadır. Çalışmanın katılımcıları olarak genç bireyler belirlenmiş olduğundan aile ve antrenörden izin alma yoluna gidilmiştir. Dolayısıyla velilere ve antrenörlere Veli Onay Formu gönderilerek araştırmaya katılımların gönüllülük esasıyla gerçekleşmesi sağlanmıştır. Uygulamaların gerçekleştirilmesi adına her takım

düzeyinde bir antrenman günü belirlenirken, uygulamalar ilgili antrenman günlerinde antrenman öncesinde gerçekleştirilmiştir. Veriler yarıyıl tatili ve yarıyıl tatilinin bitiminde toplanmıştır. Uygulama araştırmacının kendisi tarafından gerçekleştirilirken, uygulama öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı ve önemine ilişkin bilgi verilmiş, araştırmada kullanılan ölçme araçları tanıtılmış ve gönüllük esası gereği araştırmaya katılmak istemediğini bildiren sporcular araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

### Verilerin Analizi

Bu çalışma kapsamında elde edilen veriler betimleyici istatistikler, doğrulayıcı faktör analizi (DFA), düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları, Ortalama Açıklanan Varyans (AVE) değeri ve Birleşik Güvenirlik (CR) katsayısı yöntemlerinden yararlanılarak analiz edilmiştir. Analizler için SPSS 22 ve AMOS 23 istatistik programları kullanılmıştır.

Model-veri uyumunu test etmek üzere DFA gerçekleştirilmiştir. Ölçme aracı içerisinde yer alan maddelerin ayırt edicilik düzeyleri düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları yöntemi ile elde edilirken, ölçeğin iç tutarlılığı için Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Ölçme aracına ilişkin yakınsak ve ayrışım geçerliklerinin test edilmesinde Ortalama Açıklanan Varyans (AVE) değeri ve Birleşik Güvenirlik (CR) katsayısı kullanılmıştır.

### BULGULAR

#### Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

GSTSÖ'nin yapısal geçerliliğini sınamak ve desteklemek üzere doğrulayıcı faktör analizinden (DFA) yararlanılmıştır. DFA, ölçek yapısına ilişkin çeşitli hipotezleri ve verilerin elde edilen faktörlerle uyuşup uyuşmadığını test etmek üzere kullanılan bir faktör analizi tekniğidir (Field, 2009). DFA neticesinde ortaya çıkan indeks değerleri üzerine (Tablo 1), AMOS (Analysis of Moment Structures) yazılımının model-veri uyumuna ilişkin bazı öneriler sunduğu görülmüştür. Madde 9 ve madde 13'ün modifikasyon indeksi değerle-



ri incelendiğinde, bu iki madde arasında anlam yakınlığı bağlamında ortaya çıkan uyumsuzluk değerinin oldukça yüksek bir düzeyde olduğu görülmüştür. İlgili maddeler incelendiğinde ise, maddelerin aynı faktör altında buldukları, benzer özellikleri ölçtükleri ve bezer şekilde oluşturdukları değerlendirilmiştir. Benzer anlama veya yakın ifadelerle sahip olumlu ve olumsuz maddelerin bir arada kullanılmasıyla ölçme hatalarının ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir (Harrington, 2008). Dolayısıyla bu iki maddeye ilişkin yüksek hata kovaryansı modele eklenmiş ve DFA yeniden gerçekleştirilmiştir.

Model-veri uyumunu sınamak üzere, gerekli modifikasyonlar gerçekleştirildikten sonra tekrar uygulanan DFA'ya ilişkin uyum iyiliği değerlerinin alanyazında belirtilen değer aralıklarında olduğu belirlenmiştir (Tablo 2). Dolayısıyla model-veri uyumunun iyi düzeyde olduğu değerlendirilmektedir ( $\chi^2/sd=2.36$ , RMSEA=0.074, SRMR=0.06, NNFI=0.909, GFI=0.893, CFI=0.923).

### Yakınsak Geçerlik

Ölçeğin yakınsak geçerliğini değerlendirmek üzere ölçme aracı içerisinde yer alan yapıların AVE (Ortalama Açıklanan Varyans) ve CR (Bireşik Güvenirlik) değerleri hesaplanmıştır. İlgili değerler görev sarginlığı için AVE=.47; CR=.87, sosyal sarginlık için ise AVE=.46 CR=.87 ve ölçeğin geneli için CR=.93 olarak hesaplanmıştır. Yakınsak geçerliğin sağlanabilmesi için AVE değerlerinin, alanyazındaki sınır değer olan

.50'nin üzerinde olması gerekmektedir (Fornell ve Larcker, 1981; Hair ve diğ., 2010). Fakat AVE değerinin sınır değer altında kalması ve CR değerinin ise .6'dan yüksek olması veya her yapıya ait  $\sqrt{AVE}$  değerinin yapılar arasındaki korelasyon düzeyinden yüksek olması ile yakınsak geçerliğin sağlanmış olacağı kabul edilmektedir (Fornell ve Larcker, 1981; Gefen ve diğ., 2000). Ölçek içerisindeki yapılara ilişkin AVE ve CR değerlerinin her iki kıstası da karşıladığı görüldüğünden ölçme aracının yakınsak geçerliği sağladığı düşünülmektedir.

### Ayrışım Geçerliği

GSTSÖ'ye ilişkin ayrışım geçerliğini sınamak üzere MSV (Maksimum Paylaşılan Varyans) ve ASV (Ortalama Paylaşılan Varyans) değerleri hesaplanmıştır. Ayrışım geçerliğinin sağlanabilmesi için MSV ve ASV değerlerinin AVE değerlerinden daha düşük olması beklenmektedir (Hair ve diğ., 2010). MSV değeri .34, ASV değeri ise .17 olarak hesaplanırken, AVE değerlerinin her iki değerden de büyük olması nedeniyle ayrışım geçerliğinin sağlandığı görülmüştür.

### Güvenirlik

Madde ayırt edicilik düzeyini test etmek üzere düzeltilmiş madde-toplam korelasyonundan faydalanılmıştır (Tablo 3). Madde toplam korelasyonu, ölçme aracından alınan puanlar ile ölçme aracının toplam puanı arasındaki ilişkiyi açıklamak üzere her bir maddeden alınan puanlar ile faktörlerden alınan puanlar arasındaki

**Tablo 1.** Modifikasyon Öncesi Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Uyum İyiliği Göstergeleri

| İndeks | $\chi^2$ | sd  | P     | GFI  | AGFI | RMR  | NNFI | CFI  | RMSEA | SRMR  |
|--------|----------|-----|-------|------|------|------|------|------|-------|-------|
| Değer  | 314.28   | 103 | .000* | .867 | .824 | .264 | .864 | .883 | .091  | .0667 |

df: Serbestlik derecesi, GFI: Uyum İyiliği İndeksi, AGFI: Standartlaştırılmış Uyum İyiliği, RMR: Ortalama Hataların Karekökü, NNFI: Normlaştırılmamış Uyum İndeksi, CFI: Karşılaştırmalı Uyum İndeksi, RMSEA: Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü, SRMR: Standardize Edilmiş Artık Ortalamaların Karekökü

**Tablo 2.** Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Uyum İyiliği Göstergeleri

| İndeks | $\chi^2$ | sd  | P     | GFI  | AGFI | RMR  | NNFI | CFI  | RMSEA | SRMR  |
|--------|----------|-----|-------|------|------|------|------|------|-------|-------|
| Değer  | 241.52   | 102 | .000* | .893 | .858 | .237 | .909 | .923 | .074  | .0601 |

**Tablo 3.** Madde Analizi Sonuçları

| Madde No | Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu | t<br>(Alt%27-Üst%27) |
|----------|--------------------------------------|----------------------|
| 1        | .464                                 | 8.09**               |
| 2        | .518                                 | 9.16**               |
| 3        | .595                                 | 9.90**               |
| 4        | .396                                 | 7.52**               |
| 5        | .588                                 | 10.01**              |
| 7        | .691                                 | 13.04**              |
| 8        | .694                                 | 10.95**              |
| 9        | .489                                 | 8.10**               |
| 10       | .620                                 | 11.67**              |
| 11       | .655                                 | 12.16**              |
| 13       | .623                                 | 9.73**               |
| 14       | .452                                 | 8.04**               |
| 15       | .574                                 | 10.71**              |
| 16       | .574                                 | 10.90*               |
| 17       | .542                                 | 10.11**              |
| 18       | .591                                 | 10.49**              |
| n=250    |                                      | ** < .001, * < .05   |

korelasyonların hesaplanması ile elde edilmiştir (Büyüköztürk, 2015).

GSTSÖ'de yer alan tüm maddeler için madde toplam korelasyonlarının .39 ile .69 arasında değiştiği görülmektedir. Maddeler içinde en düşük korelasyonu .396 ile 4. madde, en yüksek korelasyonu ise .691 ile 7. madde sağlamıştır. Büyüköztürk (2015), madde toplam korelasyon değeri .30 ve üzerindeki maddelerin katılımcıları iyi ayırt ettiğini ifade etmektedir. GSTSÖ'den alınan sargınlık puanlarının alt%27 ve üst%27'sine yönelik olarak yapılan ilişkisiz t testi sonuçları ise anlamlı düzeyde bulunmuştur ( $p < .001$ ;  $p < .05$ ).

GSTSÖ'nin iç tutarlılığını değerlendirmek üzere Cronbach Alpha güvenilirlik analizi kullanılmıştır. GSTSÖ'nin güvenilirliğine ilişkin Cronbach Alpha katsayısı "Görev" boyutunda .876, "Sosyal" boyutta ise .871 olarak hesaplanmıştır (Tablo 4). GSTSÖ'nin geneline ait güvenilirlik

düzeyinin ise .899 olduğu görülmektedir. Field (2009)'a göre, psikolojik yapılar içeren ölçeklerin Cronbach Alpha katsayısı minimum .7 düzeyinde olmalıdır. Sonuçlar bu bağlamda değerlendirildiğinde ölçme aracına ilişkin güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

#### Dilsel Eşdeğerlik

GSTSÖ'nin Türkçe ve İngilizce formları arasındaki dilsel eşdeğerlik düzeyini belirlemek üzere, Türkçe ve İngilizce dillerine hâkim 32 sporcu seçilerek birer saat arayla ölçme aracının önce İngilizce formu uygulanmış ardından ise Türkçe formu doldurmaları istenmiştir. GSTSÖ'nin görev alt boyutuna ilişkin olarak Türkçe ve İngilizce formlar arasındaki korelasyon katsayısının  $r = .839$  ( $p < .01$ ) olduğu, sosyal alt boyutuna ilişkin olarak Türkçe ve İngilizce formlar arasındaki korelasyon katsayısının ise  $r = .852$  ( $p < .01$ )

**Tablo 4.** GSTSÖ'nin Geneline ve Alt Boyutlarına Ait Güvenilirlik Değerleri

| Boyutlar   | Görev | Sosyal | Genel |
|--|-------|--------|-------|
| <b>Cronbach Alpha (<math>\alpha</math>) Değeri</b> | .876  | .871   | .899  |

**Tablo 5.** GSTSÖ'nin Dilsel Eşdeğerliğine İlişkin Korelasyon Analizi Bulguları

| Boyutlar | Uygulama       | $\bar{X}$ | Ss     | r    |
|----------|----------------|-----------|--------|------|
| Görev    | Türkçe Form    | 6.7070    | 1.2502 | .839 |
|          | İngilizce Form | 6.1992    | 1.0287 |      |
| Sosyal   | Türkçe Form    | 6.4063    | 1.6510 | .852 |
|          | İngilizce Form | 5.5313    | 1.1917 |      |

N=32, \*p&lt;.01

olduğu görülmektedir (Tablo 5). Korelasyon katsayısı (r) mutlak bir değer olarak alındığında, .0-.30 arasındaki değerlerin zayıf düzeyde bir ilişkinin varlığını; .30-.70 arasındaki değerlerin orta düzeyde bir ilişkinin varlığını; .70-1.00 arasında yer alan değerlerin ise kuvvetli düzeyde bir ilişkinin varlığını açıkladığı belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2015; Alpar, 2010). Buna göre, alt boyutlara ilişkin olarak Türkçe ve İngilizce formlar arasında kuvvetli düzeyde bir ilişki olduğu anlaşılmış ve ölçeğin dilsel eşdeğerliğe sahip olduğu görülmüştür.

## TARTIŞMA

Bu araştırma kapsamında Eys ve diğ. (2009) tarafından geliştirilen Genç Sporcu Takım Sarginliği Ölçeği (GSTSÖ) Türkçeye uyarlanmış, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır.

Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları kapsamında, ilk olarak faktör yapısını doğrulamak ve model-veri uyumuna ilişkin uyumu değerlendirmek üzere Doğrulamalı Faktör Analizi gerçekleştirilmiştir. DFA neticesinde elde edilen uyum iyiliği göstergeleri, AMOS yazılımının önerdiği bir modifikasyon neticesinde kabul edilebilir düzeylere çıkmış ve model-veri uyumunun sağlandığı görülmüştür (RMSEA=0.07, CFI=0.92, SRMR=0.06, GFI=0.89, AGFI=0.85, TLI=0.90).

Faktör analiz sonucunda, Eys ve diğ. (2009)'nin ortaya koyduğu iki faktörlü yapı (görev ve sosyal alt boyutlar) doğrulanmış ve İngilizce orijinal form ile benzeşen bir şekilde her faktöre sekiz maddenin dağıldığı görülmüştür. Ölçme aracının yakınsak ve ayrışım geçerliği için AVE, CR, MSV ve ASV değerleri hesaplanarak alanyazındaki ölçütlere göre ölçeğin geçerliği değerlendirilmiştir. Uygulama sonucunda ölçeğe

ilişkin yakınsak ve ayrışım geçerliklerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ölçeğin dilsel eşdeğerlik uygulaması, Türkçe ve İngilizce formlar arasındaki korelasyon düzeyi ile her alt boyut için ayrı şekilde hesaplanarak gerçekleştirilmiştir. Görev (r=.839, p<.01) ve sosyal sarginlik (r=.852, p<.01) alt boyutları için elde edilen korelasyon katsayısı Türkçe ve İngilizce formlar arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Ölçme aracında yer alan maddelerin, ölçülen özellik bağlamında katılımcıları hangi düzeyde ayırt ettiklerini belirlemek üzere madde analizine başvurulmuştur. GSTSÖ'den alınan sarginlik puanlarının alt%27 ve üst%27'sine yönelik gerçekleştirilen bu analiz sonucunda düzeltilmiş madde toplam korelasyonun istenilen düzeyde ve anlamlı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla ölçek içerisindeki maddelerin katılımcıları iyi düzeyde ayırt ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmaları ile ölçeğe ve ölçek içerisinde yer alan yapıların güvenilirliğine ilişkin iç tutarlık katsayılarının .70 düzeyinden yüksek olduğu görülmüş ve ölçeğin oldukça iyi düzeyde bir güvenilirliğe sahip olduğu görülmüştür (Görev Sarginliği=.87, Sosyal Sarginlik=.87, Genel=.89).

Ölçeğin İngilizce orijinal formu aynı zamanda Farsça, Çekçe ve Slovakça dillerine de uyarlanmıştır (Eshghi ve diğ., 2015; Benson ve diğ., 2016). Çek ve Slovak dillerine yönelik gerçekleştirilen uyarlama çalışmaları neticesinde bir madde ilgili dillere ait ölçeklerden çıkarılmış ve söz konusu ölçme araçlarında yer alan nihai madde sayısı on beş olmuştur. Eys ve diğ. (2009) orijinal ölçeğin okunabilirliğini değerlendirdikleri gibi, bu çalışma kapsamında ölçme aracının okuna-

birliği de değerlendirilmiştir. Ateşman (1997)'in uyarladığı okunabilirlik formülünün uygulanması sonucunda, ölçme aracına ilişkin okunabilirlik düzeyinin orta güçlükte olduğu belirlenmiştir.

Bu bağlamda GSTSÖ, hem İngilizce orijinal ölçekle hem de hâlihazırda alanyazında yer alan diğer uyarlama çalışmalarıyla benzer geçerlik, güvenilirlik ve okunabilirlik düzeyine sahiptir. Dolayısıyla bu araştırma kapsamında Türkçeye uyarlanan GSTSÖ'nin, genç sporcularda takım sargınlığı algısının değerlendirilebilmesini sağlayacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu ortaya çıkmaktadır.

**Yazar Notu:** Bu çalışma, yazarın yüksek lisans tezinden üretilerek, "Genç Spor Çevre Envanteri'ni Türkçeye Uyarlama Çalışması" başlığı altında 4. Uluslararası Balkan Spor Bilimleri Kongresinde (21-23 Mayıs 2017, Bursa) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*Yazışma Adresi (Corresponding Address):*

Arş. Gör. Umut Sezer

Anadolu Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi,

Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi ABD

E-posta: [umutsezer@anadolu.edu.tr](mailto:umutsezer@anadolu.edu.tr)

Tel: 0(222) 321 35 50 / 6760

## KAYNAKLAR

1. **Alpar R.** (2010). *Spor, Sağlık ve Eğitim Bilimlerinden Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik- Güvenirlik*, Ankara: Detay Yayıncılık.
2. **Ateşman E.** (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 58, 171-174.
3. **Benson AJ, Šiška P, Eys M, Priklerová S, Slepíčka P.** (2016). A prospective multilevel examination of the relationship between cohesion and team performance in elite youth sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 27, 39-46.
4. **Bollen KA, Hoyle RH.** (1990). Perceived cohesion: A conceptual and empirical examination. *Social Forces*, 69(2), 479-504.
5. **Bosselut G, McLaren CD, Eys MA, Heuzé JP.** (2012). Reciprocity of the relationship between role ambiguity and group cohesion in youth interdependent sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 13(3), 341-348.
6. **Brislin RW.** (1986). The wording and translation of research instruments. (Lonner WJ & Berry JW, Eds.), *Field methods in educational research*, s. 137-164. Newbury Park, CA, USA: Sage.
7. **Bruner MW, Spink KS.** (2007). The effects of team building on the adherence patterns of youth exercise participants. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 29, 149.
8. **Büyüköztürk Ş.** (2015). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (Gözden geçirilmiş yirmi birinci baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
9. **Fornell C, Larcker DF.** (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18, 39-50.
10. **Carless SA, De Paolola C.** (2000). The measurement of cohesion in work teams. *Small Group Research*, 31(1), 71-88.
11. **Carron AV.** (1982). Cohesiveness in sport groups: Interpretations and considerations. *Journal of Sport Psychology*, 4, 123-138.
12. **Carron AV, Widmeyer WN, Brawley LR.** (1985). The development of an instrument to assess cohesion in sport teams: The Group Environment Questionnaire. *Journal of Sport Psychology*, 7(3), 244-266.
13. **Carron AV, Brawley LR, Widmeyer WN.** (1998). The measurement of cohesiveness in sport groups. (Duda JL, Ed.), *Advances in Sport and Exercise Psychology Measurement*. s. 213-226. Morgantown, WV: Fitness Information Technology.
14. **Eshghi MA, Kordi R, Memari AH, Ghaziasgar A, Mansournia MA, Zamani Sani SH.** (2015). Validity and reliability of Farsi version of Youth Sport Environment Questionnaire. *Journal of Sports Medicine*, 2015, 1-6.
15. **Eys MA, Lougheed T, Bray SR, Carron AV.** (2009). Development of a cohesion questionnaire for youth: The Youth Sport Environment Questionnaire. *Kinesiology and Physical Education Faculty Publications*, 31(3), 390-408.
16. **Eys M, Ohlert J, Evans MB, Wolf SA, Martin LJ, Bussel MV, Steins C.** (2015). Cohesion and performance for female and male sport teams. *The Sport Psychologist*, 29(2), 97-109.
17. **Field A.** (2009). *Discovering Statistics Using SPSS*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc, London, 627-685.
18. **Gefen D, Straub D, Boudreau MC.** (2000). Structural equation modeling and regression: guidelines for research practice. *Communications of the association for information systems*, 4(1), 1-78.
19. **Gill DL.** (2000). *Psychological Dynamics of Sport and Exercise*, Human Kinetics, Champaign, IL, 303-318.
20. **Jenkins JM, Alderman BL.** (2011). Influence of sport education on group cohesion in university physical

- education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 30, 214-230.
21. **Hair JF, Black WC, Babin BJ, Anderson RE.** (2010). *Multivariate data analysis: A global perspective (7th ed.)*. Upper saddle River, NJ: Pearson.
  22. **Harrington D.** (2008). *Confirmatory Factor Analysis*. New York: Oxford University Press, 3-21.
  23. **Loughead TM, Bloom GA,** (2013). Team cohesion in sport: Critical overview and implications for team building. (Potrac P, Gilbert W & Denison J, Eds.). *Routledge Handbook of Sports Coaching*. s. 345-356. New York: Routledge.
  24. **Paradis KF, Loughead TM.** (2012). Examining the mediating role of cohesion between athlete leadership and athlete satisfaction in youth sport. *International Journal of Sport Psychology*, 43(2), 117.
  25. **Pescosolido AT, Saavedra R.** (2012). Cohesion and sports teams: A review. *Small Group Research* 43(6), 744-758
  26. **Rubin KH, Bukowski W, Parker J.** (2006). Peer interactions, relationships, and groups. (Eisenberg N, Ed.). *Handbook of Child Psychology: Social, Emotional, and Personality Development*. (s. 571-645). Wiley, New York.
  27. **Schutz RW, Eom HJ, Smoll FL, Smith RE.** (1994). Examination of the factorial validity of the Group Environment Questionnaire. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 65(3), 226-236.
  28. **Senécal J, Loughead TM, Bloom GA.** (2008). A season-long team-building intervention: Examining the effect of team goal setting on cohesion. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 30(2), 186-199.
  29. **Wood NJ.** (2008). The Social Influences of Coaches And Teammates in Youth Soccer: Is It Possible to Have Friendly Competition?, Doktora Tezi, *Temple University, Kinesiology Institution*, Philadelphia.



# Uluslararası Politika Belgeleri Kapsamında Spor ve Toplumsal Cinsiyet Politikaları

## Sport and Gender Policies within the Scope of International Policy Documents

Derleme Makale

**'Pınar ÖZTÜRK, 'Canan KOCA**

Hacettepe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü, Ankara

### öz

Bu çalışmanın amacı spor alanındaki uluslararası toplumsal cinsiyet eşitliği politika belgelerinin haritasını çıkartmaktır. Uluslararası politika belgeleri, taraf devletlerin kendi yetki alanlarındaki kişilerin hak ve özgürlüklerini güvence altına almayı taahhüt ettikleri sözleşmelerdir. Bu çalışmada ilgili politika belgeleri a) Evrensel insan hakları belgeleri ve kadın hakları odaklı belgeler; b) Toplumsal cinsiyet eşitliğini içeren uluslararası spor politika belgeleri ve c) Uluslararası spor ve toplumsal cinsiyet eşitliği politika belgelerinin benimsediği normlar ve kabul edilen politikalar olmak üzere üç temel sınıflandırma altında incelenmiştir. Çalışmada, evrensel hakların gerçekleştirilmesinde insanlık onuruna saygı, eşitlik ve ayrımcılık karşıtlığı gibi vazgeçilmez normların temel alındığı ve normlar temelinde ilgili politikaların üretildiği ortaya konulmaktadır. Spor alanında toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin ortadan kaldırılması amacıyla kabul edilen uluslararası politika belgeleri, temel insan hakları belgeleriyle uyumludur ve ortak

### ABSTRACT

The aim of this study is to survey the international policy documents on gender equality in sport. With the international policy documents, states parties guarantee the rights and freedoms of persons within their jurisdiction. In this study, related policy documents have been analyzed under three main categories; a) Universal human rights documents and the documents on women's rights; b) Gender-sensitive international sports policy documents, and c) Norms and policies adopted by the international policy documents on sport and gender equality. The study is based on indispensable norms such as respect for human dignity, equality, and anti-discrimination and the related policies have been made on this basis. The international policy documents for gender equality in sport are consistent with the documents on fundamental human rights. In this context, the documents guarantee a sportive environment in which the diversity of women (skill, age, religion, sexual orientation, ethnicity) are fully recognized. There are

bir anlayışı içermektedir. Bu bağlamda kadınlar arasındaki farklılıkların ve çeşitliliğin (yetenek, yaş, din, cinsel yönelim, etnisite) tam olarak tanındığı bir spor ortamının düzenlenmesi ve sağlanması belgeler tarafından garanti altına alınmaktadır. Politika belgeleri temelinde geçici özel önlemlerin alınması, sivil toplumun izleme ve değerlendirme sürecine katılması, toplumsal cinsiyete duyarlı veri toplanması olmak üzere üç stratejik alanın önemli olduğu görülmektedir. Sonuç olarak bu çalışmanın spor kurumlarında gerçekleştirilecek toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarında temel alınması gereken uluslararası politika belgelerinin okunmasında ve spor bilimcilerin toplumsal cinsiyete duyarlı veri içeren araştırmaları gerçekleştirmelerinde yol gösterici olacağını ve bu yolla ülkemiz spor alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunacağını düşünüyoruz.

#### **Anahtar Kelimeler**

*Evrinsel insan hakları belgeleri, Spor politika belgeleri, Toplumsal cinsiyet*

#### **Key Words**

*Universal human rights documents, Sport policies, Gender*

## **GİRİŞ**

Sporunda toplumsal cinsiyet eşitliği, tüm bireylerin cinsiyetleri, cinsel kimlik ve yönelimleri nedeniyle eşit hak, fırsat ve olanaklara sahip olmalarıdır. Spor alanında toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler; sporun her düzeyinde (amatör/profesyonel/rekreatif) ve her konumunda (sporcu/antrenör/hakem/yönetici/tarafar) hakların kullanımında, kaynaklara ve uygun programlara erişebilmede, kariyer yapabilmeye vb. kadının aleyhine yaşanan eşitsizlikler olarak kendini göstermektedir (KASFAD, 2012). Bu doğrultuda spor alanındaki toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının amacı, kadınların ve kız çocuklarının toplumsal, ekonomik ve kültürel geçmişleri fark etmeksizin, sporun tüm alanlarına erkeklerle eşit düzeyde katılma ve eşit muamele görme haklarının sağlanmasıdır.

Spor, farklı fiziksel kültür pratiklerini kapsayan, bireysel, yerel, ulusal ve uluslararası alanları ve anlamları da içeren muazzam derecede büyük bir uzamsal mekânı tariflemektedir (Koca, 2016). Uluslararası spor politika belgelerinde de spor, şemsiye bir kavram olarak kullanılmakta ve performans sporunu, fiziksel aktiviteyi, rekreatif sporu ve beden eğitimi kapsamaktadır.

three important areas; taking provisional special measures, civil participation in monitoring and evaluation, and collecting gender-sensitive data. Finally, we believe that this study will contribute to the studying international policy documents that should be taken as basis in gender equality policies, to the sport scientists' researches involving gender-sensitive data and in this way, and to providing gender equality in sport in our country.

Örneğin, Avrupa Birliği (AB), Avrupa Konseyi'nin 1992 yılında kabul ettiği ve 2001 yılında güncellediği Avrupa Spor Şartında spor, fiziksel olarak formda olmak ve ruhsal sağlığı ifade etmek veya iyileştirmek, sosyal ilişkiler oluşturmak veya her düzeydeki rekabette sonuç elde etmek amaçlarıyla, rastlantısal veya organize katılım yoluyla gerçekleşen her türlü fiziksel faaliyet olarak tanımlanmaktadır (Avrupa Konseyi, 2001a).

Spor tarihi, kadınların çeşitli sporlara ve spor kurumlarına erişimde eşit haklar mücadelesini verdiklerini gösterir (Hovden ve Pfister, 2006). Antik Olimpiyatlardan günümüze kadın sporunda kaydedilen ilerlemelerin temel lokomotifini kadınların bireysel mücadeleleriyle birlikte örgütlü mücadeleleri oluşturmaktadır. Örneğin, Olympia kutsal alanında Zeus onuruna stadyumda gerçekleştirilen atletik yarışmalara alınmayan kadınlar, aynı yerde on altı Elis'li kadının her dört yılda bir Zeus'un eşi tanrıça Hera adına düzenlediği oyunlarda koşu yarışması yapmışlardır (Aybek ve Yıldırım, 2016). Modern Olimpiyatların ilk oyunlarında kadınların katıldığı atletizm dallarının sayısının yetersiz olması sebebiyle, 1922 yılında Uluslararası Ka-



dınlar Spor Federasyonu (Fédération Sportive Féminine Internationale) tarafından düzenlenen ilk Kadınlar Olimpiyat Oyunları atletizm ağırlıklı 11 spor dalında gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 100 yıl önce başlayan bu mücadelenin sonucunda 2016 Rio Olimpiyatlarına katılan sporcuların yaklaşık %45'i kadın ve %55'i erkek sporcudur. Bu süreçte, kadın ve spor alanında hem akademik çalışmalar üreten hem de politikalar geliştiren feministler (Kari Fasting-Norveç, Margaret Talbot, Celia Brackenridge, Anita White, Tansin Benn-İngiltere, Ann Hall-Kanada, Gertrud Pfister-Danimarka) uluslararası birlikteliğin sağlanması için çok çaba harcadılar (Koca, 2016). Özellikle 1990'lı yıllarda, kadın ve spor örgütlerinin mücadeleleriyle küresel insan hakları belgeleri referans alınarak spor alanına özgü politika belgeleri geliştirilmiş ve küresel düzeyde spor politikalarına etkiye bulunmaya başlanmıştır.

Uluslararası politika belgeleri, taraf devletlerin kendi yetki alanlarındaki kişilerin hak ve özgürlüklerini güvence altına almayı taahhüt ettikleri sözleşmelerdir. Ülkemizin de taraf olduğu uluslararası spor, spor ve toplumsal cinsiyet politika belgelerinin büyük bir bölümünün Türkçeye çevirisinin bulunmaması, spor kurumlarının mevzuatlarında bu politikaların referans alınmaması, spor bilimlerinde bu politikalarla ilgili araştırmaların yok denecek kadar az olması ve tüm bunlar sebebiyle de spor ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanında sürdürülebilir ve hak temelli bir izleme faaliyetinin gerçekleştirilmemesi, bu makalenin yazılmasının gerekçelerini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, bu makalenin amacı spor alanındaki uluslararası toplumsal cinsiyet eşitliği politika belgelerinin haritasını çıkartmaktır. Uluslararası kadın ve spor politika belgelerinde, Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve BM Kadına Yönelik Her Türlü Şiddetin Önlenmesi Sözleşmesi (The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women [CEDAW]) referans alınmaktadır. Çünkü bugün hükümetlerin kalkınma hedeflerinin, hazırladıkları planların, politikaların, sundukları hizmetlerin, yürüttükleri projelerin, kurdukları hükümetler arası işbirliklerinin, özet-

le diğer devletlerle ve topluma ilişkin ve topluma yapılan her türlü müdahalenin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve diğer uluslararası insan hakları enstrümanlarınca (antlaşma, sözleşme, kararlar) tanımlanmış olan insan hakları standartlarına uygun olarak hayata geçirilmesi şeklinde bir ortak anlayış küresel düzeyde norm olarak kabul edilmiştir (Kurtoğlu, 2015, s.13-14).

Politika belgelerinin analizine geçmeden önce, bu belgeleri okuyabilmek ve temelindeki ortak anlayışı ortaya çıkarabilmek için, kullanılan kavramlardan bazılarını tanımlamakta fayda vardır. **Cinsiyet**, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığı ifade etmektedir. **Toplumsal cinsiyet** ise kadınlar ve erkekler için toplum tarafından uygun görülen ve sosyal olarak inşa edilen roller, davranışlar, eylemler ve niteliklerdir (İstanbul Sözleşmesi, 2011, 3. Madde). **Cinsiyet kimliği**, her bireyin, doğuştan gelen cinsiyetine uygun düşün düşmesin, dış görünüşün veya bedensel işlevlerin tıbbi, cerrahi veya başka yöntemlerle iradi değişikliklerini de içerebilecek bedensel bilinç, giyim kuşam, söz ve davranışlar da dahil olmak üzere, özel ve kişisel cinsiyetini duyumsama ve yaşama olarak anlaşılmalıdır (Yogyakarta İlkeleri, 2006). **Toplumsal cinsiyet eşitliği**, kadınların ve erkeklerin fırsatları kullanmada, kaynakların ayrılmasında ve kullanımında, hizmetlere erişimde ve hizmetlerden yararlanmada cinsiyeti sebebiyle ayrımcılığa uğramamasıdır. Uluslararası politika belgelerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için önerilen geçici ve özel tedbirlerden ikisi toplumsal cinsiyet kotası ve toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasıdır. **Toplumsal cinsiyet kotası**, bir kurumun ya da komitenin üyelerinin belli bir sayısının (yüzdesinin) kadınlar ya da erkekler tarafından oluşturulmasını ifade eden bir politikadır. **Toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma** ise politika süreçlerinin tüm evrelerinde ve tüm düzeylerinde, erkeklerle kadınlar arasındaki eşitlik prensibini dikkate alarak bunun tüm eylem alanlarında uygulanmasıdır. Bu şekilde, toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma, strateji ve politika oluşturma sürecinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır (UNESCO, 2009).

Bu çalışmada ilgili politika belgeleri üç temel sınıflandırma altında incelenmiştir: Birincisi, evrensel insan hakları belgeleri ve takibinde geliştirilen kadın konulu politikaların yer aldığı belgeler, ikincisi toplumsal cinsiyet eşitliğini içeren uluslararası spor politika belgeleri ve son olarak uluslararası spor ve toplumsal cinsiyet eşitliği politika belgelerinin benimsediği normlar ve kabul edilen politikalarıdır.

## 1. Evrensel İnsan Hakları Belgeleri

### *BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*

BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1 Aralık 1948 tarihinde BM Genel Kurulunda kabul edilirken, Türkiye 6 Nisan 1949 tarihinde Beyannamenin 2. Maddesinde cinsiyet ayrımı gözetmeksizin herkesin belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahip olduğu hükme bağlanmıştır: "Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai menşee, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin işbu Beyanname'de ilan olunan tekmil haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir." Önsözde "İnsanın temel haklarına, insanın hayiyet ve değerine, erkek ve kadınların eşitliğine olan inancı" açıkça teyit edilmektedir. Beyannamenin önemli normları arasında insanlık onuruna saygı, ayrımcılık karşıtlığı ve eşitlik yer almaktadır. Özel olarak spora bir vurgu yapılmamış olmakla birlikte insanların eğlenme ve dinlenme faaliyetlerine yapılan vurgu önemlidir. Beyannamenin 24. Maddesinde ifade edilen 'recreational activities', Türkçeye 'dinleme-eğlenme' kelimeleriyle çevrilmiştir.

### *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*

Avrupa Konseyi tarafından 1950 yılında Roma'da kabul edilmiş, Türkiye 1952 yılında imzalamıştır. Toplumsal cinsiyet konusu Madde 14'de Ayrımcılık yasağı kapsamında ifade edilmiştir:

Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa

aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.

### *BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşme (CEDAW)*

Uluslararası Kadın Hakları Bildirgesi olarak tanımlanan CEDAW, BM bünyesinde yer alan 8 insan hakları sözleşmesinden birisidir. CEDAW, 1979 yılında kabul edilmiş ve 1981 yılında yürürlüğe girmiştir. CEDAW'ın hedefi, toplumsal yaşamın her alanında kadın-erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesi için kalıplaşmış kadın-erkek rollerine dayalı önyargıların ve ayrımcılık içeren uygulamaların ortadan kaldırılmasıdır. CEDAW 1. Maddede kadınlara karşı ayırım net bir şekilde tanımlanır:

İş bu sözleşmeye göre 'Kadınlara karşı ayırım' deyimi kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen ve ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.

CEDAW, taraf devletler üzerinde uluslararası hukuk çerçevesinde bağlayıcılığı olan bir sözleşmedir. CEDAW İhtiyari Protokol ile taraf devletlerin CEDAW'ı ihlal etmeleri durumunda, kişilere ve gruplara CEDAW Komitesine başvuru hakkı tanınmaktadır. Türkiye, CEDAW Sözleşmesi'ni 1985 yılında, CEDAW İhtiyari Protokolü ise 2002 yılında imzalamıştır. Sözleşmeye ve İhtiyari Protokole taraf olan Türkiye, "Hukuki sistemine kadın-erkek eşitliği prensibini yerleştirme; ayrımcı tüm kanunları ortadan kaldırma ve kadınlara karşı ayrımcılığı yasaklayan kanunları yürürlüğe sokma; kadınları ayrımcılığa karşı etkin bir şekilde korumak için mahkemeler ve diğer kamu kurumları kurma ve kadınlara karşı kişiler, örgütler ve şirketler tarafından yapılan her türlü ayrımcı-

liğin ortadan kaldırılmasını" güvenceye almakla sorumludur.

Aşağıda sunulan CEDAW 10. ve 13. Maddelerde, kadınların spor ve beden eğitimine aktif katılımlarının sağlanması için devletin uygun önlemleri alması ifade edilmiştir. CEDAW'ın orijinal metninde yer alan 'recreational activities' kavramı, Türkçe metinde 'eğlence' olarak yer almaktadır (Madde 13/c: The right to participate in recreational activities, sports and all aspects of cultural life). Anlaşılacağı üzere spor bilimleri alanının bir bileşeni olan rekreasyon aktiviteleri sözleşmenin bu maddesinde doğrudan yer almaktadır.

Madde 10. Taraf devletler özellikle arasındaki konularda kadın erkek eşitliği esasına dayanarak eğitimde erkeklerle eşit hakka sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımı önleyen bütün uygun önlemleri alacaklardır:

g. Spor ve beden eğitimi faaliyetlerine aktif olarak katılmaları için erkeklerle eşit fırsatlar tanınması

Madde 13. Taraf devletler, kadınlara karşı ekonomik ve sosyal hayatın diğer alanlarında erkeklerle kadınların eşit olarak haklardan yararlanabilmelerini sağlayarak kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi için gerekli ve özellikle aşağıdaki önlemleri alacaklardır:

c. Eğlence, spor ve kültürel hayatın bütün yönlerine katılma hakları

CEDAW'da, gerçek eşitliğin sağlanmasını hızlandırmak amacıyla devletlerce alınacak geçici özel önlemlerin (pozitif ayrımcılık vb.) *ayrımcılık sayılmayacağı*, bu önlemlerin ancak hem 'fırsat eşitliği' hem de 'uygulama eşitliği' sağlandığında sona erdirilebileceği belirtilir: "Kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için taraf devletlerce alınacak geçici ve özel önlemler, iş bu sözleşmede belirtilen cinsten bir ayırım olarak mütalaa edilmeyecek ve hiçbir şekilde eşitsizlik veya farklı standartların muhafazası sonucunu doldurmayacaktır. Fırsat ve uygulama eşitliği hedeflerine ulaşıldığı zaman bu tedbirlere

son verilecektir" (Madde 4/1). Komite, bu tür önlemleri benimseyip yaşama geçiren taraf devletlerin, bu yolla erkeklere karşı ayrımcılık yaptıkları görüşünde değildir.

CEDAW 4. Maddesinin 1. paragrafında yer alan Geçici Özel Önlemlerle ilgili 25 Sayılı Genel Tavsiye kararı, geçici özel önlemlerle ilgili genel tavsiyeyi içermektedir. Spor alanına da bu önlemlerin uygulanması gerekliliği şu şekilde vurgulanmıştır:

Taraf Devletlere, kadınlara karşı ayrımcılık içeren veya dezavantaj oluşturan kültürel uygulamaların, basmakalıp tutum ve davranışların değiştirilmesine ve ortadan kaldırılmasına yönelik sürecin hızlandırılması amacıyla geçici özel önlemler alınmaları gerektiğini hatırlatır. Geçici özel önlemler aynı zamanda, kredi ve borçlar, **spor**, kültür ve **eğlence-dinlenme** ve hukuki farkındalık geliştirme gibi alanlarda da uygulanmalıdır. Gerektiğinde, bu tür önlemler, kırsal kesimdeki kadınlar dâhil, çok yönlü ayrımcılığa maruz kalan kadınlara yönelik olarak da uygulanmalıdır.

### *Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı*

1995 yılında düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansının sonunda Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı adlı iki belge kabul edilmiştir. Pekin Deklarasyonu, taraf hükümetleri, toplumsal cinsiyet perspektifinin politika ve programlara yerleştirilmesi (toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma) konularında yükümlü kılmaktadır.

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planında spora yer verilen stratejik alanlar, kadın eğitimi ve öğrenimi, kadınlar ve sağlık, yetki ve karar alma sürecinde kadınlar ve kız çocuklarıdır. Spora özel iki eylem bulunmaktadır:

Ayrımcı olmayan eğitim ve öğrenimi geliştirmek stratejik hedefi için önerilen eylem;

(83) Hükümetler, eğitim yetkilileri ve diğer eğitim kurumlarıyla akademik kuruluşlar tarafından, (m) ulaşılabilir eğlenme-dinlenme ve spor tesisleri kurmak, kız çocuklar ve her yaşta kadınlar için eğitimde cinsiyete duyarlı programlar ve kamu

kuruluşları oluşturmak ve güçlendirmek, antrenörlük, eğitmenlik ve yöneticilik dahil atletizm ve fiziksel aktivitelerin her alanında ve ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde katılımcılar olarak, kadınların ilerlemesini desteklemek.

Kadın sağlığını geliştiren önleyici programları güçlendirmek stratejik hedefi için geliştirilen eylem;

(107) Hükümet dışı kuruluşlar, kitle iletişim araçları, özel sektör ve uygun olduğunda BM organlarının dahil olduğu ilgili uluslararası örgütlerle işbirliği yaparak Hükümetler tarafından, (f) eğitim sisteminde, iş yerinde ve toplumda, her yaştan kadın ve kız çocuklarının, spor, fiziksel aktivite ve dinlenme-eğlenme imkanlarına erkeklerle eşit ölçüde ulaşmalarını sağlayacak programlar oluşturmak ve desteklemek.

Ayrıca, Kız Çocukları başlığı altındaki 280 nolu eylem de sporu içermektedir. Bu maddeye göre hükümetler, uluslararası ve hükümet dışı kuruluşlar "Kız çocukların spor, tiyatro ve kültürel faaliyetler gibi ders programı dışında kalan faaliyetlere tam ve eşit katılımını yaygınlaştırmak" (d bendi) ile yükümlüdür.

### ***Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi - İstanbul Sözleşmesi***

2011 yılında İstanbul'da imzalanan ve 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe giren İstanbul Sözleşmesi, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet ve ev içi şiddeti hedef alan ilk Avrupa sözleşmesi olma niteliği taşımaktadır. Sözleşmenin ilk imzacısı olan Türkiye, Sözleşme'yi 14 Mart 2012 tarihinde onaylamıştır. Spor alanı bu yükümlülükle ilgili Madde 14'te ele alınmıştır:

1. Taraflar, gerektiğinde, öğrencilerin gelişen kapasitesine uygun olarak, kadın erkek eşitliği, kalıplaşmamış toplumsal cinsiyet rolleri, karşılıklı saygı, kişisel ilişkilerde şiddet içer-

meyen çatışma çözümleri, kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişisel bütünlük hakkı gibi konulara ilişkin öğretim materyallerine resmi müfredata ve eğitimin her seviyesine eklenmesi için gerekli adımları atar.

2. Taraflar, gayri resmi eğitim faaliyetlerinde, spor, kültürel ve boş zaman hizmetlerinde ve medyada 1. Paragrafta bahsedilen ilkeleri geliştirmek amacıyla gerekli adımları atar.

### **2. Uluslararası Spor Politika Belgelerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği UNESCO Uluslararası Beden Eğitimi ve Spor Şartı**

21 Kasım 1978'de Paris'te düzenlenen BM Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu Genel Kurulunda kabul edilmiştir. Şartın 1. Maddesinde beden eğitimi ve spor uygulamalarının herkes için temel bir hak olduğu ifade edilmiştir. Şartta belirtilen normlar arasında temel insan haklarına ve insanlık onuruna saygı, ayrımcılık yasağı, eşitlik, barış ve dostluk yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği özellikle ayrımcılık yasağı ve eşitlik normlarında kapsamaktadır. İlk iki normun belirtildiği ifadeler aşağıda örnek olarak sunulmuştur:

- Beden eğitimi ve spor, dayanışma ve kardeşliği, karşılıklı saygı ve insanlığın onuruna saygıyla birlikte halklar ve bireyler arasında yakın bir iletişimi teşvik etmelidir.
- İnsanlar, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, politik görüş, ulusal ve sosyal köken ayrımı yapılmaksızın BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ndeki haklar ve özgürlüklere sahiptir.

### **UNESCO Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı**

Uluslararası Beden Eğitimi ve Spor Şartı, 2014 yılında fiziksel aktiviteyi de içerecek şekilde genişletilmiştir. Bununla birlikte, Şartın çeşitli maddeleri de yeniden düzenlenmiştir. Şartın 1. Maddesinde beden eğitimi, fiziksel aktivite ve spor uygulamalarının herkes için temel bir hak olduğu belirtilir. Yeni Şart, toplumsal cinsiyet açısından önemli maddeleri içermektedir. Eski

Şartın bazı maddelerine cinsiyet eşitliği perspektifi eklenmekle birlikte sadece toplumsal cinsiyete özgü maddeler de geliştirilmiştir. Madde 1.4. toplumsal cinsiyet eşitliği normunu içermektedir: *Beden eğitimi, fiziksel aktivite ve spor alanlarında, rekreasyon, sağlığın teşviki veya üst düzey performans için olsun veya olmasın, tüm danışmanlık ve karar verme düzeylerine katılmak için eşit fırsat, her kız çocuğunun ve her kadının hakkıdır ve aktif olmaları sağlanmalıdır.*

Aşağıdaki maddelerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin de dahil olduğu ayrımcılık yasağı, eşitlik ve sosyal içerme normları ifade edilmiştir:

Madde 1.1. Her insan, etnik köken, cinsiyet, cinsel yönelim, dil, din, siyasi veya diğer görüş, ulusal veya sosyal köken, mülk veya herhangi bir özellik temelinde ayrımcılık yapmaksızın beden eğitimi, fiziksel aktivite ve spor temel hakkına sahiptir. Madde 1.3. Beden eğitimi, fiziksel aktivite ve spora katılmak için içermeci, uyarlanmamış ve güvenli fırsatlar tüm insanlar, özellikle anaokul çağındaki çocuklar, kadınlar ve kız çocukları, yaşlılar, engelliler ve yerli halklar tarafından kullanılabilir.

Madde 4. Beden eğitimi, fiziksel aktivite ve spordan sorumlular, yaralanabilir ya da ötekileştirilmiş grupların dışlanmasını engellemek amacıyla kaynakları toplumsal cinsiyet, yaş, engellilik gözetmeksizin tahsis etmelidirler.

Madde 8.1. Beden eğitimi, fiziksel aktivite ve spor katılımcılarının, iklim, kültür, toplumsal cinsiyet, yaş ve engellilikle ilişkili farklı ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli ve güvenli alanlar, tesisler, ekipman ve kıyafet seçenekleri sağlanmalı ve sürdürülmelidir.

Madde 11. Beden eğitimi, fiziksel aktivite ve sporun potansiyel faydalarının ve bütünlüğünün korunmasının önkoşulu, ayrımcılık, ırkçılık, homofobi, zorbalık, doping, manipülasyon, çocuklarda aşırı antrenman, cinsel sömürü, kaçakçılık ve şiddet konularında her seviyede taraflar arasında iş birliğinin sağlanmasıdır.

### **UNESCO MİNEPS Berlin Deklarasyonu**

2013 yılında Berlin'de, UNESCO üye devletlerinden bakanların ve üst düzey yetkililerin bir araya gelmesiyle gerçekleştirilen 5. MINEPS Konferansı sonucunda Berlin Deklarasyonu yayımlanmıştır. Deklarasyonda UNESCO Beden Eğitimi Şartı ve Olimpik Şart'ta bulunan temel ilkelerin kabul edildiği ifade edilmiştir. Ayrımcılık yasağı normunun ifade edildiği Madde 4'de toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsel yönelime de yer verilmiştir: *Spora katılım, etnik köken, cinsiyet, yaş, engellilik durumu, kültür ve sosyal geçmiş, ekonomik kaynaklar, toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim gözetilmeksizin, tüm bireyler için temel bir hak olduğunu yeniden doğruluyoruz.*

### **Avrupa Spor Şartı**

1975 yılında yayımlanan Avrupa Herkes için Spor Şartının ilkeleri üzerine inşa edilen Avrupa Spor Şartı, 1992 yılında uyarlanmış ve 2001 yılında yeniden düzenlenmiştir. Madde 3'de ayrımcılık yasağı normuna dayanarak cinsiyet ayrımcılığı yasağı da dahil edilmiştir: *İnsan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasına yönelik Avrupa Sözleşmesi'ni, özellikle de "barışçıl bir şekilde toplanma ve başkalarıyla dernek kurma özgürlüğünü" ve tüm haklardan yararlanmanın, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal ve toplumsal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlandığını akılda tutarak...* Ayrıca Madde 4/1'de *spor tesislerine ve sportif aktivitelere erişimde; cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal ve toplumsal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılamaz* ifadesi belirtilerek spora erişimde cinsiyet eşitliği de kapsanmıştır.

### **Avrupa Spor Etiği Kuralları**

Spor Etiği Kuralları, Avrupa Spor Şartının bir tamamlayıcısıdır (Avrupa Konseyi, 2001b). Avrupa'da spordan sorumlu bakanların Spor Etiği Kuralları başlığı altında ilkeler beyanını kabul

etmeleri beklenmektedir. Şarta göre, adil oyun, sadece bir davranış değil bir düşünme yoludur. Hilenin, haksız kazancın, dopingin, şiddetin (fiziksel ve sözel), cinsel taciz ve çocuk/genç ve kadın istismarın, sömürünün, eşit olmayan fırsatların, aşırı ticarileşmenin ve yolsuzluğun yok edilmesiyle ilgili konuları kapsamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği de adil oyunun bir parçası olarak kurgulanmıştır. *Çocukların, gençlerin ve kadınların korunması ve desteklenmesiyle ilgili tedbirlerin sağlanması için bu grupları cinsel taciz ve istismardan korumak ve çocukların, özellikle erken beceri gelişimi gösterenlerin, sömürsünü engellemek hükümetlerin yükümlülükleri arasında yer almaktadır.*

### **Avrupa Birliği Beyaz Kitap**

2007 yılında Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan Sporda Beyaz Kitap, AB'nin sporla ilgili önemli bir politika belgesidir. Amacı, Avrupa'da sporun rolüne dair stratejik eğilim sağlamak, Avrupa politikalarında sporun görünürlüğünü arttırmak ve Avrupa yasalarının spora uygulanması gibi önemli düzenlemeleri göstermektedir. Belgede, Avrupa Spor Etiği Kuralları temel normlar olarak kabul edilmiştir. 17. Madde toplumsal cinsiyet konuları ile ilgilidir:

Madde 17. Komisyon, 2006-2010 yılları arasında Kadın ve Erkek Eşitliği İçin Yol Haritası çerçevesinde, özellikle göçmen kadınlar ve etnik azınlıklardan kadınların spora erişimine, kadınların spordaki karar alma pozisyonlarına erişimine ve medyada spor kadınlarının temsiline odaklanan, sporla ilgili tüm etkinliklerde toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasını teşvik edecektir.

### **Olimpik Antlaşma (OA)**

OA, Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) tarafından benimsenen Olimpizmin Temel İlkeleri, Kuralları ve İşletme Tüzüklerinin kanunname şeklinde toplanmasını sağlayan bir belgedir. OA'da, herhangi bir kapasitede Olimpik Harekete ait olan her kişi ve kuruluş OA'nın kurallarına bağlı kalacağı ve IOC kararlarına riayet edeceği

belirtilmektedir. Aşağıdaki iki Olimpik İlke toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığı da içeren ayrımcılık karşıtlığını vurgulamaktadır.

Temel İlke 4. Spor faaliyetlerine katılmak bir insan hakkıdır. Her birey herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmaksızın, Olimpiyat ruhu içerisinde spor yapma olasılığına sahip olmalıdır. Bunu yapmak için dostluk, dayanışma ve adil oyun anlayışının hâkim olması gerekmektedir.

Temel İlke 6. Irk, din, siyaset, cinsiyet veya başka nedenle herhangi bir ülke ya da kişiye karşı ayrımcılık yapılması Olimpiyat Hareketine ait olmakla uyumsuzdur.

OA'da, IOC'nin rolü, tüm düzeylerde kadınların sporda öne çıkartılmasını teşvik etmek, desteklemek; her yapıda kadın erkek eşitliği ilkesinin uygulanmasının amaçlanması ve herkes için sporun teşvik edilmesi olarak belirtilmektedir. Bu nedenle, *kadınları, sporun tüm düzeylerinde ve tüm durumlarında kadın-erkek eşitliği ilkesinin uygulamaları dikkate alınarak cesaretlendirmek ve spordaki yerlerinin yayılmasını sağlamak* önemli görevleri arasında yer almıştır. Benzer şekilde Uluslararası Paralimpik Komitesi'nin (IPC) 2005-2009 yılları hedefleri arasında; Paralimpik Hareketi içerisinde cinsiyet eşitliği anlayışının ve farkındalığının arttırılması, Paralimpik Hareketi içerisinde kadın liderliğinin gelişiminin sağlanması gibi unsurlar yer almaktadır (IPC, 2009).

Olimpik Ajanda 2020'de (2014) toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek başlığı iki madde yer almaktadır:

Öneri 11: IOC Olimpiyat Oyunlarına %50 kadın katılımını sağlamak için Uluslararası Spor Federasyonlarıyla çalışır. IOC karma cinsiyetli takım sporlarının dâhil edilmesini teşvik eder.

Öneri 38'de ise "Spor dünyasının her düzeyine kadınların dahil olması için kadın liderler gelişim programı düzenler" maddesi yer alır. Bu politika, toplumsal cinsiyet eşitliğini sporun her alanında ana akımlaştırmayı hedeflemek; spora katılım, medyada görünürlük, hakem ve antrenörlük pozisyonları, eğitim imkânlarından

yararlanma başta olmak üzere bütün spor kurumlarının ve federasyonların yönetim, kurul ve komisyonlarında toplumsal cinsiyet eşitliği kotasının (%40) uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.

### 3. Uluslararası Spor ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politika Belgeleri

#### **Avrupa Komisyonu Kadın ve Spor Şartı**

1987 yılında Avrupa Parlamentosu tarafından benimsenen Avrupa Kadın ve Spor Şartı, Avrupa Birliği'nde sporda kadınlar ve erkekler için eşit fırsatların talebinin resmi olarak kabul edildiği ilk adımdır. Şartın maddelerinden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

Spor kurumları, toplumsal cinsiyet eşitliğinin uygulanmasından ve sporun tüm düzeylerinde kadın katılımının ilerletilmesi için yönetim araçlarının bulunmasından sorumludur.

Kadınlar ve erkekler sporun bütün alanlarında ve düzeylerinde karar verme sürecine katılmak için benzer fırsatlara sahip olmalıdırlar. Kurullarda, komitelerde ve yönetim pozisyonlarında eşit olarak temsil edilmelidirler.

Beden eğitimi öğretmenleri, antrenörler, sağlık uzmanları ve eğitim ortamlarında çalışan diğer gruplar sporda toplumsal cinsiyet ayrımcılığının farkında olmalı ve toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerini benimsemeli ve uygulamalıdır.

*Şartta*, cinsel yönelim nedeniyle bireylere yönelik ayrımcılığın, her seviyede ve tüm spor alanlarında kabul edilemez olduğu da vurgulanmıştır. Ayrıca Şarta, diğer spor politika belgelerinde yerli düzeyde vurgulanmayan spor bilimleri alanı da dahil edilmiştir:

Kadınların ve erkeklerin spor bilimi komitelerinin üyeleri olmak için ve kuramları, yöntemleri ve araştırma konularını etkilemeleri için benzer fırsatları olmalıdır. Kadınların ve erkeklerin her seviyede ve her alanda spor bilimlerine eşit olarak katılımı ve eşit muamele edilmesi teşvik edilmelidir.

Avrupa Komisyonu Kadın ve Spor Şartı'nda spor kurumlarında cinsiyet eşitliğinin sağlanması için cinsiyet kotası gibi somut tedbirlerin alınması gerektiği vurgulanır: *Avrupa Komisyonu ve Üye Devletler, spor kurumlarının karar alma pozisyonlarında kadınların ve erkeklerin eşit olarak temsil edilmesini sağlamak için somut tedbirler almalıdır. Bu amaca ulaşmak için bir kota sistemi ve ek proaktif eylemler gerekmektedir.*

#### **Avrupa Komisyonu Kadın ve Spor Kararı**

2002 Kadın ve Spor Konulu 2280 Sayılı Avrupa Parlamentosu Kararına göre kadınların sporu, eşitlik hakkının ve vatandaşlık, yaş, engellilik, cinsel yönelim veya din gözetmeksizin tüm kadınların kendi bedenlerini kontrol etme ve spora katılma özgürlüğünün ifadesidir. Kararda, kadın sporlarının ve kadınların spora katılımının geliştirilmesi, kadınların liderlik pozisyonlarına dair farkındalıklarının ve katılımının artırılması, kadınların spordaki faaliyetlerinin medyada daha geniş yer bulmasının sağlanması, toplumsal cinsiyetle ilgili istatistiklerin toplanmasının sağlanması ve sporda kadınlara, genç insanlara ve çocuklara yönelik cinsel istismarla mücadele konularında bakanlar komitesine çağrıda bulunulur.

#### **AB Üye Ülkeler Bakanlar Komitesi Tavsiyesi-Sporda Toplumsal Cinsiyet Ana Akımlaştırma**

AB'nin 2015 tarihli bu tavsiyesinde özellikle toplumsal cinsiyet politikalarının bütün spor plan ve politikalarına dahil edilmesi (toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma) vurgulanmıştır. İlgili tavsiyelerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

Madde 1. Kadınlar ve erkekler arasında eşitlik ilkesini ve toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma stratejisini spor ve beden eğitimi ulusal yasalarına ve/veya mevcut mevzuat ve/veya sporla ilgili düzenlemelere dahil etmek

Madde 3. Spor ve beden eğitimi ile ilgili kamu kurumlarında cinsiyet dengesini oluşturmak ve karar verme alanlarının her birine toplumsal cinsiyet perspektifinin dahil olmasını sağlamak.

Madde 4. Sporda kadınlar ve erkekler arasında somut eşitliği elde etmek için eylem planları hazırlamak ve toplumsal cinsiyet ana akımlaştırma stratejisini kamu sporu ve beden eğitimi politikaları ve programlarının bir parçası haline getirmek.

Tavsiye Kararında, sporda toplumsal cinsiyet ana akımlaştırmanın sağlanmasından sorumlu kurumlar arasındaki iş birliği de vurgulanmıştır:

Madde 10. Sporda toplumsal cinsiyet eşitliği için çalışan sivil toplum kuruluşlarını desteklemek ve ilgili kurumların iş birliğini sağlamak.

Madde 11. Ulusal eylem planlarının geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi süreçlerinde spor ve beden eğitiminden sorumlu bakanlıkları, kadın ve erkek eşitliğinden sorumlu bakanlığı, sivil toplum kurumlarını, spor kurumlarını, araştırma kurumlarını bir araya getirmek.

Madde 15. Sporda kadın ve kız çocuklarına karşı cinsiyete dayalı şiddeti önlemek ve bunlarla mücadele etmek için spor örgütleriyle iş birliği içinde politika ve önlemleri benimsemek, uygulamak ve izlemek.

#### ***IWG Brighton Plus Helsinki Kadın ve Spor Bildirgesi***

International Working Group on Women and Sport (IWG), kadın ve spor konulu ilk uluslararası kongreyi, 5-8 Mayıs 1994 tarihinde Birleşik Krallık, Brighton kentinde düzenledi ve sonucunda kadın ve spor alanında uluslararası ilk politika belgesi olarak kabul gören Brighton Kadın ve Spor Bildirgesi'ni yayımladı. 2014 yılında genişletilerek Brighton Plus Helsinki Kadın ve Spor Bildirgesi adını aldı. 2017 yılı itibarıyla, hükümete bağlı olan ve olmayan organizasyonların, milli olimpiyat komitelerinin, ulusal ve uluslararası spor federasyonlarının ve eğitim ve araştırma enstitülerinin yer aldığı 441 kurum bildirgeyi imzaladı. Bildirgeye göre devlet ve hükümet mekanizmaları, spordan sorumlu kurumları ve organizasyonları BM Hükümlerinin, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin ve CEDAW'ın eşitlik

hükümlerine uyum sağlamaları için çaba göstermelidir. Bu doğrultuda devletler, bütün kadınların ve kız çocuklarının, kişilerin haklarını, değerini ve saygısını koruyan, güvenli ve destekleyici bir ortamda spora katılma fırsatını temin etmeli, üst düzey ve/veya profesyonel sporcuları destekleyenler yarışma olanaklarının, ödüllerin, teşviklerin, tanınmaların, sponsorluğun, promosyonun/özendirmenin ve diğer destek biçimlerinin kadına ve erkeğe eşit ve adil olarak dağıtılmasını temin etmelidir.

#### ***IWG Windhoek Eylem Planı***

19-22 Mayıs 1998 tarihinde Namibya, Windhoek'de düzenlenen 2. Dünya Kadın ve Spor Konferansında, kız çocuklarının ve kadınların spora tam katılımlarında eşit fırsatların sağlanabilmesi için dünya genelinde eylem çağrısında bulunulmuştur. Eylem Planı, ulusal ve uluslararası spor organizasyonları, hükümetler, sivil otoriteler, gelişim ajansları, okullar, iş hayatı, eğitim ve araştırma kurumları; sporun ilerlemesinden ve gelişiminden sorumlu olan ya da doğrudan etkisi bulunan ya da sporda kadınların istihdamına, eğitimine, yönetimine, yetiştirilmesine, gelişimine ve bakımına herhangi bir yolla dahil olan kadın örgütlerinde bulunan bütün erkek ve kadınlara hitap etmektedir. Eylem Planındaki maddelerden ikisi aşağıda sunulmuştur:

- (a) Brighton Bildirgesi'nin ilkelerinin uygulanmasına yönelik amaçlar ve hedeflerle birlikte eylem planları geliştirmek, uygulamaları izlemek ve rapor etmek;
- (b) Cinsiyet testi, şiddet ve sömürü, taciz ve istismarın her türlü biçimlerinin yok edilmesi için gerekli adımların atılması yoluyla kız çocuklarının ve kadınların güvenli ve destekleyici bir ortamda spora katılımlarını sağlamak.

#### ***IWG Montreal Araç Seti***

2002 yılında Kanada Montreal'de düzenlenen 3. IWG Dünya Kadın ve Spor Kongresi sonucunda yayımlanan Montreal Bildirgesi'nde daha kapsamlı hedeflerin gerçekleştirilmesinin yolunun bilgilendirme ve savunuculuk kampanyaları ve



sporun toplumsal gelişim projelerine entegre edilmesini de içeren çeşitli eylemlerden geçtiği onaylanmıştır. Kongrede geliştirilen Montreal Araç Seti, delegelerin kendi ülkelerinde ve kurumlarında cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını güçlendirmeleri için kuramsal ve uygulamalı yönergeler içermektedir. Kız çocuklarının ve kadınların spor ve fiziksel aktiviteye katılımları konusunda insanları eğitmek için üç aşamalı bir program önermektedir. Birinci aşamada, kadın ve erkek eşitliğini ve adaletsizliği gösteren bilgi ve istatistikler toplanmaktadır. İkinci aşamada bu istatistiklerin neden kadınların ve kız çocuklarının spor ve fiziksel aktiviteye katılmaları için daha çok fırsat sağlanması gerektiğine yönelik kullanılması yer almaktadır. Üçüncü aşamada ise gerekli değişimi gerçekleştirebilecek kişilerle bu bilgilerin paylaşılması önerilmektedir.

### ***IWG Sydney Scoreboard***

2010 yılında Sidney'de düzenlenen 5. IWG Dünya Kadın ve Spor Konferansının sonucunda, BM Milenyum Hedefleri'nin başarılması bağlamında uluslararası, bölgesel, ulusal ve yerel düzeyde tüm spor kurumlarının idari komitelerinde görev yapan kadınların ilerlemesini izleyebilmek için uluslararası erişilebilir, etkileşimli ve gerçek zamanlı bir çevrimiçi araç olan Sydney Scoreboard geliştirilmiştir. Sydney Scoreboard, küresel düzeyde spor kurullarında kadın temsiliyetini artırmayı hedeflemektedir. Ulusal spor kurumları ve uluslararası federasyonların yönetim kurullarında yer alan kadınların sayısını belgelemektedir.

### ***International Association of Physical Education and Sport for Girls and Women (IAPESGW) Kabul Et ve Saygı Göster Bildirgesi***

1949 yılında kurulan IAPESGW, kız çocukları ve kadınlar için beden eğitimi ve spor amacıyla çalışan üyeleri desteklemekte ve profesyonel gelişme ve uluslararası iş birliği için fırsatlar sağlamaktadır. 11-16 Şubat 2008'de Umman Sultan Qaboos Üniversitesi'nde IAPESGW'ye üye Müslüman toplulukların yer aldığı ülkelerin (Bosna ve Hersek, Danimarka, Mısır, İran, Irak, Malezya,

Fas, Umman, Güney Afrika, Suriye, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri ve Birleşik Krallık) katıldığı bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantı sonrasında yayımlanan Kabul Et ve Saygı Göster Bildirgesi'nin maddelerinden bazıları şunlardır:

(1) Spor ve eğitim sistemlerinde çalışan bireylere, Müslüman kadınların ve kız çocuklarının kendi dinlerini yaşayabilmelerinin ve spor ve fiziksel aktiviteye katılabilirliklerinin farklı yollarını, örneğin fiziksel aktivite tercihi, kıyafet tercihi ve karma ya da kadın erkek ayrı gruplandırma, kabul etmelerini ve saygı göstermelerini öneriyoruz.

(2) Uluslararası spor federasyonlarının yarışmalarda giyilecek kıyafet talimatlarının İslami gereklilikleri, kültüre özgü kuralları ve güvenliği dikkate alarak bütün kadınların katılımını gerçekleştirme yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlayacağımızı bildiriyoruz.

### **TARTIŞMA ve SONUÇ**

Bu çalışmada, spor alanındaki uluslararası toplumsal cinsiyet eşitliği politika belgelerinin haritasını çıkartmayı amaçladık. Spor alanında toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin ortadan kaldırılması amacıyla uluslararası platformda politika rehberi sunan belgeler, BM ve AB temel insan hakları belgeleriyle uyumludur ve ortak bir anlayışı içermektedir. Uluslararası politika belgelerinin, kadınların insan haklarını tanımlarken tartışmasız kabullendikleri bir nitelik, bu hakların evrensel olduğudur. Bu demektir ki, kültür, inanç, gelenek, töre vb. nedenlerle kadınların insan haklarının ihlali kabul veya göz ardı edilemez. Evrensel hakların gerçekleştirilmesinde insanlık onuruna saygı, eşitlik, ayrımcılık karşıtlığı gibi vazgeçilmez normlar politika belgelerinde benimsenmiş ve ilgili politikalar bu normlar bağlamında üretilmiştir. Spor alanındaki temel politika belgelerinde (BM Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı, Olimpik Antlaşma, Avrupa Herkes için Spor Şartı vb.) ve spor ve toplumsal cinsiyet eşitliği politika belgelerinde de (Avrupa Kadın ve Spor Şartı, Brighton Kadın ve Spor Bil-

dirgesi vb.) bu normlar benimsenmiştir. Bu bağlamda uluslararası spor ve toplumsal cinsiyet eşitliği politika belgelerinde vurgulanan temel ilke; ulusal ve uluslararası kurumsal politikaların, kadınlar arasındaki farklılıkların ve çeşitliliğin - ırk, yetenek, yaş, din, cinsel yönelim, etnisite, dil vb.- tam olarak tanındığı bir spor ortamında onların tam katılımını sağlayacak fırsatları sunacak şekilde düzenlenmesi zorunluluğudur.

Tartışma bölümünde, uluslararası spor ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarında üzerinde önemle durulan üç stratejik alana değinelecektir. Bu alanlarla birlikte, özellikle spor bilimciler için önemli olan bir stratejik alan da vurgulanacaktır.

Çalışmada incelenen uluslararası politika belgelerinde **geçici özel önlem** olarak tanımlanan pozitif ayrımcılık, spor kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli bir politikadır. CEDAW Sözleşmesi'nde, gerçek eşitliğin sağlanmasını hızlandırmak amacıyla devletlerce alınacak geçici özel önlemlerin ayrımcılık sayılmayacağı belirtilmiştir. Kadınların spor kurumlarında temsilini arttırmak ve cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla geliştirilen ve uygulanan en yaygın geçici özel önlem toplumsal cinsiyet kotasıdır. Toplumsal cinsiyet kotası temelde soyut eşitlik anlayışını aşma ve ayrımcılığa uğramış, ayrıcalıksız konumdaki kadınlara kamusal alanda fırsat sağlanmasını hedeflemektedir. Toplumsal cinsiyet kotası, kadınların karşılaştığı engelleri kaldırarak ayrımcı muameleleri önlemek veya geçmişteki eşitsizlikleri aşabilmek için geliştirilmiş geçici bir özel önlemdir. Norveç Olimpik Komitesi ve Spor Konfederasyonu 1987 yılında toplumsal cinsiyete dair ilk düzenlemeyi yapmış ve 1990'da da Spor Yasasına cinsiyet kotası dahil edilmiştir (Fasting, 2003). Buna göre her komitede ve yönetim kurulunda her cinsiyetten bireylerin bulunması gerekliliği güvence altına alınmıştır. Norveç spor kurumlarındaki ilgili yasa paragrafında "Konseylere, kurul ve komitelere temsilcilerin atanmasında ve seçilmesinde her iki cinsiyetten adaylar/temsilciler olacaktır. Cinsiyetlerin dağılımı kurumlardaki/bölümlerdeki üyelerin oranlarıyla paralel olacak,

fakat her iki cinsiyetin en az iki temsilcisi olacaktır. Bu üç ya da daha az kişiden oluşan kurullara ve komitelere uygulanmaz" ifadesi yer almaktadır (Fasting ve Skou, 1994). Alman Spor Konfederasyonu da 1996 yılında statüsüne şu değişikliği eklemiştir: "Kadınlar bütün ulusal komitelere ve ulusal kurullara atanmak ve oylanmak zorundadır. Oranları en azından kadın üyelik oranına eşit olacaktır" (Deutscher Sportbund, 2001:50; alıntı Pfister ve Radtke, 2009). 2003 yılında da "toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akım ve politikalara yerleştirilmesi" politikasını yeni eylem planı olarak uygulamaya başlamıştır.

Türkiye'de spor alanı çok büyük oranda devlet kurumları (Spor Genel Müdürlüğü, Spor Federasyonları), spor kulüpleri ve ticari spor merkezleri tarafından yönetilirken, **sivil toplum** sesi ise neredeyse duyulmamaktadır. Öte yandan Kuzey Avrupa ülkelerinde, Amerika ve Kanada'da sivil toplum kuruluşlarının yoğun bir etki alanı var. Örneğin, Norveç'te gönüllü spor sisteminin ülkenin en güçlü beşinci sosyal kurumu olduğu ileri sürülmektedir (Klausen, 1998). Uluslararası politika belgelerinde vurgulanan önemli bir nokta, spor ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki kurumların iş birliğidir. Özellikle devlet kurumları ile sivil toplum kurumlarının iş birliği toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesinde çok önemlidir. Bazı sivil toplum kuruluşları, devletin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yükümlülüğünü paylaşarak, kendi alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliğini izleme faaliyetlerinde bulunurlar. Türkiye'de kadınların ve kız çocuklarının spor ve fiziksel aktiviteye katılmaları konusunda hak temelli faaliyet yürüten tek sivil toplum kuruluşu 2012 yılında kurulan Kadınlar için Spor ve Fiziksel Aktivite Derneğidir (KASFAD). KASFAD, Türkiye'de kadınların ve kız çocuklarının aktif yaşamın bütün avantajlarından yararlanabilmeleri için güvenilir ve destekleyici bir ortamda spor ve fiziksel aktivite fırsatlarının sunulmasını sağlamak için çalışmalar yürütmektedir. Spor bilimleri alanında faaliyet yürüten en önemli sivil toplum kuruluşu ise Spor Bilimleri Derneğidir (SBD). SBD, ulusal ve uluslararası

kongreler, sempozyumlar, atölye çalışmaları ve seminerler aracılığı ile yeni teknikleri duyurarak dünya genelinden toplanılan bilgilerin yaygınlaştırılması için çalışmayı, ayrıca spor bilimlerinde akademik unvan sahibi veya olmak için çaba harcayan üyelerine araştırmalarında yardımcı olmayı veya projelendirilmiş araştırmalara katkı olarak desteklemeyi, spor biliminin ülkemizde gelişimine yardımcı olmayı, ve bu amaçla ilgili olarak ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmayı misyon edinmiştir. Spor bilimlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, derneğin misyonunda doğrudan yer almasa da ana politika alanlarına dahil edilebilecek bir çalışma alanıdır. Fakat bildiğimiz kadarıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında herhangi bir çalışması bulunmamaktadır.

Uluslararası spor ve toplumsal cinsiyet politika belgelerinde üzerinde önemli durulan bir diğer husus toplumsal cinsiyete duyarlı veri toplanmasıdır. **Toplumsal cinsiyete duyarlı veri**, kadınlara ve erkeklere yüklenen görevlerin, sorumlulukların ve rollerin farkında olarak, her iki cinsiyetin toplum içinde konumlandırma biçimleri bilinerek ve bunların kadınlar aleyhine yarattığı dezavantajlar hesaba katılarak veri toplanması, analiz edilmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreci olarak tanımlanabilir (Demirdirek ve Şener, 2014, s. 12). Verinin cinsiyetten bağımsız olduğu algısı ilgili alanda var olan kadınların karşılaştıkları zorlukların ve ihtiyaçların görünmemesine ve dolayısıyla ihtiyaca yönelik politika üretilmemesine neden olabilmektedir. Toplumsal cinsiyete duyarlı olmayan veriler, spor kurumlarının da önemli bir sorunudur. Sporcu sayılarının dışında cinsiyete göre ayrılaştırılmış veri çok sınırlıdır ve bu sınırlılık kamu hizmetlerin cinsiyete duyarlı biri biçimde planlanmasına ve yürütülmemesine sebebiyet vermektedir. Spor kurumlarında cinsiyete duyarlı veri toplama, toplumsal cinsiyet analizi yapma ve cinsiyete duyarlı politika geliştirme çalışmaları yapılmalıdır.

Bazı politika belgelerinde **spor bilimleri alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin** sağlanması konusu da vurgulanmaktadır. Örneğin, spor

bilimleriyle ilgili kuruluşlarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla toplumsal cinsiyet kotası gibi özel tedbirlerin uygulanması önerilmektedir. Ülkemizde spor bilimleri alanında artan bir toplumsal cinsiyet farkındalığı olmakla birlikte ilgili kurumların karar alma organlarında bu farkındalığın olmadığını söyleyebiliriz. 2017 yılında gerçekleştirilen son SBD olağan genel kurulunda kadın üyelerin yönetim kuruluna seçilmesine dair bir girişim kendiliğinden gerçekleşmiş olmakla birlikte, henüz spor bilimleri alanında bu konu gündeme gelmemiştir. Bu alan, özellikle SBD için önemli bir stratejik alandır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi amacıyla uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan çeşitli sözleşmeler ve tavsiye kararlarının amacı, taraf devletlere kendi mevzuatlarında (kanun, yönetmelik, talimat vb.) kadın-erkek eşitliğine ilişkin düzenlemelerin gerçekleştirilmesi konusunda rehberlik sunmaktır. Fakat bu rehberliğin yasal bağlayıcılığı da bulunmaktadır. Dolayısıyla ülkemizin de taraf olduğu uluslararası politika belgeleri, taraf devletlerin kendi yetki alanlarındaki kişilerin hak ve özgürlüklerini güvence altına almayı taahhüt ettikleri sözleşmelerdir. Ülkemizde, spor alanında kadınların hak ve özgürlüklerinin sağlanmasında ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesinde uluslararası politika belgelerinde benimsenen ortak anlayışın hükümetlerin her türlü plan ve programlarına dahil edilmesi hayati önemdedir. Bu nedenle, Türkiye'nin taraf olduğu sporda toplumsal cinsiyet eşitliği konulu uluslararası politika belgelerinin uygulamaya geçirilmesinde siyasi karar alıcılara ve politika yapıcılara önemli görevler düşmektedir. Öncelikle bu çalışmanın gerekçesi olan ilgili belgelerin Türkçeye çevrilmesi, bu belgelerin mevcut yasalarla uyumlu hale getirilmesi ya da belgelerdeki maddelere ilişkin yeni yasaların geliştirilmesi için siyasi karar alıcıların harekete geçmesi önerilmektedir.

Bu çalışmanın spor kurumlarında gerçekleştirilecek toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarında temel alınması gereken uluslararası politika belgelerinin okunmasında ve spor bilimcilerin toplumsal cinsiyete duyarlı veri içeren araştır-

maları gerçekleştirmelerinde yol gösterici olacağını ve bu yolla ülkemiz spor alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunacağını düşünüyoruz.

**Yazar Notu:** Bu makele Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneğinin yürüttüğü Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi isimli proje kapsamında hazırlanmıştır.

**Yazışma Adresi (Corresponding Address):**

Dr. Pınar Öztürk

Hacettepe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi,  
Rekreasyon Bölümü, Beytepe, Ankara

E-posta: pinarozturk@hacettepe.edu.tr

Telefon No:0312 2976890

Faks No: 0312 2992167

## KAYNAKLAR

- Aybek A, Yıldırım İ.** (2016). Baron Pierre de Coubertin'in olimpizm felsefesinde kadın. (C Koca, Ed.). *Sporun Toplumsal Cinsiyet Halleri* s. 58-77. Ankara: Spor Yayınevi.
- Avrupa Birliği.** (2007). *Avrupa Birliği Sporda Beyaz Kitap (White Paper on Sport)*. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0391&from=EN>
- Avrupa Konseyi.** (1950). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* <http://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf>
- Avrupa Komisyonu.** (2002). *Avrupa Komisyonu Kadın ve Spor Kararı (European Parliament resolution on women and sport (2002/2280(INI))*. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2003-0269+0+DOC+XML+V0//EN>
- Avrupa Konseyi.** (2001a). *Recommendation No. R (92) 13 REV of the Committee of Ministers to Member States on the Revised European Sports Charter*. Mayıs 16 2001, <https://rm.coe.int/16804c9dbb>
- Avrupa Konseyi.** (2001b). *Avrupa Spor Etiği Kuralları (Recommendation No. R (92) 14 REV of the Committee of Ministers to Member States on the Revised Code of Sports Ethics 1992-2001)*. [https://www.coe.int/t/dg4/epas/resources/texts/Rec\(92\)14rev\\_en.pdf](https://www.coe.int/t/dg4/epas/resources/texts/Rec(92)14rev_en.pdf)
- Avrupa Konseyi.** (2011). *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi - İstanbul Sözleşmesi*. <https://rm.coe.int/1680462545>
- Birleşmiş Milletler.** (1948). *İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi* [https://www.unicef.org/turkey/pdf\\_gi17.pdf](https://www.unicef.org/turkey/pdf_gi17.pdf)
- Birleşmiş Milletler.** (1979). *Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW)* [https://www.unicef.org/turkey/pdf\\_gi18.pdf](https://www.unicef.org/turkey/pdf_gi18.pdf)
- Birleşmiş Milletler.** (1995). *Pekin Deklerasyonu ve Eylem Platformu*. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>
- Demirdirek H, Şener Ü.** (2014). *81 İli için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi*. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- Fasting K.** (2003). *Women and sport in Norway*. (I Hartmann-Tews, G Pfister, Ed.) *Sport and Women, Social Issues in International Perspective* s. 15-34. London: Routledge.
- Fasting K, Skou G.** (1994). *Developing Equity for Women in the Norwegian Confederation of Sports*. Oslo: Norwegian Confederation of Sports/Norwegian University of Sports and Physical Education.
- Hovden J, Pfister G.** (2006). *Gender, power and sports*. *Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 14(1), 4-11. doi:10.1080/08038740600819072
- International Paralympic Committee.** (2009). *Annual Report*. [https://m.paralympic.org/sites/default/files/document/120201082427810\\_Annual\\_Report\\_2009\\_web.pdf](https://m.paralympic.org/sites/default/files/document/120201082427810_Annual_Report_2009_web.pdf)
- IAPESGW (International Association of Physical Education and Sport for Girls and Women).** (2008). *Kabul Et ve Saygı Göster Bildirgesi*. <http://www.idan.dk/media/%7B0E3B9842-4BEF-4E3D-8BCD52EBDEF74E73%7D/Press%20release.pdf>
- IOC (International Olympic Committee).** (2007). *Olimpik Anlaşma (Olympic Charter)*. [https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Olympic-Studies-Centre/List-of-Resources/Official-Publications/Olympic-Charters/EN-2007-Olympic-Charter.pdf#\\_ga=2.219622288.8628502.1504427500-1879205161.1502280081](https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Olympic-Studies-Centre/List-of-Resources/Official-Publications/Olympic-Charters/EN-2007-Olympic-Charter.pdf#_ga=2.219622288.8628502.1504427500-1879205161.1502280081)
- IOC (International Olympic Committee).** (2014). *Olimpik Ajanda 2020 (Olympic Agenda 2020)*. [https://stillmed.olympic.org/Documents/Olympic\\_Agenda\\_2020/Olympic\\_Agenda\\_2020-20-20\\_Recommendations-ENG.pdf](https://stillmed.olympic.org/Documents/Olympic_Agenda_2020/Olympic_Agenda_2020-20-20_Recommendations-ENG.pdf)
- IWG (International Working Group on Women and Sport).** (1998). *Windhoek Eylem Planı (The Windhoek Call For Action)*. [http://iwg-gti.org/common\\_up/iwg-new/files/Windhoek\\_call\\_for\\_action\\_e.pdf](http://iwg-gti.org/common_up/iwg-new/files/Windhoek_call_for_action_e.pdf)

- 20. IWG (International Working Group on Women and Sport).** (2002). *Montreal Araç Seti (The Montreal Tool Kit)*. [http://iwg-gti.org/common\\_up/iwg-new/files/Montreal\\_Toolkit\\_e.pdf](http://iwg-gti.org/common_up/iwg-new/files/Montreal_Toolkit_e.pdf)
- 21. IWG (International Working Group on Women and Sport).** (2014). *Brighton Plus Helsinki Kadın ve Spor Bildirgesi*. [http://iwg-gti.org/common\\_up/iwg-new/files/Brighton\\_Plus\\_Helsinki\\_2014\\_Declaration.pdf](http://iwg-gti.org/common_up/iwg-new/files/Brighton_Plus_Helsinki_2014_Declaration.pdf)
- 22. KASFAD (Kadınlar için Spor ve Fiziksel Aktivite Derneği).** (2012). *Türkiye'de Kadınlar ve Kız Çocuklarının Spor ve Fiziksel Aktiviteye Katılımı*. <http://www.kasfad.org/wp-content/uploads/KASFAD-raporu.pdf>
- 23. Koca C.** (2016). Cinsiyetlendirilmiş bir sosyal alan olarak spor. C Koca, Ed.). *Sporun Toplumsal Cinsiyet Halleri* s. 18-38. Ankara: Spor Yayınevi.
- 24. Kurtoğlu A.** (2015). *Hak Temelli İzleme ve Değerlendirme ve Toplumsal Cinsiyet Anaakımlaştırılması*. Ankara: Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği Yayınları 2.
- 25. Pfister G, Radtke S.** (2009). Sport, women and leadership: Results of a project on executives in German sports organisations. *European Journal of Sport Science*, 9(4), 229-243.
- 26. Sydney Scoreboard.** (2018). *A Global Index for Women in Sport Leadership*. [www.sydney-scoreboard.com](http://www.sydney-scoreboard.com)
- 27. UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization).** (1978). *UNESCO Uluslararası Beden Eğitimi ve Spor Şartı (International Charter of Physical Education and Sport)*. [http://www.unesco.org/education/pdf/SPORT\\_E.PDF](http://www.unesco.org/education/pdf/SPORT_E.PDF)
- 28. UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization).** (2009). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı 2008-2013 (UNESCO Priority Gender Equality: Action Plan 2008-2013)*. [http://www.unesco.org/new/en/media-services/singleview/news/priority\\_gender\\_equality\\_action\\_plan\\_2008\\_2013/](http://www.unesco.org/new/en/media-services/singleview/news/priority_gender_equality_action_plan_2008_2013/)
- 29. UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization).** (2013). *UNESCO MİNEPS Berlin Deklarasyonu (UNESCO MINEPS Declaration of Berlin)*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002211/221114e.pdf>
- 30. UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization).** (2015). *UNESCO Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı (International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport)*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235409e.pdf>
- 31. Yogyakarta İlkeleri** (2006). *The Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity*. <http://www.yogyakartaprinciples.org/principles-en/>



# On Haftalık Psikolojik Beceri Antrenman Programının Genç Futbolcuların Kaygı, Özsaygı, GÜdülenme, Dikkat ve Şut İSabet Oranı Üzerine Etkisi

## Effect of Ten Weeks Psychological Skill Training on Anxiety, Motivation, Self-Esteem, Attention and Shot Performance of Youth Soccer Players

Araştırma Makalesi

**Osman URFA, F. Hülya AŞÇI**  
Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

### ÖZ

Bu araştırmanın amacı hedef belirleme, imgeleme, içsel konuşma, performans öncesi rutin, konsantrasyon ve kendini izleme (self monitoring) teknikleri kullanılarak planlanan 10 haftalık psikolojik beceri antrenman programının genç futbolcuların kaygı, özsaygı, güdülenme, dikkat ve şut isabet oranlarına olan etkisini incelemektir. Araştırmanın örneklemini 2016-2017 yılında Süper Toto Süper Ligde oynayan profesyonel bir futbol kulübünün U16 ve U17 erkek altyapı futbol takım oyuncularını oluşturmaktadır. Araştırmaya uygun örnekleme yöntemi ile seçilen 30 oyuncu katılmış ve oyuncuların 15'i deney, 15'i kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamında Sporda Kaygı Ölçeği 2 (SAS-2), Sporda GÜdülenme Ölçeği, Kendini Fiziksel Tanımlama Envanteri, D2 Dikkat Testi ve şut parkuru kullanılmıştır. Ölçme araçları psikolojik beceri antrenman programı başlamadan bir hafta önce öntest kapsamında, uygulama bittikten bir

### ABSTRACT

The purpose of this study was to examine the impact of 10 weeks psychological skills training program which included goal setting, imagery, self-talk, pre-performance routine, concentration and self monitoring on the anxiety, motivation, self-esteem, attention and shooting performance of youth football players. The sample of this study consisted of soccer players from U16 and U17 team players of one soccer club which competed at Turkish Super league during 2016-2017 season. 30 soccer players were selected by using convenient sampling and were assigned to experimental and control group equally. The Sport Anxiety Scale-2, The Sport Motivation Scale (Adolescent version), Physical Self-Description Questionnaire (Self-esteem subscale), D2 Attention Test and shooting performance were used as data collection instruments. Data were collected from both experimental and control group before and after 10 week

hafta sonra ise sontest kapsamında uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde deney ve kontrol gruplarının sontest puanlarını karşılaştırmak için tek faktörlü Kovaryans Analizi (ANCOVA) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda psikolojik beceri antrenmanına katılan genç futbolcuların özsaygı ve dikkat düzeylerinde anlamlı farklılık görülürken somatik kaygı, endişe, güdülenme ve şut isabet puanlarında farklılık görülmemiştir. Sonuç olarak hedef belirleme, imgeleme, içsel konuşma, performans öncesi rutin, konsantrasyon ve kendini izleme teknikleri kullanılarak hazırlanan 10 haftalık psikolojik beceri antrenmanı genç futbolcuların özsaygı ve dikkat düzeylerini olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

#### **Anahtar Kelimeler**

*Psikolojik beceri antrenmanı, Kaygı, Güdülenme, Dikkat, Özsaygı*

#### **Key Words**

*Psychological skill training, Anxiety, Motivation, Self-esteem, Attention*

## **GİRİŞ**

Günümüzde, sporda üst düzey başarı gösterebilmek için fiziksel antrenmanlar, teknik ve taktik eğitimler kadar zihinsel antrenman çalışmalarının da yapılması gerektiği birçok araştırmacı tarafından ortaya konulmuştur (Brewer, 2009; Weinberg ve Gould, 2015). Blumenstein ve Orbach (2012) sporcuların üst düzey performans ulaşmaları için fiziksel, teknik, taktik ve psikolojik hazırlığı bir bütün halinde yapılması gerektiğini belirtmektedirler.

Psikolojik hazırlık, sporcuların performanslarını geliştirmek için kullanılan tüm zihinsel çalışmaları içine alan bir kavramdır (Eklund ve Tenenbaum, 2014). Psikolojik hazırlığın içerisinde sporcunun ruhsal durumu, kişilik özellikleri, psikolojik becerileri ve bunları geliştirmek için kullanılan teknik ve stratejiler yer almaktadır (Gould ve Maynard, 2009). Bu kullanılan teknikler ve stratejiler zihinsel antrenman olarak adlandırılmaktadır.

Zihinsel antrenman en genel anlamıyla üst düzey başarı elde etmek amacıyla zihinsel olarak yapılan çalışmalar, uygulanan tekniklerdir (Dasil, 2006). Zihinsel antrenman teknikleri sporcuların psikolojik becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Vealey, 2007). Bu amaçla geliştirilmek istenen psikolojik becerilere (özsaygı, konsantrasyon, duygu-düşünce kontrolü...) göre

psychological skill training. Data were analysed by using Analysis of Covariance (ANCOVA). The results of the study indicated that the psychological skill training program had a significant influence on self-esteem and attention but there was no significant differences in somatic anxiety, worry, motivation and shooting performance between experimental and control group. It can be concluded that the psychological skill training program that consist of goal setting, imagery, self-talk, pre-performance routine, concentration and self monitoring techniques influence youth soccer players' self-esteem and attention levels positively.

farklı zihinsel antrenman teknikleri kullanılmaktadır. Psikolojik becerileri geliştirmek amacıyla birçok zihinsel antrenman tekniğinin planlı ve programlı bir şekilde uygulanmasına ise psikolojik beceri antrenmanı denmektedir (Thomas ve Fogarty, 1997). Psikolojik beceri antrenmanı sporcuların psikolojik becerilerini geliştirerek performanslarını arttırmalarını sağlayan eğitimlerdir (Eklund ve Tenenbaum, 2014). Psikolojik beceri antrenmanı sporcuların psikolojik becerilerini geliştirerek onların performanslarını arttırma, fiziksel becerilerini geliştirme, spordan daha fazla doyum almalarını ve kişisel gelişimlerini sağlama konularında yardımcı olmaktadır (Horn ve diğ., 2011; Mamassis ve Doganis, 2004; Sheard ve Golby, 2006; Weinberg ve Gould, 2015).

Spor psikolojisi literatürü incelendiği zaman farklı branştan sporcularla, farklı zihinsel antrenman stratejilerinin performans, psikomotor beceriler ve psikolojik beceriler üzerine etkisini ele alan birçok araştırma yapılmıştır. Örneğin, Sheard ve Golby (2006) yüzücülerde hedef belirleme, imgeleme, gevşeme egzersizleri, konsantrasyon ve düşünce durdurma tekniklerinin psikolojik sağlamlık, dayanıklılık, benlik saygısı, öz-yeterlilik ve özsaygı gibi birçok pozitif psikolojik becerileri olumlu yönde geliştirdiğini



bulmuşlardır. Bois ve diğ. (2009) profesyonel golfçülerle yaptığı çalışmada duygu kontrolü, imgeleme, içsel konuşma, gevşeme ve konsantrasyon tekniklerini kullanmanın yüksek performans sergilemeyle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Blakeslee ve Goff (2007), binicilerle gevşeme, imgeleme, hedef belirleme ve içsel konuşma teknikleri kullanarak yaptığı çalışmada binicilerin performansının arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Bunların yanında Sharp ve diğ. (2013) ragbi sporcularıyla hedef belirleme, içsel konuşma, imgeleme, rutin tekniklerini kullanarak sporcuların performans algılarında olumlu gelişme; Beauchamp ve diğ. (1996) golfçülerle gevşeme egzersizleri, imgeleme, konsantrasyon, kendini izleme (self monitoring) tekniklerini kullanarak sporcuların motivasyon ve performansta artış; Thomas ve Fogarty (1997) golfçülerle imgeleme ve içsel konuşma tekniklerini kullanarak sporcuların olumsuz duygu-düşüncelerde azalma, zihinsel hazırlık stratejilerinde gelişme; Horn ve diğ. (2011) softball sporcularıyla hedef belirleme, gevşeme egzersizleri, imgeleme ve içsel konuşma tekniklerini kullanarak sporcuların karar verme becerilerinde ve özyeterlik düzeylerinde artış; Mamassis ve Doganis (2004) tenisçilerle hedef belirleme, içsel konuşma, konsantrasyon, rutin ve imgeleme tekniklerini kullanarak sporcuların kaygı düzeylerinde azalma, özsaygı ve performansta artış; Wolfram ve Micklewright (2011) binicilerle hedef belirleme, gevşeme egzersizleri, içsel konuşma, konsantrasyon ve imgeleme tekniklerini kullanarak yaptığı çalışmada sporcuların performansında artış; Thelwell ve diğ. (2006) ise futbolcularla gevşeme egzersizleri, imgeleme ve içsel konuşma tekniklerini kullanarak sporcuların performansında artış sağladıkları psikolojik beceri antrenman programları vardır.

Ülkemizde uygulamalı spor psikolojisi çalışmaları incelendiği zaman zihinsel antrenman temelli çalışmalara (Aktop, 2008; Akkarpat, 2014; Aldemir ve diğ., 2014a; Aldemir ve diğ., 2014b; Elçi ve diğ., 2013; Kulak ve diğ., 2011; Özçelik, 2012; Özdal ve diğ., 2013) ve psikolojik beceri antrenmanı doğrultusunda yapılan

çalışmalara (Miçooğulları, 2013) rastlanmasına rağmen bu konuda yapılan araştırmaların sayısı oldukça sınırlıdır.

Aktop (2008) dartçılarla biyofeedback temelli yaptığı çalışmada onların performansını arttırmak için, Akkarpat (2014) basketbolcularla imgeleme temelli yaptığı çalışmada sporcuların serbest atış performansını geliştirmek, özsaygı düzeyini arttırmak ve kaygı düzeyini azaltmak için; Aldemir ve diğ. (2014a) imgeleme temelli çalışmasında futbolcuların problem çözme becerisini geliştirmek için; Aldemir ve diğ. (2014b) imgeleme temelli çalışmasında futbolcuların benlik algısını geliştirmek için; Elçi ve diğ. (2013) imgeleme temelli çalışmasında yüzücülerin serbest stil dönüş becerilerini geliştirmek için; Kulak ve diğ. (2011) gevşeme ve imgeleme temelli çalışmasında futbolcuların motor becerilerini (dinamik denge, esneklik, sürat) geliştirmek için; Özçelik (2012) gevşeme ve imgeleme temelli çalışmasında hentbolcuların yarışma kaygısını azaltmak ve müsabaka performansını geliştirmek için ve Özdal ve diğ. (2013) imgeleme temelli çalışmasında futbolcuların şut becerisini geliştirmek için zihinsel antrenman çalışması yapmışlardır. Miçooğulları (2013) ise hedef belirleme, gevşeme egzersizleri, imgeleme, içsel konuşma, otojenik gevşeme egzersizleri gibi birçok zihinsel antrenman tekniğini kullanarak basketbolcularla 6 haftalık psikolojik beceri antrenmanının takım ruhu, özsaygı ve kaygı üzerindeki etkisini incelemiştir.

Görüldüğü gibi ülkemizde birçok zihinsel antrenman tekniğinin bir bütün olarak, planlı ve programlı bir şekilde düzenlenmesiyle oluşan psikolojik beceri antrenmanları ile ilgili sadece bir tane çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalar incelendiği zaman ise sporcuların performansı (Aktop, 2008; Akkarpat, 2014; Özçelik, 2012), kaygı düzeyi (Akkarpat, 2014; Miçooğulları, 2013; Özçelik, 2012), özsaygı düzeyleri (Miçooğulları, 2013) ve motor becerileri (Kulak ve diğ., 2011) üzerinde az miktarda çalışma olmasına rağmen, sporcuların güdülenme, konsantrasyon becerileri üzerinde hiç çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma ile genç futbolcularla hedef belirleme,

imgeleme, içsel konuşma, performans öncesi rutin, konsantrasyon ve kendini izleme (self monitoring) teknikleri kullanılarak yapılan 10 haftalık psikolojik beceri antrenman programının onların kaygı düzeylerinin azaltılması, özsaygı, güdülenme ve dikkat düzeylerinin geliştirilmesinin yanında şut isabet oranlarının da arttırılması amaçlanmaktadır.

Ülkemizde farklı yaşlardan ve farklı branşlardan sporcularla farklı psikolojik beceri antrenman programları uygulanarak sonuçların tartışılması gerekmektedir. Yurt dışı kaynaklı yapılan çalışmaların yanında ülkemiz koşullarında yapılan uygulamalı çalışmaların az olması bu çalışmanın önemini arttırmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda elde edilecek veriler daha sonra yapılacak olan çalışmaların planlanmasında yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Sporcularla yapılacak olan uygulamalı spor psikolojisi çalışmalarında örnek ve yol gösterici bir çalışma olabileceği gibi aynı zamanda daha sonra yapılacak olan bilimsel çalışmalara da yol göstereceği düşünülmektedir.

## YÖNTEM

**Katılımcılar:** Araştırmaya katılan sporcular olasılıksız örneklem yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Seçilen futbolcular U16 ve U17 takımlarından birinde aktif olarak spora devam etmektedirler. Araştırmaya katılan futbolcuların gönüllü olmaları temel ölçüt olarak alınmıştır. Bu bağlamda araştırmanın örneklemini 2016-2017 yılında Süper Toto Süper Ligde oynayan profesyonel bir futbol kulübünün U16 ve U17 erkek altyapı takım oyuncularını oluşturmaktadır. Araştırmaya uygun örnekleme yöntemi ile seçilen 30 oyuncu katılmıştır. Bu oyuncuların 15'i deney ( $x_{yaş}=15.27\pm 0.60$ ), 15'i kontrol ( $x_{yaş}=16.13\pm 0.64$ ) grubudur. Kontrol grubu belirlenirken, deney grubuna en yakın yaş ve tecrübeye sahip olan sporcu grubu seçilmiştir. Deney grubunun ortalama  $7.00\pm 2.42$  yıl, kontrol grubunun ise ortalama  $7.93\pm 1.53$  yıl futbol altyapı tecrübeleri vardır. Arlı ve Nazik (2001) ve Büyüköztürk ve diğ. (2016) deneysel araştırmalarda elde edilen sonuçların geçerli olabilmesi

için örneklem büyüklüğünün 15 kişi ve üzerinde olması gerektiğini belirtmektedir. U16 takım oyuncularında gönüllü olarak araştırmaya katılmak isteyen 15 sporcu deney grubu olarak, U17 takımından seçilen 15 oyuncu ise kontrol grubu olarak belirlenmiştir.

**Veri Toplama Araçları:** Araştırmaya katılan sporcuların sosyo-demografik bilgilerini öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu; sporcuların kaygı düzeylerini ölçmek amacıyla "Sporda Kaygı Ölçeği-2 (SAS-2)", güdülenme düzeylerini ölçmek amacıyla "Sporda Güdülenme Ölçeği", sporcuların özsaygılarını ölçmek amacıyla "Kendini Fiziksel Tanımlama Envanteri (Kendine Güven alt boyutu)" ve sporcuların dikkat düzeylerini ölçmek amacıyla "D2 Dikkat Testi" kullanılmıştır. Sporcuların şut isabet puanlarını ölçmek amacıyla takımın antrenörü ve yardımcı antrenörü ile birlikte düzenlenen parkurda kaleye şut kullanmaları sağlanmıştır. Veri toplama araçları aşağıda açıklanmıştır.

**Kişisel Bilgi Formu:** Sporcuların yaşını, oynadığı takımı, spora başlama yaşını, milli sporcu olma durumunu ve spor yaşını soran 5 sorudan oluşmaktadır.

**Sporda Kaygı Ölçeği-2 (SAS 2):** Smith ve diğ. (1990) tarafından geliştirilen Sporda Kaygı Ölçeği, Smith, Smoll, Cumming ve Grossbard tarafından 2006 yılında revize edilmiştir. 4'lü likert tipi olan ölçek; 3 alt boyutu içeren her biri 5 maddeden oluşan toplamda 15 maddeden oluşur. Alt ölçekler somatik kaygı, endişe ve konsantrasyon bozukluğudur. Ölçeğin orijinal çalışmasında yapı geçerliği, hem açıklayıcı hem de doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Endişe, somatik kaygı ve konsantrasyon alt ölçeklerine ilişkin iç tutarlık değerleri sırasıyla .84, .82 ve .75' dir (Smith ve diğ., 2006). Karadağ ve Aşçı (2015) tarafından Türk çocuk ve gençleri için Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Uyarlama çalışmasında maddelerin faktör yüklemesi 0.42 ila 0.75 aralığında değişmektedir ve cronbach alfa katsayısının içsel tutarlılığı somatik kaygı için 0.65, endişe için 0.78 ve konsantrasyon için 0.67 olarak bulunmuştur (Karadağ ve Aşçı, 2015).

**Sporda Güdülenme leği (SG):** Pelletier ve diğ. (1995) tarafından geliştirilen Sporda Güdülenme leği, Smith ve diğ. (2006) tarafından yeniden düzenlenerek 12 maddelik adölesan formu oluşturulmuştur. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirliği etinkalp ve diğ. (2012) tarafından yapılmıştır. 7'li likert tipi (1= Hiç uygun değil - 7= Bütünüyle uygun) olan ölçeğin 12 maddesi ve 4 alt boyutu vardır. Bu alt boyutlar: içsel güdülenme (4 madde), özdeşimle düzenleme (2 madde), dışsal düzenleme (2 madde) ve güdülenmeme (4 madde)'dir.

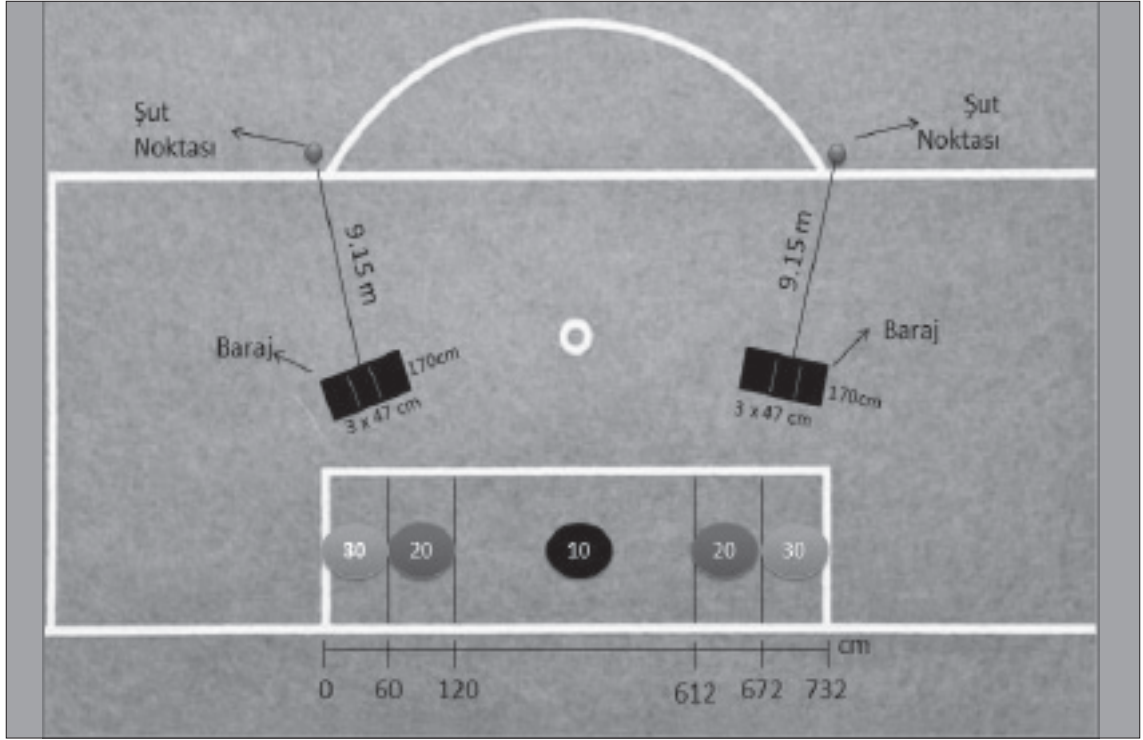
**Kendini Fiziksel Tanımlama Envanteri:** Marsh ve diğ. (1994) tarafından geliştirilen Kendini Fiziksel Tanımlama Envanteri, geçerlilik ve güvenirlik alışması Marsh ve diğ. (2002) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin 11 alt boyutu bulunmaktadır. Bunlar: Sağlık, koordinasyon, fiziksel aktivite, vücut yağı, spor yeteneği, genel fiziksel yeterlik, görünüm, kuvvet, esneklik, dayanıklılık ve kendine güven' dir. Bireyin genel fiziksel benlik kavramı ve genel benlik kavramını değerlendiren toplam 70 maddeden oluşmaktadır. Envanterde katılımcılardan kendilerini 6'lı likert tipi bir ölçekte değerlendirmeleri istenmekte, alt ölçeklerde yer alan maddelere verilen yanıtlar ayrı ayrı toplanmaktadır. Alt boyutlardan alınan yüksek puan o alt boyuta ait algısının olumlu olduğunu, puan düştükçe ise o alt boyuta ait kendisini daha yetersiz algıladığını göstermektedir. Bu araştırma kapsamında 8 maddeden oluşan kendine güven alt boyutu kullanılmıştır. Bu alt boyut kendine güveni daha genel bir kavram olan özsaygı olarak ölçmektedir (rneğin, Kendimle gurur duyabileceğim çok fazla şeyim yok). Bu alışma kapsamında spora özgü zgven yerine özsaygının llme nedeni, özsaygının özgüveni de içinde barındıran daha genel bir kavram olmasıdır (Marsh ve diğ., 1994).

**D2 Dikkat Testi:** D2 dikkat testi Brickenkamp tarafından 1962 yılında geliştirilmiştir ve birçok kez revizyondan geçirilmiştir (ağlar ve Koruç, 2006). Test temel olarak sreye bağlı olarak, seçici dikkati ölçmektedir. Görevin yapılıma hızı, kurallara uyma ve performans kalitesi ölçülen alt özelliklerdir (Yaycı, 2013). Bu zellik-

lerinden dolayı test sonucunda TM (işaretlenen toplam madde sayısı), H (toplam hata), H% (hata yüzdesi), TM-H (toplam madde - hata), KP (konsantrasyon performansı) ve DO (dalgalanma oranı) değerleri ortaya çıkmaktadır.

Ölçeğin Türkçe uyarılma ve norm oluşturma alışması Toker (1988) tarafından yapılmıştır. Bunun yanında ağlar ve Koruç (2006) testin Türk sporcuları üzerindeki geçerlik ve güvenirliğini, Yaycı (2013) ise 9-10 yaş grubu için geçerlik ve güvenirliğini test etmiştir. Yapılan geçerlik, güvenirlik çalışmaları incelendiği zaman D2 dikkat testinin dikkati ölçmede geçerli ve güvenilir bir test olduğu görülmektedir. Bu araştırma kapsamında sporculara ait seçici dikkat ve konsantrasyon puanları Toker (1988)'e göre oluşturulmuştur.

**şut İsbet puanı:** Sporcuların şut isbet puanlarını belirlemek amacıyla takımın antrenörü, yardımcı antrenörü ve araştırmacı tarafından ortak bir şekilde belirlenen parkur (şekil 1) kullanılmıştır. Parkurda her bir sporcuya 3 kez normal şut, 3 kez de görsel ve işitsel dikkat dağıtıcılar eşliğinde şut kullanılmıştır. İşitsel ve görsel dikkat dağıtıcılar sporcuların bir müsabakada yaşadıkları durumlar düşünülerek antrenör ve araştırmacı tarafından belirlenmiştir. İşitsel dikkat dağıtıcılar sporcunun etrafından gelen "yapamazsın, dışarı atacasın, yine kaıracaksın, baraja takılacak..." gibi cümleler iken; görsel dikkat dağıtıcılar sporcunun en az 1 metre uzağında olacak şekilde atkı, forma sallama gibi görsel olarak sporcunun dikkatini dağıtacak hareketleri içermektedir. şutlar ceza sahası yaının kenarlarından olacak şekilde planlanmış ve sporcunun 9.15 m uzağına 3 adet baraj adam konulmuştur. Her bir baraj adam 47x170cm boyutundadır. Çekilen her bir şutun puan değerini belirlemek amacıyla kale dikey çubuklar yardımıyla 5 bölgeye ayrılmıştır. Sağ ve sol kale direklerinin 60 cm yakını 30 puan, her iki taraf içinde 60 cm ile 120 cm aralığında kalan bölge 20 puan ve kalenin tam ortasında kalan 492 cm'lik alan ise 10 puan değerindedir. Sporculara kurallar açıkça söylenmiş ve istedikleri yere vurabilecekleri belirtilmiştir.



Şekil 1. Şut parkuru

**Verilerin Toplanması/İşlem Yolu:** Bu araştırmada genç futbolcuların kaygı, özsaygı, güdülenme, dikkat düzeyleri ve şut isabet oranı üzerinde psikolojik beceri antrenman programının etkisini incelemek amacıyla deneysel desenlerden "öntest - sontest kontrol gruplu desen" kullanılmıştır. Araştırma kapsamında belirlenen deney ve kontrol gruplarına 15'er sporcu seçilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen sporculara veri toplama araçları uygulanmadan önce araştırmacı kendini tanıtarak, araştırmanın amacı, önemi ve yöntemi hakkında bilgilendirme yapmıştır. Seçilen sporcuların kendileri, antrenörleri, aileleri ve kulüp yöneticileri bilgilendirilmiştir. Aynı zamanda sporcuların kendisinden ve ailelerinde bilgilendirme ve onam formu alınmıştır. Araştırmanın uygulanması için Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü' den 09.01.2017 tarih, 52 sayılı etik kurul onayı alınmıştır. Araştırma kapsamında hazırlanan ölçme araçları ön-test ölçümleri oturumlar başlamadan 1 hafta önce uygulanmıştır. Sontest kapsamında hazırlanan ölçme araçları ise oturumlar bittikten 1 hafta sonra uygulanmıştır.

**Psikolojik Beceri Antrenman Programı:** Psikolojik beceri antrenman programı haftada 1 oturum, 45 dakika olacak şekilde, 10 hafta olarak planlanmıştır. Sporcularla yapılan psikolojik beceri antrenmanları incelendiği zaman çalışmaların genellikle 4-8 oturum arasında yapıldığı görülmektedir (Örneğin: Poland, 2007; Sheard ve Golby, 2006; Wolfram ve Micklewright, 2011; Zetou, Vernadakis, Bebetos ve Makrari, 2012). Bu araştırma kapsamında bağımlı değişken sayısının fazla olması nedeniyle 10 oturum yapılmasına karar verilmiştir. Bunun yanında her bir teknik ile ilgili hem bilgilendirmeye hem de uygulamaya yönelik oturumlar planlandığı için 10 haftalık psikolojik beceri antrenman programı planlanmıştır. Oturumlar Bilişsel Davranışçı yaklaşım temelinde planlanmıştır. Araştırma kapsamında bilişsel-davranışçı yaklaşım seçilmesinin sebebi egzersiz ve spor psikolojisinde, özellikle psikolojik beceri antrenmanı çalışmalarında, beceri öğretiminde en sık kullanılan ve en etkili olduğu düşünülen yaklaşım olduğunun düşünülmesidir (Fortin ve diğ., 2018). Oturumlar Weinberg ve Gould'un (2015) belirttiği şekilde bilgi-

lendirme, kazandırma ve uygulama aşamalarını içeren grup çalışmaları şeklinde yapılmıştır.

10 haftalık psikolojik beceri antrenmanı, çalışmanın yazarları tarafından planlanmış ve uygulamalı spor psikoloji konusunda deneyime sahip uzmanların süpervizyonu eşliğinde devam etmiştir. Uygulamalar Egzersiz ve Spor Psikolojisi yüksek lisans eğitimi sırasında uygulamalı spor psikolojisi uygulama ve süpervizyon eğitimini tamamlamış olan birinci yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Sporcuların özsaygı, güdülenme, kaygı, dikkat ve şut isabet gibi özelliklerinde gelişme sağlamak amacıyla zihinsel antrenman tekniklerinden hedef belirleme, imgeleme, içsel konuşma (self-talk), rutin, kendini izleme teknikleri (self-monitoring) ve konsantrasyon artırıcı çalışmalar yapılmıştır. Bu tekniklerin yanında çeşitli görseller, örnek sporcu videoları ve ev ödevlerinden yararlanılmıştır. Ek 1'de her bir oturum hakkında bilgi yer almaktadır.

**Verilerin Analizi:** Elde edilen verilerin analizinde deney ve kontrol gruplarının son test puanlarını karşılaştırmak için tek faktörlü Kovaryans Analizi (ANCOVA) kullanılmıştır. Kovaryans analizi, bir araştırmada etkisi test edilen bir faktör ya

da faktörlerin dışında, bağımlı değişken ile ilişkisi bulunan bir değişkenin ya da değişkenlerin istatistiksel olarak kontrol edilmesini sağlayan bir tekniktir (Büyüköztürk, 1998). Bu araştırma kapsamında sporcuların kaygı, güdülenme, özsaygı, dikkat ve şut isabet puanlarına ait ön-test puanları ortak değişken (covariate) olarak belirlenmiştir.

Kovaryans analizine geçmeden önce Rutherford (2001, s:126) tarafından yapılması gerekli görülen şu varsayımlar test edilmiştir: (1) Grup içi regresyon eğimleri (katsayıları) eşittir, (2) bağımlı değişken ve ortak değişken arasındaki ilişki doğrusaldır, (3) Ortalama puanları karşılaştırılacak örneklemeler bağımsızdır. Rutherford'a (2001, sf:127) göre bu varsayımlardan ikisinin karşılanması kovaryans analizi için uygundur.

Grup içi regresyon eğimleri 0.03 ile 0.98 arasındadır. Bağımlı değişken ve ortak değişken arasındaki ilişkinin doğrusallığını belirlemek amacıyla saçılım grafikleri kullanılmıştır. Ortalama puanları karşılaştırılacak örneklemeler birbirinden bağımsızdır ve bağımlı değişkene ait grupların normallik ve varyansların homojenliği varsayımını öğrenmek amacıyla kullanılan basıklık, çarpıklık ve Levene testi değerleri Tablo 1'de sunulmuştur.

**Tablo 1.** Bağımlı Değişkene Ait Tanımlayıcı İstatistikler.

|                            | n  | Ort   | Ss    | Çarpıklık | Basıklık | Levene Testi |
|----------------------------|----|-------|-------|-----------|----------|--------------|
| Somatik Kaygı              | 30 | 1.48  | 0.40  | 1.87      | 6.26     | 0.11         |
| Endişe                     | 30 | 1.61  | 0.43  | 0.60      | -0.89    | 0.67         |
| Özsaygı                    | 30 | 4.93  | 0.55  | -0.12     | -0.98    | 0.12         |
| İçsel Güdülenme            | 30 | 5.33  | 0.58  | -0.14     | -0.77    | 0.67         |
| Dışsal Güdülenme           | 30 | 4.38  | 0.88  | 0.38      | -1.11    | 0.62         |
| Özdeşimle Düzenleme        | 30 | 3.30  | 1.26  | 0.06      | -0.15    | 0.32         |
| Güdülenmeme                | 30 | 1.25  | 0.40  | 1.47      | 0.98     | 0.09         |
| Seçici Dikkat              | 30 | 49.67 | 35.89 | 1.27      | 1.24     | 0.91         |
| Konsantrasyon              | 30 | 68.13 | 27.25 | -0.58     | -0.90    | 0.03         |
| Normal Şut İsabet          | 30 | 62.67 | 10.15 | -0.16     | -0.46    | 0.31         |
| Dikkat Dağıtıcı Şut İsabet | 30 | 46.00 | 16.73 | 0.03      | -0.80    | 0.43         |

**Tablo 2.** Deney ve Kontrol Gruplarındaki Sporcuların Düzeltilmiş Ön Test Puanlarına Göre Son Test Puanlarının ANCOVA Sonuçları.

|                            | Grup    | Deney         | Kontrol       | F    | p    | η    |
|----------------------------|---------|---------------|---------------|------|------|------|
|                            |         | Ort ± Ss      | Ort ± Ss      |      |      |      |
| Somatik Kaygı              | Öntest  | 1.43 ± 0.23   | 1.57 ± 0.45   | 1.49 | 0.23 | 0.05 |
|                            | Sontest | 1.39 ± 0.27   | 1.57 ± 0.49   |      |      |      |
| Endişe                     | Öntest  | 1.73 ± 0.69   | 1.72 ± 0.55   | 0.17 | 0.69 | 0.01 |
|                            | Sontest | 1.60 ± 0.45   | 1.61 ± 0.44   |      |      |      |
| Özsaygı                    | Öntest  | 4.97 ± 0.64   | 4.64 ± 0.57   | 7.56 | 0.01 | 0.22 |
|                            | Sontest | 5.13 ± 0.53   | 4.73 ± 0.50   |      |      |      |
| İçsel Güdülenme            | Öntest  | 5.18 ± 0.73   | 5.08 ± 0.56   | 1.99 | 0.17 | 0.07 |
|                            | Sontest | 5.45 ± 0.68   | 5.20 ± 0.45   |      |      |      |
| Dışsal Güdülenme           | Öntest  | 4.10 ± 1.09   | 4.33 ± 0.90   | 0.11 | 0.75 | 0.01 |
|                            | Sontest | 4.27 ± 0.94   | 4.50 ± 0.82   |      |      |      |
| Özdeşimle Düzenleme        | Öntest  | 2.80 ± 1.57   | 3.30 ± 1.19   | 0.06 | 0.81 | 0.01 |
|                            | Sontest | 3.07 ± 1.49   | 3.53 ± 0.99   |      |      |      |
| Güdülenmeme                | Öntest  | 1.40 ± 0.66   | 1.21 ± 0.38   | 0.70 | 0.41 | 0.03 |
|                            | Sontest | 1.33 ± 0.49   | 1.17 ± 0.28   |      |      |      |
| Seçici Dikkat              | Öntest  | 72.27 ± 52.43 | 51.13 ± 45.12 | 4.59 | 0.04 | 0.15 |
|                            | Sontest | 49.20 ± 37.44 | 50.13 ± 35.59 |      |      |      |
| Konsantrasyon              | Öntest  | 62.23 ± 28.24 | 53.76 ± 30.56 | 8.17 | 0.01 | 0.23 |
|                            | Sontest | 76.47 ± 22.13 | 59.79 ± 29.98 |      |      |      |
| Şut İsabet                 | Öntest  | 44.00 ± 15.92 | 54.00 ± 18.82 | 0.10 | 0.75 | 0.01 |
|                            | Sontest | 62.00 ± 11.46 | 63.33 ± 9.00  |      |      |      |
| Dikkat Dağıtıcı Şut İsabet | Öntest  | 36.67 ± 18.77 | 44.67 ± 20.66 | 0.14 | 0.71 | 0.01 |
|                            | Sontest | 42.67 ± 16.68 | 49.33 ± 16.68 |      |      |      |

Tüm varsayımlara ait veriler incelendiğinde her bir bağımlı değişkenin en az iki varsayımı karşıladığı görülmektedir. Bu nedenle kovaryans analizine devam edilmiştir.

## BULGULAR

Bu bölümde 10 haftalık Psikolojik Beceri Antrenman programının genç futbolcuların kaygı, özsaygı, güdülenme, konsantrasyon ve şut isabet oranlarına olan etkisine dair bulgular yer almaktadır. Sporcuların kaygı, güdülenme, özsaygı, dikkat ve şut isabet puanlarına ait öntest puanları ortak değişken (covariate) olarak belirlenmiştir.

Tablo 2'de deney ve kontrol gruplarının düzeltilmiş öntest puanlarına göre sontest puanlarının ANCOVA sonuçları yer almaktadır. Öntest puanlarının ortak değişken olarak alındığı ANCOVA sonucunda deney ve kontrol grubundaki sporcuların özsaygı ( $F_{(1,27)} = 7.56$ ;  $p < .05$ ), seçici dikkat ( $F_{(1,27)} = 4.59$ ;  $p < .05$ ) ve konsantrasyon ( $F_{(1,27)} = 8.17$ ;  $p < .05$ ) puanlarında anlamlı farklılık varken somatik kaygı ( $F_{(1,27)} = 1.49$ ;  $p > .05$ ), endişe ( $F_{(1,27)} = 0.17$ ;  $p > .05$ ), içsel güdülenme ( $F_{(1,27)} = 1.99$ ;  $p > .05$ ), dışsal güdülenme ( $F_{(1,27)} = 0.11$ ;  $p > .05$ ), özdeşimle düzenleme ( $F_{(1,27)} = 0.06$ ;  $p > .05$ ), güdülenmeme ( $F_{(1,27)} = 0.70$ ;  $p > .05$ ), şut isabet ( $F_{(1,27)} = 0.10$ ;  $p > .05$ ) ve dikkat dağıtıcı şut isabet ( $F_{(1,27)} =$

0.14 ;  $p > .05$ ) puanlarında farklılık görülmemiştir. Anlamlı farklılık gözlenen bağımlı değişkenler için etki büyüklüğü hesaplanmış ve özsayı ( $\eta=.22$ ), seçici dikkat ( $\eta=.15$ ) ve konsantrasyon ( $\eta=.23$ ) puanları için geniş (large) etki büyüklüğü (Büyüköztürk, 2012) sağlanmıştır.

## TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı 10 haftalık psikolojik beceri antrenman programının genç futbolcuların kaygı, özsayı, güdülenme, dikkat düzeylerine ve şut isabet oranlarına etkisini araştırmaktır. Yapılan deneysel uygulama futbol altyapılarında oynayan 16 yaş grubu erkek sporcularından oluşmaktadır ve örneklem grup uygun örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Bu yüzden elde edilen bulgular benzer gruplara genellenebilmektedir. Araştırma kapsamında uygulanan 10 haftalık psikolojik beceri antrenman programı sonrasında deney ve kontrol grubuna ait sporcuların somatik kaygı ve endişe puanlarında farklılık görülmemiştir. Bu bulgu Wolfram ve Micklewright (2011) binicilerle; Morgan (2006) voleybolcularla ve Özçelik (2012) hentbolcularla yaptığı çalışma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Wolfram ve Micklewright (2011) binicilerle yaptığı hedef belirleme, gevşeme egzersizleri, içsel konuşma, konsantrasyon ve imgeleme temelli 6 haftalık psikolojik beceri antrenman programında sporcuların somatik kaygı ve bilişsel kaygı düzeylerinde anlamlı bir fark görülmemiştir. Morgan (2006) voleybolcularla yaptığı psikolojik beceri antrenman programında sporcuların bilişsel ve somatik kaygı düzeylerinde fark görülmemiştir. Öte yandan somatik kaygı ve endişe ile ilgili elde edilen bulgular Mamassis ve Doganis (2004) genç tenisçiler ve Navaneethan ve Rajan (2010) erkek voleybolcularla yaptıkları çalışma bulguları ile benzerlik göstermemektedir. Mamassis ve Doganis (2004) genç tenisçiler ile yapmış olduğu psikolojik beceri antrenman programı sonucunda sporcuların somatik kaygı ve bilişsel kaygı düzeylerinde anlamlı bir azalma gözlemiştir. Benzer şekilde Navaneethan ve Rajan (2010) da bu araştırma ile benzer bir sonuca ulaşmıştır. Erkek

voleybolcularla kas gevşeme egzersizleri temelli yaptığı çalışmada sporcuların bilişsel ve somatik kaygı düzeylerinde anlamlı azalma görülmüştür. Mahoney ve Chapman (2004) somatik kaygıyı azaltmak için zihinsel antrenman tekniklerinden bedensel tekniklerin özellikle kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Bu bulgu, bu araştırmada somatik kaygı ve endişe düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmamasını açıklayabilir. Somatik kaygı ve endişe düzeylerinde gelişme sağlayabilmek için gevşeme egzersizi gibi bedensel tekniklere daha fazla ağırlık verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda deney grubunda yer alan futbolcuların özsayı düzeylerinde anlamlı artış gözlenmiştir. Sporcularda özsayı gelişiminde etkili olan çalışmalar arasında sporcuların başarılı olduğu anları düşünmeleri, hayal etmeleri, olumlu düşünmeleri, hedef belirlemeleri ve belirlenen hedefler doğrultusunda sürekli çalışmalarını almaktadır (Weinberg ve Gould, 2015). Bu faktörler incelendiği zaman özellikle hedef belirleme, içsel konuşma ve imgeleme tekniklerinin sporcuların özsayı gelişiminde önemli rol oynadığı söylenebilir. Manzo, Mondin, Clark ve Schneider (2005) özellikle içsel konuşma tekniğinin etkili bir şekilde kullanılmasının özsayı geliştirdiğini; Lauer ve Chung (2010) da benzer şekilde özsayı gelişiminde hedef belirleme ve olumlu içsel konuşmanın etkili olduğunu belirtmektedir. Bu araştırma kapsamında düzenlenen oturumlarda bu teknikler üzerinde durularak hem bilgilendirici çalışmalar hem de uygulamalar yapılmıştır. Bu çalışmaların sporcuların özsayı gelişimine katkı sağladığı düşünülmektedir. Perkos, Theodorakis ve Chroni (2002) basketbolcularla yaptığı çalışmada bu açıklamayı destekler nitelikte bulgulara ulaşmıştır. Perkos ve diğ. (2002) basketbolcularda içsel konuşma tekniğinin sporcuların özsayı düzeylerini arttırdığını ortaya koymuşlardır. Garza ve Feltz (1998) patencilerle imgeleme temelli yaptığı çalışmada, sporcuların özsayı düzeylerinin arttığını bulmuştur. Johnson, Hrycaiko, Johnson ve Halas (2004) da kadın futbolcularla yaptığı içsel konuşma temelli çalışmasında, sporcuların özsayı

düzeylerinde artış gözlemiştir. Benzer şekilde bilişsel tekniklerden olan imgeleme ile özsaygı arasındaki ilişkiyi inceleyen Vurgun (2010), 344 sporcuyla yaptığı araştırma sonrasında imgeleme becerisi ile özsaygı arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulmuştur. Bunların yanında Sheard ve Golby (2006) yüzücülerle yaptığı 7 haftalık psikolojik beceri antrenman programında; Miço-oğulları (2013) basketbolcularla yaptığı 6 haftalık psikolojik beceri antrenman programında; Nava-neethan ve Rajan (2010) voleybolcularla yaptığı 6 hafta - 18 oturumluk psikolojik beceri antrenman programında; Mamassis ve Doganis (2004) ise tenis sporcularıyla 1 sezon boyunca yaptığı psikolojik beceri antrenman programında; de Guast ve diğ. (2013) tekerlekli sandalye su kayağı (Water-Skiing) sporcularıyla iki aylık yaptığı psikolojik beceri antrenman programında; Olusaga ve diğ. (2014) antrenörlerle yaptığı 6 haftalık psikolojik beceri antrenman programında; Akkarpat (2014) basketbolcularla yaptığı imgeleme temelli zihinsel antrenman çalışmasında ve Özçelik (2012) de hentbolcularla yaptığı imgeleme temelli çalışmada sporcuların özsaygı düzeylerinde artış gözlemişlerdir. Öte yandan Wolfram ve Micklewright (2011) binicilerle ve Horn ve diğ. (2011) softball oyuncularıyla yaptığı psikolojik beceri antrenmanı sonrasında sporcuların özsaygı düzeylerinde farklılık gözlenmemiştir.

Araştırma sonucunda futbolcuların içsel güdülenme, dışsal güdülenme, özdeşimle düzenleme ve güdülenmeme alt boyut puanlarında anlamlı farklılık görülmemiştir. Olusaga ve diğ. (2014)'in antrenörlerle yaptığı çalışmada elde ettiği bulgular bu araştırma bulgularını desteklerken Slimani ve Cheour (2016), de Guast ve diğ. (2013), Sheard ve Golby (2006) ve Beauchamp ve diğ. (1996) tarafından elde edilen bulgular bu araştırma ile örtüşmemektedir. Sporcuların güdülenme düzeyleri üzerinde motivasyonel iklim, tükenmişlik, mükemmeliyetçilik, sakatlık, kaygı, esenlik, narsizm, profesyonellik, antrenör tutumu gibi birçok faktörün etkilidir (Clancy, Herring, MacIntyre ve Campbell, 2016). Dolayısıyla sporcuların güdülenme düzeylerini arttırmak amacıyla düzenlenen çalışmalarda tüm bu özel-

liklerin dikkate alınması gerekmektedir. Daha az sporcuyla daha uzun süre yapılan çalışmaların bu faktörleri de ele alabileceği düşünülmektedir. Bu araştırma kapsamında sürenin kısa olmasının ve sporcu sayısının fazla olmasının güdülenme düzeyinde farklılık görülmemesine yol açtığı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda deney grubuna ait sporcuların seçici dikkat ve konsantrasyon puanlarında anlamlı gelişme görülmüştür. Sheard ve Golby (2006), de Guast (2013), Noh ve diğ. (2007) ve Hanrahan (1995) yaptığı çalışmalarda elde edilen bulgular bu araştırma sonuçlarını desteklerken; Olusaga ve diğ. (2014), Klockare (2014) ve Glynn ve diğ. (2009)'in yaptığı araştırma sonuçları bu araştırmanın sonuçlarını desteklememektedir. Bu araştırma kapsamında konsantrasyon geliştirmeye yönelik birçok etkinlik kullanılmıştır. Sporcularla oturumlar içerisinde yantra kartı çalışması, 10 testi, grid çalışması gibi uygulamalı çalışmalar yapıldığı gibi benzer çalışmalara, ev ödevleri yardımıyla, oturumlardan sonra da devam edilmesi sağlanmıştır. Ödev olarak verilen her bir çalışma bir sonraki oturumun başında değerlendirilerek sporcuların grup içinde yapılan çalışmalarını gündelik hayatlarına ve antrenmanlarına aktarmada yaşadıkları zorluklar ve çözümler konuşulmuştur. Bunların yanında oturumlarda sporcularla yapılan imgeleme, içsel konuşma, rutin gibi zihinsel antrenman tekniklerinin konsantrasyon konusunda nasıl kullanılabileceği açıklanmıştır. Moran (2004) da konsantrasyon ve dikkati geliştirmek için hedef belirleme, performans öncesi rutin kullanma, tetikleyici kelimeler kullanma ve imgeleme çalışmalarını önermektedir. Moran (2004) tarafından önerilen bu teknikler sporcularla yapılmış olan 10 haftalık psikolojik beceri antrenmanında kullanılmış ve sonucunda da sporcuların seçici dikkat ve konsantrasyon puanlarında anlamlı artış gözlenmiştir. Tüm bu çalışmaların sporcuların seçici dikkat ve konsantrasyon düzeylerini arttırdığı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda sporcuların şut isabet puanlarında gelişme görülmemiştir. Perkos ve diğ. (2002) basketbolcuların performansını



geliştirmek amacıyla yaptığı eğitici (instructional) içsel konuşma çalışmasında sporcuların dribling, pas gibi becerilerinde anlamlı gelişme görülürken, şut isabetinde farklılık görmemiştir. Bu bulgu araştırmamızda elde ettiğimiz bulgular ile örtüşmektedir. Bunun yanında sporcularla yapılan birçok araştırma, uygulanan tekniklerin bu araştırma kapsamında elde edilen bulguların aksine isabet performansını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Örneğin, Özdal ve diğ. (2013) genç futbolcularla video destekli zihinsel antrenman çalışmasının şut becerisine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda fiziksel antrenmanla birlikte zihinsel antrenman çalışması yapan grubun şut isabet performansında artış olmuştur. Bunun yanında Johnson ve diğ. (2004) kadın futbolcularla yaptığı içsel konuşma çalışmasından sonra sporcuların şut performanslarında artış; Shambrook ve Bull (1996) basketbolcularla serbest atış performansını geliştirmek amacıyla düzenlediği imgeleme çalışması sonrasında sporcuların serbest atış performansında artış; Theodorakis ve diğ., (2001) ise basketbolcularla içsel konuşma temelli yaptığı çalışmada sporcuların atış performansı üzerinde artış gözlemişlerdir. Tüm bu araştırmalar (Johnson ve diğ., 2004; Özdal ve diğ., 2013; Shambrook ve Bull, 1996; Theodorakis ve diğ., 2001) incelendiği zaman isabet performansını geliştirmeye yönelik içsel konuşma, imgeleme gibi sadece bir zihinsel antrenman tekniğinin kullanılarak, bu tekniğin sadece performansa yönelik düzenlenmesi araştırılmıştır. Elde edilen bulgular da bu yöntemin isabet performansını geliştirdiği yönündedir. Bu araştırma kapsamında zihinsel antrenman teknikleri her ne kadar performansa yönelik düzenlense de bunun yanında özsaygı, güdülenme, kaygı, konsantrasyon gibi kavramlar da ele alınmış ve oturumların içeriği de buna

göre düzenlenmiştir. Araştırma grubuna katılan sporcuların 16-17 yaşında olduğu düşünülürse, sporcuların oturumlarda öğretilen teknikleri uygulamaya geçirebilmesi için 10 haftalık sürenin kısa olduğu düşünülmektedir. Hele ki bu teknikleri öğrenerek performansa yansıtılabilmeleri daha da zor olmaktadır. Bunun önüne geçmek için yapılacak olan psikolojik beceri antrenman programlarının süresinin uzatılması (örneğin bir sezon boyunca) veya kısa sürede yapılan çalışmalarda daha az beceriyi geliştirmenin ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Bu sayede özellikle genç sporcuların öğrendikleri teknikleri o beceri üzerinde uygulayabilmelerinin daha kolay olacağı düşünülmektedir.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında uygulanan psikolojik beceri antrenmanı sonucunda sporcuların özsaygı ve dikkat düzeylerinde gelişme sağlanırken, somatik kaygı, endişe, güdülenme ve şut isabet puanında gelişme görülmemiştir. Bu araştırma 16-17 yaşındaki erkek futbolcular ile yapılmıştır. Kadın sporcuları da içerecek şekilde farklı branştan, farklı yaş gruplarından sporcularla psikolojik beceri antrenman programlarının uygulanması önerilmektedir.

**Yazar Notu:** Bu araştırma Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Egzersiz ve Spor Psikolojisi yüksek lisans programı kapsamında hazırlanan tezden üretilmiştir.

### **Yazışma Adresi (Corresponding Address):**

*Osman Urfa*

*Marmara Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı*

*E-posta:osmanurfa42@gmail.com*

*Telefon No: 05418454206*

## KAYNAKLAR

1. **Akkarpat İ.** (2014). Farklı Yaş Gruplarında Basketbolda İmgelemenin Serbest Atış Performansı, **Özsaygı** ve Kaygı Üzerine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
2. **Aktop A.** (2008). Biyolojik Geribildirimle Zihinsel Antrenman Yönteminin Dart Performansına Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
3. **Aldemir YG, Biçer T, Kale EK.** (2014b). Elit futbolcularda imgeleme çalışmalarının benlik algısı üzerine etkisi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1), 1-15.
4. **Aldemir YG, Biçer T, Kale EK.** (2014a). Futbolcularda imgeleme çalışmalarının problem çözme üzerine etkisi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 37-45.
5. **Arlı M, Nazik MH.** (2001). *Bilimsel Araştırmaya Giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi
6. **Beauchamp PH, Halliwell WR, Fournier JF, Koestner R.** (1996). Effects of cognitive-behavioral psychological skills training on the motivation, preparation, and putting performance of novice golfers. *The Sport Psychologist*, 10(2), 157-170.
7. **Blakeslee ML, Goff DM.** (2007). The effects of a mental skills training package on equestrians. *The Sport Psychologist*, 21(3), 288-301.
8. **Blumenstein B, Orbach I.** (2012). *Psychological Skills in Sport: Training and Application*. New York: Nova Science Publishers, Inc.
9. **Bois JE, Sarrazin PG, Southon J, Boiché JC.** (2009). Psychological characteristics and their relation to performance in professional golfers. *The Sport Psychologist*, 23(2), 252-270.
10. **Brewer BW.** (2009). *Handbook of Sports Medicine and Science, Sport Psychology*. John Wiley & Sons.
11. **Büyüköztürk Ş.** (1998). Kovaryans analizi: Varyans analizi ile karşılaştırmalı bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 31(1), 91-105.
12. **Büyüköztürk Ş.** (2012). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*. (16. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
13. **Büyüköztürk Ş, Çakmak EK, Akgün ÖE, Şirin K, Demirel F.** (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (26. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
14. **Clancy RB, Herring MP, MacIntyre TE, Campbell MJ.** (2016). A review of competitive sport motivation research. *Psychology of Sport and Exercise*, 27, 232-242.
15. **Çağlar E, Koruç Z.** (2006). D2 dikkat testinin sporcularda güvenilirliği ve geçerliliği. *Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 58-80.
16. **Çetinkalp ZÇ, Aşçı FH, Altıntaş A.** (2012). *2nd International Social Sciences in Physical Education and Sport Congress: Sporda Güdülenme Ölçeği'nin adölesan versiyonunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
17. **De Guast VDB, Golby J, Van Wersch A, d'Arripe-Longueville F.** (2013). Psychological skills training of an elite wheelchair water-skiing athlete: A single-case study. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 30(4), 351-372.
18. **Dosil J.** (2006). Applied sport psychology: A new perspective. (J. Dosil, Ed.) *The Sport Psychologist's Handbook: A Guide for Sport-specific Performance Enhancement*. s. 3-18. John Wiley & Sons.
19. **Eklund RC, Tenenbaum G.** (Eds). (2014). *Encyclopedia of Sport and Exercise Psychology*. Sage Publications.
20. **Elçi G, Ağbuğa B, Işık U, Öztıp E.** (2013). Investigate the effects of imagery practice to skills development for 9-13 years swimming athletes. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4(3), 1-17.
21. **Fortin-Guichard D, Boudreault V, Gagnon S, Trottier C.** (2018). Experience, effectiveness, and perceptions toward sport psychology consultants: A critical review of peer-reviewed articles. *Journal of Applied Sport Psychology*, 30(1): 3-22.
22. **Garza DL, Feltz DL.** (1998). Effects of selected mental practice on performance, self-efficacy, and competition confidence of figure skaters. *The Sport Psychologist*, 12(1), 1-15.
23. **Glynn BA, Gilbert JN, Lewis, DK.** (2013). Psychological skills training and self-efficacy: The UNIFORM approach with college-age swim exercisers. *Athletic Insight*, 5(1), 93-111.
24. **Gould D, Maynard I.** (2009). Psychological preparation for the Olympic Games. *Journal of Sports Sciences*, 27(13), 1393-1408.
25. **Hanrahan SJ.** (1995). Psychological skills training for competitive wheelchair and amputee athletes. *Australian Psychologist*, 30(2), 96-101.
26. **Horn TS, Bloom P, Berglund KM, Packard S.** (2011). Relationship between collegiate athletes' psychological characteristics and their preferences for different types of coaching behavior. *The Sport Psychologist*, 25(2), 190-211.
27. **Johnson JJ, Hrycaiko DW, Johnson GV, Halas JM.** (2004). Self-talk and female youth soccer performance. *The Sport Psychologist*, 18(1), 44-59.
28. **Karadağ D, Aşçı FH.** (2015). *3. Uluslararası Egzersiz ve Spor Psikolojisi Kongresi: Ergenlik çağındaki sporcularda Spor Kaygı Ölçeği-2'nin güvenilirliği ve geçerliliği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
29. **Klockare E.** (2014). Psychological Skills Training Program for Dancers: Evaluation of the Dancers' Use of Psychological Skills Training Techniques and Possible Effects of the Program. Master's Thesis. The Swedish School of Sport and Health Sciences.
30. **Kulak A, Kerkez Fİ, Aktaş Y.** (2011). Zihinsel antrenman programının 10-12 yaş futbolcularda bazı motor özelliklere etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 22(3), 104-114.
31. **Lauer L, Chung Y.** (2010). Building self-confidence. (L Lauer, D Gould, P Lubbers, M Kovacs, Eds.) *USTA Mental*

- Skills and Drills Handbook*. s.187-204. Monterey: Coaches Choice.
32. **Mahoney MJ, Chapman BP.** (2004). Psychological skills training in sport. (C Spielberger, Ed.) *Encyclopedia of Applied Psychology* (Volume 3). s.155-170. Academic Press.
  33. **Mamassis G, Doganis G.** (2004). The effects of a mental training program on juniors pre-competitive anxiety, self-confidence, and tennis performance. *Journal of Applied Sport Psychology*, *16*(2), 118-137.
  34. **Manzo LG, Mondin GW, Clark B, Schneider T.** (2005). Confidence. (J Taylor, G Wilson, Eds.) *Applying Sport Psychology: Four Perspectives*. s.21-32. Human Kinetics.
  35. **Marsh HW, Ascı FH, Tomas IM.** (2002). Multitrait-Multimethod Analyses of Two Physical Self-Concept Instruments: A Cross-Cultural Perspective. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, *24*(2), 99-119.
  36. **Marsh HW, Richards GE, Johnson S, Roche L, Tremayne P.** (1994). Physical Self Description Questionnaire: Psychometric properties and a multitrait-multimethod analysis of relations to existing instruments. *Sport and Exercise Psychology*, *16*(3), 270-305.
  37. **Miçoğulları BO.** (2013). Effects of 6 Weeks Psychological Skill Training on Team Cohesion, Self-Confidence and Anxiety: A Case of Youth Basketball Players. Doctoral Dissertation. Middle East Technical University: The Graduate School of Social Sciences.
  38. **Moran A.** (2004). Attention and concentration training in sport. (C Spielberger, Ed.) *Encyclopedia of Applied Psychology* (Volume 1). s. 209-214. Academic Press.
  39. **Morgan TK.** (2006). A Season-Long Mental Skills Training Program for Collegiate Volleyball Players. Doctoral Dissertation. The University of Tennessee.
  40. **Navaneethan B, Rajan RS.** (2010). Effect of progressive muscle relaxation training on competitive anxiety of male inter-collegiate volleyball players. *The Shield-Research Journal of Physical Education and Sports Science*, *4*(3), 161-164.
  41. **Noh YE, Morris T, Andersen MB.** (2007). Psychological intervention programs for reduction of injury in ballet dancers. *Research in Sports Medicine*, *15*(1), 13-32.
  42. **Olusoga P, Maynard I, Butt J, Hays K.** (2014). Coaching under pressure: mental skills training for sports coaches. *Sport and Exercise Psychology Review*, *10*(3), 31-44.
  43. **Özçelik İY.** (2012). Elit Bayan Hentbolcularda Zihinsel Antrenmanın Yarışma Kaygısı ve Maç Performansına Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
  44. **Özdal M, Akcan F, Abakay U, Dağlıoğlu Ö.** (2013). Video destekli zihinsel antrenman programının futbolda şut becerisi üzerine etkisi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, *4*(2), 40-46.
  45. **Pelletier LG, Tuson KM, Fortier MS, Vallerand RJ, Briere NM, Blais MR.** (1995). Toward a new measure of intrinsic motivation, extrinsic motivation, and amotivation in sports: The Sport Motivation Scale (SMS). *Journal of Sport and Exercise Psychology*, *17*(1), 35-53.
  46. **Perkos S, Theodorakis Y, Chroni S.** (2002). Enhancing performance and skill acquisition in novice basketball players with instructional self-talk. *The Sport Psychologist*, *16*(4), 368-383.
  47. **Poland RJ.** (2007). The influence of a mental skills training program on competitive anxiety. Doctoral Dissertation. Defiance College.
  48. **Rutherford A.** (2001). *Introducing ANOVA and ANCOVA: a GLM Approach*. Sage Publications.
  49. **Shambrook CJ, Bull SJ.** (1996). The use of a single-case research design to investigate the efficacy of imagery training. *Journal of Applied Sport Psychology*, *8*(1), 27-43.
  50. **Sharp LA, Woodcock C, Holland MJ, Cumming J, Duda JL.** (2013). A qualitative evaluation of the effectiveness of a mental skills training program for youth athletes. *The Sport Psychologist*, *27*(3), 219-232.
  51. **Sheard M, Golby J.** (2006). Effect of a psychological skills training program on swimming performance and positive psychological development. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, *4*(2), 149-169.
  52. **Slimani M, Chéour F.** (2016). Effects of cognitive training strategies on muscular force and psychological skills in healthy striking combat sports practitioners. *Sport Sciences for Health*, *12*(2), 141-149.
  53. **Smith AL, Ullrich-French S, Walker E, Hurley KS.** (2006). Peer relationship profiles and motivation in youth sport. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, *28*(3), 362-382.
  54. **Smith RE, Smoll FL, Cumming SP, Grossbard JR.** (2006). Measurement of multidimensional sport performance anxiety in children and adults: The Sport Anxiety Scale-2. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, *28*(4), 479-501.
  55. **Smith RE, Smoll FL, Schutz RW.** (1990). Measurement and correlates of sport-specific cognitive and somatic trait anxiety: The Sport Anxiety Scale. *Anxiety Research*, *2*(4), 263-280.
  56. **Thelwell RC, Greenlees IA, Weston NJ.** (2006). Using psychological skills training to develop soccer performance. *Journal of Applied Sport Psychology*, *18*(3), 254-270.
  57. **Theodorakis Y, Chroni S, Laparidis K, Bebetos V, Duma I.** (2001). Self-talk in a basketball-shooting task. *Perceptual and Motor Skills*, *92*(1), 309-315.
  58. **Thomas PR, Fogarty GJ.** (1997). Psychological skills training in golf: The role of individual differences in cognitive preferences. *The Sport Psychologist*, *11*(1), 86-106.
  59. **Toker MZ.** (1988). Standardization of the Visual Attention Test d2 on a Turkish Sample. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

60. **Vealey R.** (2007). Mental skills training in sport. (G Tenenbaum, RC Eklund, Eds.) *Handbook of Sport Psychology*, s. 287-309. John Wiley & Sons.
61. **Vurgun N.** (2010). Sporda İmgeleme Anketinin Türkçeye Uyarlanması ve Sporda İmgelemenin Yarışma Kaygısı ile Sportif Güven Üzerindeki Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
62. **Weinberg R, Gould D.** (2015). *Spor ve Egzersiz Psikolojisinin Temelleri*. (M Şahin, Z Kuruç Çev.). Ankara: Nobel Yayınevi.
63. **Wolframm IA, Micklewright D.** (2011). The effect of a mental training program on state anxiety and competitive dressage performance. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*, 6(5), 267-275.
64. **Yaycı L.** (2013). D2 dikkat testinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(1), 43-80.
65. **Zetou E, Vernadakis N, Bebetos E, Makraki E.** (2012). The effect of self-talk in learning the volleyball service skill and self-efficacy improvement. *Journal of Human Sport and Exercise*, 7(4), 794-805.

## EK 1

## 10 Haftalık Psikolojik Beceri Antrenmanı

**1. Hafta:** Tanışma - Hedef Belirleme

- Çalışmanın içeriği, yöntemi ve amacı hakkında sporcuların bilgilendirilmesi.
- Grup kurallarının belirlenmesi.
- Hedef belirlemenin sporcular için öneminin açıklanması ve etkili hedef belirlemenin nasıl yapılacağına açıklanması.
- Hedef belirleme kapsamında performans profili çalışmasının uygulanması.
- Her bir sporcunun bu çalışma kapsamında kendinden geliştirmesi istediği yönlerini performans profili yardımıyla fark etmesi.
- İlk oturumun sonunda sporcuların beklentileriyle burada karşılaştıkları çalışma sonucunda duyu ve düşüncelerinin aktarılması

**2. Hafta:** İmgeleme

- İmgelemenin nasıl yapıldığı, önemi ve faydaları konusunda sporcuların bilgilendirilmesi.
- Etkili bir imgelemede bulunması gereken özellikler konusunda bilgilendirme. Özellikle imgelemenin olumlu olması, imgeleme sırasında tüm duyu organlarının kullanılması, gerçekçi olması ve zaman olarak beceriyle aynı sürede yapılması özellikleri üzerinde durulacak.
- Rush filmindeki imgeleme sahnesinin izlenmesi ve bu sahnenin tartışılması.
- İmgeleme çalışmalarından önce gevşeme egzersizlerinin öneminin açıklanması
- Örnek bir uygulama olarak öncelikle gevşeme egzersizinin yapılması. Daha sonra şut isabet oranını geliştirmek amacıyla imgeleme çalışmasının yapılması.
- Yapılan çalışma sonrasında her bir sporcunun yaptığı imgeleme değerlendirilecek. Etkili bir imgelemede bulunması gereken özelliklerden kaçısı yapıldı hangileri yapılmadı.
- Değerlendirme sonrasında aynı imgelemenin tekrar yapılması ve karşılaştırma

- Ev ödevi olarak sonraki oturuma kadar her bir sporcunun her gün en az 2 kez gevşeme egzersizi ile birlikte imgeleme çalışması yapması verilecek.

**3. Hafta:** İmgeleme - 2

- Önceki hafta verilen ödevin değerlendirilmesi.
- Zihinsel oyun planı hakkında bilgilendirme. Zihinsel oyun planının sporcular için faydaları, nasıl uygulandığı üzerine bilgilendirme.
- Sporcuların müsabakalarda yaşadıkları olumsuz bir durumu düşünmeleri istenecek (stres, öfke, kaygı...). Bu olayın kendileri ve performansları açısından olumlu olacak şekilde tekrar zihinde canlandırılması.

**4. Hafta:** İçsel Konuşma

- İçsel konuşma hakkında bilgilendirme. İçsel konuşma nedir, nasıl etkisi vardır.
- Tin Cup filminden bir sahne izlenerek oradaki golfçünün performansını bir anda nasıl toparladığının tartışılması. Bu sahne ile içsel konuşma arasındaki ilişkinin tartışılması.
- İçsel konuşmanın duyu, düşünce ve davranışlara etki ettiği, özellikle motivasyon, konsantrasyon, duyu, düşünce ve davranışların kontrolü gibi beceriler üzerinde büyük katkısının olduğu üzerinde bilgilendirme.
- Ev ödevi olarak bu hafta yapacakları lig müsabakasından hemen sonra, müsabaka boyunca yaşadıkları olumsuz durumları ve o anlarda zihinlerinden geçen olumsuz iç konuşmaları yazmaları istenecek.

**5. Hafta:** İçsel Konuşma - 2

- Önceki oturumda verilen ödevlerin değerlendirilmesi. Yaşadıkları olumsuz durumlarda içsel konuşmalarının nasıl olduğu ve bu durumla nasıl baş ettiklerinin tartışılması.
- Olumlu düşünme ve olumlu düşünmenin gücü üzerine bilgilendirme. Özellikle performans açısından olumlu içsel konuşmaların olumlu içerikte olma, motive edici olma ve öz yeterliliği vurgulama özellikleri üzerinde durulması.

- Son olarak düşünce durdurma tekniği ve durdurulan düşüncenin yerine olumlu düşüncenin getirilmesi. Bu noktada bilişsel yeniden yapılandırma tekniğinden yararlanıldı.

#### 6. Hafta: Rutin

- Rutinlerin ne olduğu, müsabakalarda özellikle hangi durumlarda kullanılırsa nasıl etki edeceği hakkında bilgilendirme.
- Örnek sporcuların kullandıkları performans öncesi rutin videolarının izlenmesi.
- Rutin çalışmalarında kullanılacak içsel konuşma, tetikleyici kelimeler ve tetikleyici fiziksel hareketler hakkında bilgilendirme.
- Her sporcunun kendisine has rutin çalışmalar geliştirmesi. Bunun için her sporcunun şu aşamaları takip etmesi sağlanacak (Weinberg ve Gould, 2015): (1) Derin nefes al, (2) Yapabileceğin en iyi şutu düşün ve karar ver, (3) Şutu zihninde canlandır (imgeleme), (4) Vücudunu ayarla, tetikleyici fiziksel hareket, tetikleyici kelime kullan ve şut.
- Sonraki oturumda uygulama olarak sahada çalışılacağı duyurulacak ve her sporcunun sonraki oturuma kadar kendi rutinini net bir şekilde tasarlaması istenecek

#### 7. Hafta: Rutin - 2

- Rutin çalışmalarının sahada uygulamalı olarak yapılması.
- Her sporcunun önceki oturumda tasarlamış olduğu rutin çalışmasını, ön-test çalışmasında belirlenen parkurda uygulaması.
- Uygulama aşamasında rutin çalışmasını tam olarak yansıtamayan sporcuların rutin çalışmalarının araştırmacı ile birlikte düzenlenmesi ve tekrar uygulama yapılması.

#### 8. Hafta: Konsantrasyon

- Futbol için konsantrasyonun önemi, müsabakada hangi alanlarda devreye girdiği, şimdi ve burada olmak üzerine bilgilendirme.
- Konsantrasyon geliştirmeye yönelik etkinlikler. İlk olarak yantra kartı uygulaması ve değerlendirmesi. Daha sonra 10 testi etkinliği ve değerlendirmesi.
- Ev ödevi olarak herkese grid dağıtıp bunu yapmaları istendi. Yapmaya başlamadan önce kendilerini sakinleştirmek için gevşeme egzersizi yapmaları ve tamamen konsantre olarak en kısa sürede yapmaları istendi.

#### 9. Hafta: Konsantrasyon - 2

- Verilen ödevin değerlendirilmesi
- Şekil çizme etkinliği ve değerlendirilmesi (Örnek: Öncelikle sayfanın sağına bir daire çizin. Dairenin soluna daire ile tam orta noktalarından kesişecek şekilde bir kare çizin. Karenin altına tepe noktası karenin kenar orta noktasına gelen bir üçgen çizin...).
- Tek noktaya odaklanma etkinliği. Üzerinde siyah bir nokta olan beyaz bir kağıt dağıtıldı. Bu noktaya 30 sn

boyunca odaklanmaları ve bunun ara verilerek 3 kez tekrar edilmesi.

- Müsabaka içinde konsantrasyonun sağlanması amacıyla önceki oturumlarda açıklanan içsel konuşma ve rutin çalışmalarının nasıl kullanılacağı tartışılması.

#### 10. Hafta: Kendini İzleme - Çalışmanın Değerlendirilmesi

- Yapılan çalışmaların değerlendirilmesi.
- Tekrar performans profili uygulamasının yapılması ve ilk oturumda yapılan ile karşılaştırma.
- Her bir sporcunun yapılan çalışmayı şu 3 başlığa göre değerlendirmesi: (1) Çalışmayı genel anlamda nasıl buldun? (2) Çalışmanın sana faydası oldu mu, hangi özelliklerini geliştirdiğini düşünüyorsun? (3) Spor hayatın boyunca öğrendiğin bu tekniklerden hangilerini, niçin kullanmayı düşünüyorsun?



# Veri Madenciliği ve Spor Alanındaki Uygulamaları

## Data Mining and Its Applications in Sports

Araştırma Makalesi

<sup>1</sup>Talha MURATHAN, <sup>2</sup>Sebahattin DEVECİOĞLU

<sup>1</sup>Ardahan Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, Ardahan  
<sup>2</sup>Fırat Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Elazığ

### ÖZ

Hızla gelişen teknolojiyle birlikte depolanan verilerde de çok fazla artış olmuştur. Bu kadar çok veri arasından önemli ve istenilen verilerin ayırt edilebilmesi çok önemlidir. Bunun için en etkin kullanılan yöntem veri madenciliği yöntemidir. Veri madenciliği en kısa tanımıyla depolama ortamına kaydedilmiş çok fazla veri arasından istenilen, önemli ve değerli bilgilerin ortaya çıkarılmasıdır. Yeni bir konu olmakla birlikte çok fazla uygulama alanı bulunmaktadır. En fazla uygulama yapılan alanlar tıp, biyoloji ve genetiklerdir. Bu çalışmanın amacı veri madenciliğinin spor alanında kullanımının incelenmesidir. Ülkemizde sporda veri madenciliğiyle ilgili çok fazla bilimsel çalışma bulunmazken, yurtdışında bu alan oldukça gelişmiştir. Spor veri madenciliği teknikleri için oldukça uygun bir alandır. Sporcular, takımlar, müsabakalar ve sezonlarla ilgili çok fazla veri bulunmaktadır. Bu verilerin analiz edilmesiyle gelecekteki müsabakaların skorları tahmin edilebilmekte, oyunda yeni stratejiler belirlenebilmekte, sporcu, antrenör, tesis, sporcu araç gereçleri seçimlerinde bu verilerden yararlanılabilmekte, başarımlar değerlendirilmesi, sporcu sakatlanma riskleri, bilet satış tahminleri ve analizleri yapılabilmektedir.

### ABSTRACT

With the rapidly developing technology, there has been a great increase in stored data. It is very important to be able to distinguish important and desired data from so many data. The most effective method for this is the data mining method. In its shortest definition data mining is the process of extracting desired, significant and valuable information from a lot of data stored in a storage medium. Although data mining is a new issue, there are many application areas of it. Medicine, biology and genetics are the most used application areas. The purpose of this study is to examine the use of data mining in sports. While there are not many studies about data mining in sports in our country, this field has developed considerably in abroad. Sport is a very suitable field for the techniques of data mining. There are a lot of datum about the athletes, teams, competitions and seasons. By analyzing these datum, the scores of future competitions can be predicted, new strategies can be defined in a game. Furthermore; in the selection of athletes, coaches, facilities and sports equipment these datum can be used and we can make predictions about performance evaluations, injury risks of athletes, ticket sales.

### Anahtar Kelimeler

*Analiz, Spor, Tahmin, Teknoloji, Veri madenciliği*

### Key Words

*Analysis, Sports, Forecasting, Technology, Data mining*

## GİRİŞ

### Veri Madenciliği

Günümüzde internet kullanımının artışıyla birlikte veri miktarı da hızla artmıştır (Cao, 2012). Bilgisayar sistemlerinde saklanabilen, veri havuzlarında toplanan ve hızla artan çok sayıda veri belli bir sistematiğe göre işlenmez ve analiz edilmezse insanlar için bir anlam ifade etmez. Büyük miktarlardaki veriyi işleyebilen teknikler kullanmak önemlidir. Ancak bu şekilde birçok veri arasından amaca yönelik olanlar elde edilebilir ve kullanılabilirler (Özekes, 2003). Bu tekniklerden en önemlisi veri madenciliğidir.

2025 yılında yaklaşık 1 trilyon cihazın internete bağlanacağı söylenmekte ve birçok mesleğin robotlara yaptırılacağı öngörülmektedir (Anonim, 2015). Robotlara insan düşüncesinin mantıksal yapısı aktararak işlemler bu doğrultuda yapılacaktır. Bu şekilde bağımsız karar alınması ve rasyonel karar verilmesi sağlanacaktır. Birçok cihaz internete bağlanacak, makineler içerisindeki algoritmalar, aritmetiksel ve mantıksal yöntemlerle çalışarak bizim yerimize düşünüp bizim yerimize karar vereceklerdir. Bu da yapay zekanın ortaya çıkış nedenidir. Veri madenciliği yapay zekanın devamında geliştirilmiş bir yöntemdir. Yapay zekanın daha yavaş işlemler içeren bir yapıda olduğu gözlenmiştir (Atalay ve Çelik, 2017). Bu nedenle yapay zekanın devamı olarak bir çok alanda veri madenciliği yönteminin kullanıldığı görülmektedir.

Veri madenciliği, depolama ortamlarında saklanmış çok sayıda veri arasındaki ilişkiyi inceleyerek bağlantılarını bulma; istatistiksel ve matematiksel teknikler kullanılarak gereksiz verilerin elenmesiyle anlamlı yeni korelasyonları, örüntüleri ve eğilimleri keşfetme; gizli kalmış, değerli, anlamlı ve yararlı olan veriyi çekme; ve ileriye yönelik kestirimlerde bulunmayı sağlayan veri analiz tekniğidir (Cabena ve diğ., 1998; Kalikov, 2006; Özkan, 2013). Temel amacı birçok bilgi içerisinden gizli, potansiyel ve değerli bilgileri ortaya çıkarmaktır (Cao, 2012). Veri madenciliğinde problem tanımı, verilerin hazırlanması, modelin kurulması, modelin değerlendirilmesi, modelin kullanılması ve modelin izlenmesi ba-

samakları bulunmaktadır (Shearer, 2000). Veri madenciliği çalışmalarında istatistiksel yöntemler, bellek tabanlı yöntemler, genetik algoritmalar, yapay sinir ağları ve karar ağaçları teknikleri kullanılmaktadır.

Veri madenciliği; verinin şekli ve miktarı, donanım, bilgisayar ağları, bilimsel hesaplamalar ve ticari eğilimlerden etkilenmektedir (Akpınar, 2000). Çok fazla verinin bulunduğu ortamlarda bazen sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Özellikle gereksiz, boş, içeriği sürekli değişen dinamik veriler ve eksik veriler çoksa istatistiksel analizlerde önemli problemlere neden olmaktadır (Albayrak, 2008; Savaş ve diğ., 2012).

### Veri Madenciliği Modelleri

Veri madenciliğinde tahmin edici ve tanımlayıcı modeller kullanılmaktadır. Sonuçları bilinen verilerden yola çıkılarak bir model geliştiriliyorsa ve bu modelden yararlanarak sonuçları bilinmeyen veri kümeleri için sonuç değerleri tahmin ediliyorsa bu modellere tahmin edici modeller denmektedir (Özekes, 2003). Karar vermeye rehberlik etmede kullanılacak mevcut verilerdeki örüntülerin tanımlanması şeklindeki modellere ise tanımlayıcı modeller adı verilmektedir (Özekes, 2003). Veri madenciliği modelleri gördükleri işlemlere göre; sınıflandırma, regresyon, kümeleme olmak üzere 3 grupta incelenmektedir (Joseph, 1996; Çelikten ve diğ., 2013).

Tanımlayıcı modellerden olan sınıflandırma ve regresyon modelleri arasındaki temel fark, tahmin edilen bağımlı değişkenin kategorik veya süreklilik gösteren bir değere sahip olmasıdır. Ancak her iki model giderek birbirine yaklaşmakta ve bunun bir sonucu olarak aynı tekniklerden yararlanılması mümkün olmaktadır.

Sınıflandırma (classification) analizi; yeni verinin incelenmesi ve daha önceden tanımlanan ve özellikleri açıkça belirlenen bir sınıfa dahil edilmesidir. Regresyon analizi ise; iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bu ilişkiyi kullanarak konuyla ilgili tahminler yapma yöntemidir. Tüm verilerin daima sınıflandırılma,



kategorize edilme ve derecelendirilmeye ihtiyacı olduğundan sınıflandırma veri hazırlama aracı olarak veri madenciliğinin temelini oluşturmaktadır. Verilerin sınıflandırılması iki adımda gerçekleştirilmektedir. İlk adımda veri kümelerine uygun model belirlenir. Bu model belirlenirken veritabanından rastgele seçilen eğitim verileri kullanılır. İkinci adımda ise test verileri üzerinde sınıflandırma kuralları belirlenir. Bu kurallar test verilerine dayanarak sınanır (Özkan, 2013).

Sınıflandırma ve regresyon tekniklerinde en sık kullanılan teknik karar ağaçları yöntemidir. Karar ağaçları, basit karar verme adımları uygulanarak, çok sayıda kayıt içeren bir veri kümesini çok küçük kayıt gruplarına bölmek için kullanılan bir yapıdır (Berry ve Linoff, 2004). Her başarılı bölme işlemiyle, sonuç gruplarının üyeleri bir değeriyle çok daha benzer hale gelmektedir. Kurulumunun ucuz olması, yorumlanmalarının kolay olması, veri tabanı sistemleri ile kolayca entegre edilebilmeleri ve güvenilirliklerinin iyi olması nedenleri ile sınıflama modelleri içerisinde en yaygın kullanıma sahiptirler (Ayık ve diğ., 2007). Ayrıca Bayes sınıflandırması, K-En yakın

komşu analizi, Diskriminant analizi, Lojistik regresyon, Yapay sinir ağları, Karar destek makinaleri, Genetik algoritmalar ve Zaman serisi analizi gibi teknikler de kullanılmaktadır.

Kümeleme (cluster) analizi; verilerin benzerliklerine bağlı olarak gruplara ayrılmasıdır. Üyelerinin birbirine çok benzediği ancak özellikleri birbirinden çok farklı olan kümelerin ayırt edilmesi ve farklı kümeler oluşturulması gerçekleştirilmektedir. Bu analizde; veritabanındaki kayıtların hangi kümelere ayrılacağı veya kümelemenin hangi değişken özelliklerine göre yapılacağı konunun uzmanı olan bir kişi tarafından belirtilebileceği gibi veritabanındaki kayıtların hangi kümelere ayrılacağını geliştirilen bilgisayar programları da yapabilmektedir (Sangün, 2007).

### Veri Madenciliğinin Kullanım Alanları

Veri madenciliği multidisipliner bir alana sahiptir ve yeni olmasına rağmen birkaç yıldır çok farklı disiplinlerde veri analizlerinde aktif olarak kullanılmaktadır (Chang ve Wang, 2006). Çok fazla verinin olduğu her alanda veri madenciliği

**Tablo 1.** Veri madenciliğinin bazı uygulamaları

| Uygulama alanı   | Uygulama   | Referans                  |
|------------------|--|---------------------------|
| Tıp              | Kanser erken teşhisinde  | Şık, 2014                 |
| Eğitim           | Lise öğrenci performanslarının değerlendirilmesi   | Yurdakul, 2015            |
| Güvenlik         | Güvenlik ve sahtekarlık analizleri   | Özcan, 2014               |
| Makine           | Üç fazlı asenkron motordaki sargı spirleri arasında oluşabilecek kısa devre veya yalıtım bozuklukları ve motor milinde oluşabilecek mekanik dengesizlik hatalarının belirlenmesi | Kayaalp, 2007             |
| Sismoloji        | Deprem verilerinin analizi   | Duru ve Canbay, 2007      |
| Biyoloji         | DNA veri kümesinde bulunan biyolojik sıralar üzerindeki tekrarlı örüntüler ve potansiyel motiflerin çıkartılması   | Baloğlu, 2006             |
| Bankacılık       | Müşteri ilişkileri yönetimi  | Savaşçı ve Tatlıdil, 2006 |
| Ticaret          | Türkiye'de bir hava yolu işletmesinin parça söküm raporları  | Gürbüz ve diğ., 2009      |
| Telekomünikasyon | Sosyal ağ kullanımı  | Bozkır ve diğ., 2010      |
| Tıp              | İş kazaları ve hastalıkları  | Nenonen, 2013             |
| Spor             | Performans ölçümü  | Solieman, 2006            |
| Spor             | Skor tahmini   | Byongho ve diğ. 2008      |
| Spor             | Sporcu seçimi  | Ivankovic ve diğ.2010     |

uygulamaları kullanılabilir. Özellikle veri tabanı sistemleri, veri görselliği, yapay sinir ağları, yapay öğrenme, istatistik, makine öğrenmesi, örüntü tanıma, matematiksel modelleme, spor, pazarlama, biyoloji, bankacılık, tıp, mühendislik, sigortacılık, borsa, perakendecilik, telekomünikasyon, genetik, sağlık, kriminoloji, endüstri, istihbarat, optimizasyon vb. alanlarda kullanılabilir (İnan, 2003; Albayrak, 2008; Akgöbek ve Çakır, 2009; Savaş ve diğ., 2012; Şık, 2014). Bu alanlarda olabilecek anormallik ve sahtekarlıkların ortaya çıkarılmasında da veri madenciliğinden yararlanılmaktadır (Özcan, 2014). Tablo 1'de veri madenciliğinin kullanım alanları hakkında dünyada ve Türkiye'de yapılmış bazı örnek çalışmalar verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi kanser teşhisinden deprem verilerinin analizine kadar birçok alanda veri madenciliği tekniklerinden yararlanılmaktadır.

### Veri Madenciliğinin Spor Alanında Kullanımı

Spor veri madenciliği için ideal bir uygulama alanıdır, çünkü oyuncular, takımlar, oyunlar ve sezonla ilgili oldukça fazla veri bulunmaktadır

(Cao, 2012). Her takıma, her oyuncuya, her sezona, her oyuna ait veriler toplanarak, bu verilerin istatistikleri değerlendirilebilir, örüntü analizleri yapılabilir. Sporda biriken veri miktarı arttıkça ham veriler arasından önemli verilerin ayırt edilebilmesi amacıyla pratik yöntemler bulunmaya başlanmıştır. Sporda veri madenciliği konusunda ülkemizde sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Yurtdışında ise bu konuda çok fazla çalışmaya rastlanmaktadır.

Son yıllarda yapılmış birçok çalışma oyun verileri, sporcuların oyun içindeki durumu, spor tavsiyeleri, spor tahminleri, spor oyun videolarından oyuncuların ve oyun içerisindeki bazı anların alıntılanması üzerine odaklanmıştır (Min ve diğ., 2008; Choros, 2013; Lu ve diğ., 2013; Mentzelopoulos ve diğ., 2013; Messelodi ve Modena, 2013; Zeng ve Mizuno, 2013).

Veri madenciliğinin spor sektörü içerisinde doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olduğu alanlar Şekil 1'de verilmiştir. Geçmişte yapılan spor müsabakalarının veya sporcu davranışlarının değerlendirilmesiyle gelecekteki müsabaka sonuçları tahmin edilebilir, yeni stratejiler belirlenebilir, takımlara sporcu, araç-gereç (sporcu



Şekil 1. Veri madenciliğinin spor sektöründeki uygulama alanları

giysi ve malzemeleri) antrenör ve teknik direktör seçimlerinde bu verilerden yararlanılabilir, sporcuların sakatlanma riskleri belirlenebilir, kısa, orta veya uzun vadeli alt yapı projeleri hazırlanabilir, bilet satış tahminleri yapılabilir. Sporda veri madenciliği uygulamalarını spor branşlarında, sporda tahmin ve bahis kavramında, başarımlar değerlendirilmesi ve sporcu seçimi ile tesisleşmede, sponsorluk ve organizasyonlarda veri madenciliği uygulamaları şeklinde alt başlıklar halinde inceleyebiliriz.

### Spor branşlarında veri madenciliği uygulamaları

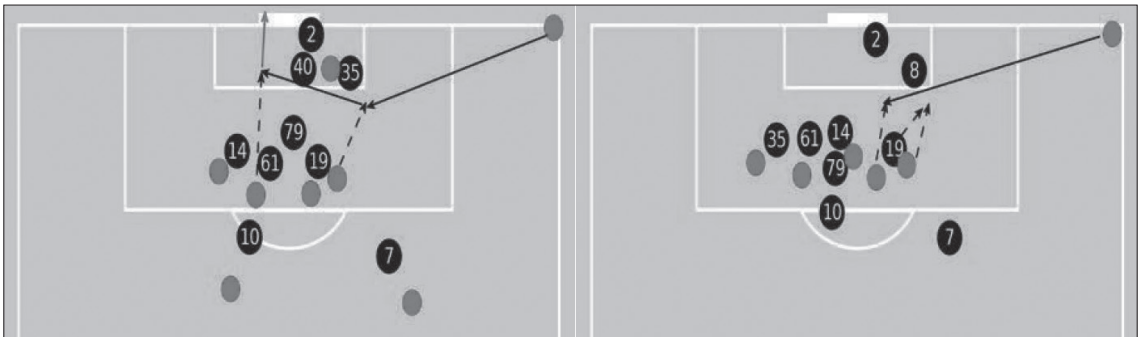
Her spor dalı için takım oluştururken sporcu seçimi kritik bir süreçtir. Bu seçimde sporcuların daha önceki karşılaşmalarda gösterdikleri performansın bilinmesi büyük önem taşımaktadır (Kalgotra ve diğ., 2013). Son yıllarda özellikle yurt dışında birçok spor takımı yetenekli yeni oyuncular keşfetmek, var olan oyuncuların eksikliklerini ortaya çıkarmak ve rakip takım durumunu analiz ettirmek amacıyla istatistikçi ve analist çalışmaktadır (Solieman, 2006). Ivankovic ve diğ. (2010) Sırbistan'da 5 sezon boyunca (2005/06, 2006/07, 2007/08, 2008/09 ve 2009/10) First B Basketbol Ligi erkek takımına ait verileri sinir ağı algoritması kullanılarak toplamışlardır. 5 sezonda oynanan toplam 890 oyuna ait verilerin analizi sonucunda önemli sonuçlara ulaşılmıştır ve bu veriler sporcu seçiminde de kullanılmıştır.

Veri madenciliği alanında birçok ülkede, futbol ve basketbol gibi daha popüler olan spor

branşlarında, yoğun veri içeren çevrimiçi ve çevrimdışı birçok program ve web sitesi bulunmaktadır. *Bu programlar yapay zeka teknolojisi ile futbol müsabakalarını video üzerinden analiz edip, saha dizilişi, oyuncu takibi, pas trafiği, rakip savunma ve hücum şekilleri, şut sayıları gibi olması ve bilinmesi gerekenleri anlık olarak öneriler de ekleyerek antrenörlere sunmaktadır.*

Takımlar analitik verileri karar destek sistemleri vasıtasıyla raporlamaya dönüştürerek taktiksel hazırlıklar yapmaktadırlar. Genelde gelecekte oynanacak müsabakalar için bu değerlendirmeler kullanılmaktadır. Sporda veri madenciliği yönteminde en önemli özellik ayrıntılı görsel dokümanlardır. Şekil 2.'de görsel bir analiz örneklendirilmiştir. Türkiye Futbol Federasyonu Süper Lig İlhan Cavcav 2017-2018 Sezonunun ilk yarısının 13 ve 14. haftasında A takımının B ve C rakip takımları ile oynamış olduğu maçlarındaki sağ köşeden atılan köşe (korner) atışlarında takım dizilişi, markaj yapısı, ceza alanında bölgelerin kontrol edilmesi, yakın ve uzak direk takipleri, kale sahası içinde 2 futbolcunun kale alanı kontrolü, kontratağa yönelecek iki kişi, diğer futbolcuların da adam adama savunma şekli dizilişi görülmektedir. Bu veri yapısına bakılarak sonraki maçlarda A takımına karşı oynayacak rakip takımlar korner atışlarında taktik geliştirip avantaj sağlayabilirler. Bu veriler öngörü ve karar almada da etkili olmaktadır.

Spor branşlarında uluslararası düzeyde kullanılmakta olan onlarca web sitesi bulunmaktadır. Örneğin futbol branşında web siteleri; fut-



**Şekil 2.** A takımının B ve C takımı maçlarındaki korner atışı veri karşılaştırması (Osmanlıspor. Team stats analysis, 2017)

bolcu fiziksel özellikleri, yaş, boy, kilo değerleri, transfer durumları, kazanç oranları, futbolcu ve kulüplerin piyasa değerleri, geçmişte oynanmış maç bilgi ve sonuçları, ulusal ve uluslararası üst seviye (Süper Lig, 1.Lig, Türkiye Kupası, Bundesliga, Premier League, Seri A, Ligue1, Premier Liga, Primeira Liga, La Liga vb.) liglerinin verileri, devam eden ve biten sözleşmeler, mevcut menajer ve teknik direktör verileri, ulusal ve uluslararası ligler, milli takımlar, kupalar, Avrupa, Dünya, Asya, Amerika ve Afrika kıtalarında düzenlenen turnuvalara ait verileri içerir. Türkiye’de bu tarz verilerin elde edebileceği site sayısı az sayıdadır. Türkiye Futbol Federasyonu’nun resmi web sitesinde futbolcu, teknik adam, hakem, menajer, gözlemci-temsilci, kulüpler, tüm maçlar, stadyumlar, cezalar ve milli maç verileri bulunmaktadır.

Basketbol gibi kompleks bir oyunda, tüm maçlarda oyuncuların ribaund, asist, top çalma, blok ve turnike istatistikleri kaydedilmektedir. Bunun sonucunda çok fazla veri birikmektedir (FIBA, 2008). Amerikan Basketbol Ligi’nde takım stratejileri veri madenciliği yöntemleriyle hazırlanmaktadır.

Atletizm kategorilerinde atletlerin fiziksel durumlarını ve gelişimlerini takip ederek idman sezonunun etkinliğini hesaplamak amacıyla periyodik testler yapılmaktadır. Antrenörler daha önceden bilinen spor verilerini kullanarak sezon öncesi idmanları daha etkin hale getirebilir veya atletler üzerinde test edilen aktivitelerin etkilerini azaltabilirler. Aynı zamanda bazı organizasyonlarda spesifik şartlar altında kendi oyuncularının gösterebileceği performansı da tahmin edebilirler (Li ve Zhang, 2012).

### ***Sporda tahmin ve bahis kavramında veri madenciliği uygulamaları***

Gelecekte oynanacak oyunların skor tahminleri kolay bir iş değildir. Geleneksel olarak bu tahminler alanda uzman spor yorumcuları, televizyon ve diğer medya elemanlarında çalışan kişiler, eski sporcular, eski hakemler veya antrenörler tarafından önceki oyun sonuçlarını baz alarak, tecrübelerini, içgüdülerini ve hislerini

kullanarak yapılmaktadır. Örneğin televizyonda oyun öncesi analizlerde oyun hakkında önceden bilinenlere göre tahminler yapılmaktadır. Bu tahminler öznel iddiaları ve anekdotal kanıtları temel almaktadır. İçgüdüsel olarak yapılan öznel tahminlerin azaltılması ve daha önce oynanan oyunların değerlendirilmesiyle daha objektif olan kantitatif tahminlerin yapılması önemlidir. Özellikle profesyonel alan uzmanları, tahminlerini daha önceki sonuçları değerlendirerek yapmaktadır. Bu da öznelliği azaltmaktadır (Carson ve diğ., 2014). Aynı zamanda spor tahmini yapan kişilerin bu işten büyük paralar kazanması da süreci iyice karmaşık bir hale sokmaktadır (Kalgotra ve diğ., 2013). Özellikle futbol ve basketbol gibi popüler spor branşlarında skor tahminleri günümüzde oldukça popülerdir. Bu tahminlerin yapılabilmesi için çeşitli sistemler geliştirilmiştir (Miljkovic ve diğ., 2010). Byongho ve diğ. (2008) FIFA 2002 Dünya Kupası Maçlarında veri madenciliği tekniklerinden yararlanarak çeyrek finale katılanların 8 tane-sini, ikincilik alan takımı ve şampiyon olan takımı doğru tahmin edilmiştir. Yine Miljkovic ve diğ. (2010) NBA oyunlarının sonuçlarını tahmin etmek için veri madenciliği tekniklerinden yararlanmışlar ve Naive Bayes sınıflandırma yöntemini kullanmışlardır. 2009-2010 sezonu boyunca oynanan 778 oyunla ilgili veriler toplanarak değerlendirilmiştir. Maçların % 67 sinde kazanan takım hakkında teknikten yararlanılarak yapılan tahminler doğru çıkmıştır. Smith ve diğ. (2007) ise Amerikan beyzbolunda kazanan takım tahmin etmek için Naive Bayes sınıflandırma yöntemini kullanmışlardır. Sistem 1967’den 2006’ya kadar ödül kazananların % 80’ini doğru tahmin etmiştir. Yine Nunes ve Sousa (2006) Avrupa Şampiyonasının verilerinden yararlanarak görselleştirme tekniğini kullanarak veri madenciliği uygulamaları gerçekleştirmişlerdir. 2002 yılında Avrupa futbol kulübü AC Milan her oyuncunun daha önceki medikal verilerinin istatistiklerinden yararlanarak oyuncu sakatlanma tahminleri yapmak amacıyla pilot bir uygulama başlatmış ve olumlu sonuçlar almıştır (Flinders, 2002).

### ***Başarım değerlendirilmesi ve sporcu seçiminde veri madenciliği uygulamaları***

Veri madenciliği uygulamaları performans (başarım) değerlendirilmesinde de kullanılmaktadır. Takımların stratejik kararları başarımlarında oldukça önemlidir. Özellikle beyzbol gibi bazı branşlar veri madenciliği yöntemiyle başarımlarını belirlemede daha avantajlıdır. Atletizm yarışmalarında spor başarımlarını analiz edildiğinde başarı sırası, zaman ve skor olmak üzere üç temel yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Bu üç ölçüm başarımların göstergesidir ve birçok spor müsabakasında atletlerin değerlendirilmesinde kullanılmaktadır (Ofoghi ve diğ., 2013). Amerikan Askeri Akademisinde okuyan askeri öğrencilerin test sonuçları arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ve zorunlu fitness dersindeki gerçek başarımlarının değerlendirilmesinde veri madenciliği tekniklerinden yararlanıldığı bildirilmiştir (Soliman, 2006). Günay ve diğ. (2015) İstanbul'da 8-16 yaş aralığında genç kızlar basketbol takımından 166 sporcuya ait bilgileri elde etmiş, veri madenciliği teknikleriyle sınıflandırmış ve sportif becerilerine göre sporculara uygun basketbol pozisyonlarını belirlemişlerdir.

Spora başlayacak bireylerin tesadüfi olarak değil de yetenek taraması testlerinden geçirilerek, bu testlerden elde edilen verilerin anlamlandırılması ile bireylerin yatkın olduğu branşlara yönlendirilmesi veri madenciliği kullanılarak yapılabilir.

### ***Tesisleşme sponsorluk ve organizasyonlarda veri madenciliği uygulamaları***

Sanayi ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte spor tesislerinin yapılması ve işletilmesi daha kolay bir duruma gelmiştir. Sporun yapılabilmesi ve etki alanının daha geniş tutulması için spor tesislerine ihtiyaç vardır. Günümüzde bu tesisler kamu ve özel kurum, kuruluşlar tarafından yapılmakta ve işletilmektedir. Özellikle yerel yönetimler hangi spor branşlarının halk arasında talep göreceğini belirlemek amacıyla gerek dijital gerekse yüz yüze anket ve görüşme yöntemleriyle veri toplayıp daha sonra baskın çıkan branşlarda spor tesisleri işletmeciliği veya komplekslerini hizmete

sunmaktadırlar. Yerel yönetimler bu hizmetleri vatandaşlarına sosyal belediyeçilik hizmeti olarak genelde ücretsiz bir şekilde sunmaktadırlar.

İllerdeki, bölgelerdeki ve ülkelerdeki tesislerin dağılımı, nüfusa oranlanması ve faydalanıcı sayısına göre oranlanması veri madenciliği yardımıyla yapılabilmektedir. Bununla beraber futbol sahaları, yüzme havuzları, spor salonları, tenis kortları, atletizm pistleri, halı sahalar, fitness salonlarının standartları, yapımlar, engelli uygunlukları, toplantı odası, otopark kafeterya, sportif hizmet alanlarının çeşitliliği, iletişim bilgileri, mevcut saha bilgileri, sporcu ve seyirci kapasiteleri, kamp eğitim merkezleri, tesis tipi, işletme sahibi, tesislerin oda ve yatak sayıları, yapımı devam eden ve planlanan tesisler, spor yatırımları, spor branşlarında aktif lisanslı ve lisanssız sporcu envanterleri gibi verilerin bilinmesi yapılacak tesis yatırımlarının biçimlenmesinde önem arz etmektedir.

Spor kulüplerinin sponsorluk olarak veya kendi maddi imkanları doğrultusunda branşlara göre taahhüt etikleri faaliyet alanlarının verileri ile başarı durumlarının ters veya doğru orantılı olma bilgileri ortaya çıkarılabilir.

Organizasyonlar yapılırken önceki zamanlarda yapılmış olan organizasyonların genel olarak tesis yapıları, ulaşım durumları, tesislerin kullanılabilirlik durumları, konaklama, oda ve yatak sayıları, sağlık hizmetleri, ödüllendirme işlemleri, reklam ve sponsorluk durumları, maliyetler, görsel ve teknoloji altyapısı veritabanı oluşturulması önemlidir.

Bunların dışında spor alanındaki bilimsel laboratuvar çalışmalarında elde edilen verilerin ilişkilendirilerek anlamlandırılmasında, spor hizmeti veya ürünü satın alan müşterilere yönelik olarak telefon, adres, e-posta ve tercih edilen ürünler ile alakalı anketler yapılarak elde edilen veriler nitelikli bilgilere dönüştürülerek müşterilere çeşitli ve kaliteli hizmetler sunmak amacıyla da veri madenciliğinden yararlanılabilir.

## **SONUÇ VE ÖNERİLER**

Ülkelerin ekonomik, askeri, siyasi, sosyal vb. tüm faaliyetlerinde veri çok büyük önem arz

etmektedir. Veriler ham haliyle, işlenmemiş ve sınıflandırılmamış şekliyle çok fazla faydalı olmayabilirler. Ancak veriler bilgiye dönüştürülünce faydalı olmaktadırlar. Dünya verinin, dolayısıyla da bilginin peşinde koşmaktadır. Ülkelerin güç göstergeleri, ellerinde bulundurdıkları bilgi ile ölçülmektedir.

Büyük verilerde (big data) en büyük zorluk verilerin karmaşıklığıdır. Kavram olarak büyük veriler içerisinden anlamlı ve yararlı bilgiyi seçerek ortaya çıkarmak önemlidir. Geçmişte verilerin analizi daha çok ham veriler kullanılarak analitik hesaplamalar ve istatistiksel paket programlar aracılığıyla yapılmaktaydı. Günümüzde ise verilerin tamamı herhangi bir örnekleme ihtiyaç duyulmadan ve anket kullanımına gerek kalmadan analiz edilebilmektedir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte veri depolamaya sahip olan cihazlarında veri kaynakları ve kapasitelerinin artması veri madenciliğini kolaylaştırmaktadır. Küresel süreçte depolama yapan kapasite hafıza birimlerinin hacminin genişlemesiyle spor branşlarının tamamında veri akışı sağlanarak arşivleme kolay hale gelmiştir. Bu arşivlemeler yapılırken bu verilerin güvenliği de büyük önem arz etmektedir. Verileri arşivleyerek silinme ve bozulmalara karşı önlemler almak gereklidir. Verilerin dijital ortamda kayıt altında tutulurken güvenlik duvarları (firewall) ile zararlı yazılımlardan korunmaları gerekmektedir.

Veri ambarlarının kümeleme ve analitik yöntemler kullanılarak incelenmesi diğer disiplinler ile bağlantılar kurularak raporlamaya dönüştürülerek değerlendirilmesi veri madenciliği yöntemiyle mümkündür.

Tüm spor branşlarında oyuncuları ve takımları oluştururken sporcu seçimleri önemli süreçlerdir. Bu seçimler yapılırken sporculara ait kayıtlı verilerden (sezgi, algı, dikkat, teknik, serilik, kondisyon, motorik özellikler, ailelerinin genetik yapısı gibi),sporcuların sergilemiş oldukları tutum ve davranışlardan, önceki antrenman ve müsabakalarda göstermiş oldukları başarımlardan, geçmişte yaşamış oldukları sakatlıklar ve buna neden olan davranışsal risklerden fay-

dalanılarak bu verilerin bilgiye dönüştürülmesi büyük önem arz etmektedir.

Veri madenciliğinden üretilecek ve öğrenilecek bilgi ile yöneticiler, antrenörler, sporcular ve spor sektörü ile ilgili karar vericiler sektörle ilgili tüm konularda geleceğe yönelik tahmin ve öngöründe bulunarak tedbir alınmasını ve bunlara yönelik davranış geliştirilmesini sağlayacaktır. Buda istenilen hedefe ulaşma yolunda başarı sağlayacaktır.

Sporda müsabaka öncesinden toplanmış veriler ile sonuca etki eden çeşitli değişkenler vardır. Futbol branşı üzerinden değerlendirecek olursak bir takımın başarımlarıyla ilgili pas yüzdesi, korner yüzdesi, hücum yüzdesi, faul oranı, rakip sahada veya ceza alanı içerisinde topla buluşma, pasları olumlu veya olumsuz sonuçlandırma yüzdeleri, tüm sahayı zamana yayarak kullanma oranları, toplam maç süresine kademeli olarak bakıldığında ilk yarı, ikinci yarı ve bunlar içerisindeki zaman dilimlerindeki başarımların oranları, mevkilerine göre futbolcuların başarımların göstergeleri, oyun kurmadaki isabetli isabetsiz pas yüzdeleri, sarı-kırmızı kart sayıları gibi değerler önemlidir. Bu değerlerin neticeyi ne kadar etkilediği ve hangi faktörlerin dikkate alınacağı, yapılacak hücumların taktiği, şekli, yönü gibi bilgiler ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bunları önceden bilerek değerlendirmek çok önemlidir. Bu verilerden faydalanılarak rakiplere karşı üstünlük sağlanması söz konusudur.

Veri madenciliği sporda güvenliğin sağlanmasında da kullanılabilir. Büyük çapta elde edilmiş veriler içerisinden örüntüleme yapılarak istihbarati bilgi toplanması sporsal tüm alanlarda güvenlik oranını üst seviyelere çekecektir.

Veri madenciliğinin spor alanında kullanımının çeşitlendirilerek tüm spor sektörüne yayılması, hizmet sağlayan birimlere ve hizmet alanlara ileriye yönelik müsabaka, organizasyon, tahmin, risk durumları, rakip oyuncu ve takımların belirgin özelliklerini bilerek önlem almak ve taktikler geliştirmek, sporsal her türlü seçim yapma gibi teknik ve karar alma süreçlerine büyük fayda sağlayarak başarıya katkıda bulunacaktır.

**Yazışma Adresi (Corresponding Address):**

Dr.Öğr.Üyesi Talha Murathan

Ardahan Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor  
Yüksekokulu

E-posta: talhamurathan@ardahan.edu.tr

Telefon No:0505 6565324

Faks No:0.478.2117509

**KAYNAKLAR**

1. **Akgöbek Ö, Çakır F.** (2009). *Akademik Bilişim: Veri Madenciliğinde Bir Uzman Sistem Tasarımı*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi.
2. **Akpınar H.** (2000). Anonim Veri Tabanlarında Bilgi Keşfi ve Veri Madenciliği, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 29, 1-22.
3. **Albayrak M.** (2008). EEG Sinyallerindeki Epilepti Form Aktivitenin Veri Madenciliği Süreci ile Tespiti. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
4. **Anonim.** (2015). <http://www.star.com.tr/ekonomi/2025-yilinda-1-trilyon-cihaz-webe-bagli-olacak-ticaret-oyoldan-donecek-haber-1055056/> 23.10.2017.
5. **Atalay M, Çelik E.** (2017). Büyük Veri Analizinde Yapay Zekâ ve Makine Öğrenmesi Uygulamaları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(22), 155-172.
6. **Ayık YZ, Özdemir A, Yavuz U.** (2007). Lise Türü Ve Lise Mezuniyet Başarısının, Kazanılan Fakülte İle İlişkinin Veri Madenciliği Tekniği İle Analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 441-454.
7. **Baloğlu UB.** (2006). DNA Sıralarındaki Tekrarlı Örüntülerin ve Potansiyel Motiflerin Veri Madenciliği Yöntemiyle Çıkarılması, Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
8. **Berry MJ, Linoff GS.** (2004). *Data Mining Techniques: For Marketing, Sales, and Customer Relationship Management* 2nd ed., Wiley, USA.
9. **Bigus JP.** (1996). *Data Mining With Neural Networks: Solving Business Problems From Application Development to Decision Support*. New York.
10. **Bozkır AS, Mazman SG, Sezer EA.** (2010). *2nd International Symposium on Information Management in a Changing World: Identification of User Patterns in Social Networks by Data Mining Techniques: Facebook Case* Hacettepe University, Ankara.
11. **Byungho M, Jinhuyck K, Chongyoun C, Hyeonsang E, McKay R.** (2008) A Compound Framework for Sports Results Prediction: A Football Case Study," *Knowledge-Based Systems*, Elsevier Science Publishers B. V. Amsterdam, The Netherlands 21(7), 551-562.
12. **Cabena P, Hadjinian P, Stadler R, Verhees J, Zanasi A.** (1998). *Discovering Data Mining: From Concept to Implementation*. New Jersey, Prentice Hall.
13. **Cao C.** (2012). Sports Data Mining Technology Used in Basketball out come Prediction. Dublin Institute of Technology for the degree of M.Sc. in Computing (Data Analytics).
14. **Carson KL, Kyle WJ.** (2014). Sports Data Mining: *Predicting Results for the College Football Games* *Procedia Computer Science*. 35, 710 - 719.
15. **Chang L, Wang H.** (2006). Analysis of Traffic Injury Severity: An Application of Non-Parametric Classification Tree Techniques *Accid. Anal. Prev.* 38,1019-1027.
16. **Choros K.** (2013). Temporal Aggregation of Video Shots in TV Sports News for Detection and Categorization of Player Scenes. In: *Proceedings of the ICCCI 2013*. Springer; 487-497.
17. **Çelikten Ö, Karacan H.** (2013). Dinamik Verilere Yönelik Karar Tahmin Mekanizması Oluşturulması. *Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi* 25(3), 100-114.
18. **Duru N, Canbay M.** (2007). *International Earthquake Symposium: Veri Madenciliği ile Deprem Verilerinin Analizi*. Kocaeli.
19. **FIBA** (2008). *Official Basketball Rules*. 20.12.2017, <http://www.fiba.basketball/>
20. **Flinders, K.** (2002). *Football Injuries are Rocket Science*. Vninet.com. London.
21. **Günay SY, Arslanoğlu B, Kiriş A.** (2015). *1. International Symposium on Sport Science, Engineering and Technology: Talent Scouting in Basketball Using An Expert System Based on Fuzzy Logic and Data Mining Classification Techniques*. İstanbul.
22. **Gürbüz F, Özbakır L, Yapıcı H.** (2009). Türkiye'de Bir Havayolu İşletmesine Ait Parça Söküm Raporlarına İlişkin Veri Madenciliği Uygulaması. *Gazi Üniversitesi Mimarlık Mühendislik Fakültesi Dergisi*. 24(1), 73-78.
23. **Ivankovic Z, Rackovic M, Markoski B, Radosav D, Ivkovic M.** (2010). Appliance of Neural Networks in Basketball Scouting. *Acta Polytechnica Hungarica* 7, 4.
24. **İnan O.** (2003). Veri Madenciliği. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
25. **Kalgotra P, Sharda R, Chakraborty G.** (2013). Predictive Modeling in Sports Leagues: An Application in Indian Premier League. *SAS Global Forum*. 1-10.

26. **Kalikov A.** (2006). Veri Madenciliği ve Bir E-Ticaret Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
27. **Kayaalp K.** (2007). Asenkron Motorlarda Veri Madenciliği ile Hata Tespiti. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
28. **Li Y, Zhang Y.** (2012). Application of Data Mining Techniques in Sports Training, *5th Intl. Conf. on Biomedical Engineering and Informatics (BMEI)*.
29. **Lu WL, Ting JA, Little JJ, Murphy KP.** (2013). Learning to Track and Identify Players From Broadcast Sports Videos. *IEEE Transactions on Pattern Analysis and Machine Intelligence* 35(7), 1704-1716.
30. **Mentzelopoulos M, Psarrou A, Angelopoulou A, Rodríguez JG.** (2013). Active Foreground Region Extraction and Tracking For Sports Video Annotation. *Neural Processing Letters*. 37(1), 33-46.
31. **Messelodi S, Modena CM.** (2013). Scene Text Recognition and Tracking to Identify Athletes in Sport Videos. *Multimedia Tools and Applications*. 63(2), 521-545.
32. **Miljkovic D, Gajic L, Kovacevic A, Konjovic Z.** (2010). The use of Data Mining for Basketball Matches out Comes Prediction. *IEEE 8th International Symposium on Intelligent and Informatics*, Serbia, 309-312.
33. **Min B, Kim J, Choe C, Eon H, Ian, McKay B.** (2008). A Compound Framework for Sports Prediction: The Case Study of Football. *Knowledge-Based Systems, Elsevier Science Publishers B. V. Amsterdam, The Netherlands*. 21, 551-562.
34. **Nenonen N.** (2013). Analysing Factors Related to Slipping, Stumbling, and Falling Accidents At Work: *Application Of Data Mining Methods to Finnish Occupational Accidents and Diseases Statistics Database Applied Ergonomics*. 44, 215-224.
35. **Nunes S, Sousa M.** (2006). Applying Data Mining Techniques to Football Data From European Championships. *Actas da 1. Conferencia Metodol. Investig. Cientifica*.
36. **Ofoğhi B, Zeleznikow J, MacMahon C.** (2013). Data Mining in Elite Sports. *A Review and a Framework Markus Raab Measurement in Physical Education and Exercise Science*. 17, 171-186.
37. Osmanlıspor. Team stats analysis, 13.08.2017 - 09.12.2017
38. **Özcan C.** (2014). Veri Madenciliği ile Sahtekârlık Analizi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilişim ve Teknoloji Hukuku Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
39. **Özekes S.** (2003). Data Mining Models and Application Areas. İstanbul Commerce University Journal of Science. 3, 65-82.
40. **Özkan Y.** (2013). *Veri Madenciliği Yöntemleri*, Papatya Yayınevi.
41. **Sangün L.** (2007). Temel Bileşenler Analizi, Ayırma Analizi, Kümeleme Analizleri ve Ekolojik Verilere Uygulanması Üzerine Bir Araştırma. *Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Su Ürünleri Anabilim Dalı Doktora Tezi, Adana 12s.*
42. **Savaş S, Topaloğlu N, Yılmaz M.** (2012). Veri Madenciliği ve Türkiye'deki Uygulama Örnekleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*. 21, 1-23.
43. **Savaşçı İ, Tatlıdil R.** (2006). Bankaların Kredi Kartı Pazarında Uyguladıkları CRM (Müşteri İlişkiler Yönetimi) Stratejisinin Müşteri Sadakatine Etkisi. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 6, 62-73.
44. **Shearer C.** (2000). The Crisp-DM Model: The New Blueprint for Data Mining. *Journal of Data Warehousing*, 5(4), 13-23.
45. **Smith L, Lipscomb B, Simkins A.** (2007). Data Mining in Sports: Predicting Cy Young Award Winners. *Journal of Computing Sciences in Colleges*. 22 (4), 115-121.
46. **Solieman O.** (2006). Data Mining In Sports: A Research Overview. Master Project. California: University Of California Department of Managment and Informatic System.
47. **Şık MŞ.** (2014). Veri Madenciliği ve Kanser Erken Teşhisinde Kullanımı. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
48. **Yurdakul S.** (2015). Veri Madenciliği ile Lise Öğrenci Performanslarının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Kırakkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
49. **Zeng L, Mizuno S.** (2013). On The Generalized Mirrored Scheme For Double Round Robin Tournaments in Sports Scheduling. *Asia-Pacific Journal of Operetional Research*. 30(3), 16.